

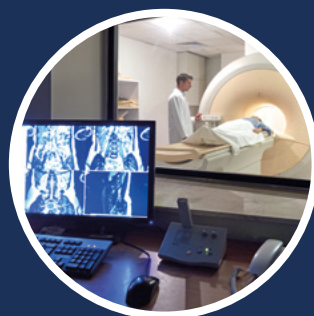


GIG  
CYMRU  
NHS  
WALES

Rhwydwaith  
Cancer Cymru  
Wales Cancer  
Network



**Cynllun Gwella  
Gwasanaethau  
Canser ar gyfer  
GIG Cymru  
2023-2026**





# 1 Crynodeb Gweithredol



- 1 Mae'r Cynllun hwn wedi'i lunio ar y cyd gyda'n holl randdeiliaid ac mae'n cyflwyno'r uchelgais i Gymru wella canlyniadau cleifion â chanser a lleihau anghydraddoldebau iechyd. Mae'n amlygu pwysigrwydd cynllunio ar gyfer darparu modelau gwasanaeth, triniaethau a thechnolegau arloesol newydd yn y dyfodol a fydd yn sicrhau adferiad, cynaliadwyedd a gwelliant yn unol â'r 22 o Nodweddion Ansawdd a nodir yn y Datganiad Ansawdd Gofal Canser (2021).
- 2 Mae'r Cynllun yn disgrifio atebolrwydd a chyfrifoldeb yr holl randdeiliaid am gamau gweithredu ac ar hyd llwybr cyfan y claf. Dylid ei ddefnyddio fel canllaw i Fyrddau Iechyd ac Ymddiriedolaethau wrth gynllunio a darparu eu gofal canser a dylid ei adlewyrchu ym mhob agwedd o Gynlluniau Integredig Tymor Canolog.
- 3 Mae'r Cynllun hwn wedi'i rannu'n ddwy ran:
  - Mae **Rhan 1** yn amlinellu'r cefndir a'r cyd-destun, gan ddisgrifio'r sbardunau a'r cylch gorchwyl ar gyfer y cynllun gwella hwn.
  - Mae **Rhan 2** yn cyflwyno naw thema lle bydd y ffocws a chamau gweithredu i gyflawni'r uchelgais gwella.
- 4 Bydd Gweithrediaeth y GIG yn galluogi, cefnogi a, lle bo angen, yn cyfarwyddo'r GIG yng Nghymru i drawsnewid gwasanaethau yn unol â blaenoriaethau a safonau cenedlaethol, gan gynnwys canser. Bydd Rhwydwaith Canser Cymru yn un o swyddogaethau allweddol Gweithrediaeth y GIG a bydd yn sicrhau dull cydgysylltiedig o ysgogi gwelliannau yn ansawdd a diogelwch gofal yn ogystal â sicrhau darpariaeth gofal sy'n seiliedig ar werth.
- 5 Roedd cynnydd o 25% yn nifer y canserau newydd a gafodd ddiagnosis yn 2019 o'i gymharu â 2002. Er bod cyfraddau goroesi wedi gwella'n sylweddol ar gyfer llawer o fathau o ganser, mae canlyniadau ar gyfer canserau eraill 'anodd eu goroesi' wedi gwella'n arafach. Mae nifer y cleifion sy'n byw gyda chanser metastatig, sy'n cael sawl math o therapi ac yn byw gydag effeithiau canser neu ei driniaeth hefyd yn cynyddu.



- 6 Mae rhwng 30-50% o ganserau yn digwydd o ganlyniad i risgiau y gellir eu hosgoi. Bydd atal risg yn faes ffocws allweddol trwy godi ymwybyddiaeth o ffyrdd iachach o fyw a rhaglenni brechu. Bydd hyn yn rhan o gynllunio iechyd cyhoeddus ehangach, lle bydd gwasanaethau cancer sylfaenol, eilaidd a thrydyddol yn cefnogi'r ymgyrchoedd hyn.
- 7 Mae canfod cancer yn gynnar yn benderfynydd allweddol ar gyfer gwell cyfraddau goroesi cancer, ac mae'r pandemig wedi cael effaith sylweddol ar fynediad i brofion diagnosis a thriniaeth i gleifion cancer. Bydd amseroedd aros hwy yn anochel yn arwain at ddiagnosis diweddarach a chanlyniadau cancer gwaeth. Bydd datblygiad parhaus rhaglenni sgrinio sy'n seiliedig ar dystiolaeth (gan gynnwys lleihau oedran a throthwyon prawf ar gyfer cancer y coluddyn), cyflwyno Gwiriadau Iechyd yr Ysgyfaint ac archwilio technolegau newydd megis biopsïau hylif yn ffyrdd allweddol o sicrhau diagnosis cancer cynharach. Yn yr un modd, rhoddir ffocws i'r rhai â chanserau prin, megis plant ac oedolion ifanc, lleihau cyfradd y cyflwyniadau fel achosion brys a'r rhai sy'n cyflwyno eisoes â chlefyd datblygedig.
- 8 Mae amseroedd aros cancer y gwaethaf y buont erioed erbyn hyn gyda dim ond 54% o gleifion yn dechrau eu triniaeth gyntaf o fewn 62 diwrnod ym mis Tachwedd 2022. Mae Llwybrau Optimaidd Cenedlaethol (NOPs) yn disgrifio'r hyn y dylai claf ei ddisgwyl unwaith yr amheuir cancer. Bydd cydymffurfio â'r llwybrau hyn yn darged pwysig ar gyfer gwasanaethau sylfaenol, eilaidd a thrydyddol. Mae'r NOPs hyn nid yn unig yn cynnwys amseroldeb disgwyliedig am unrhyw brofion a thriniaeth. Maent hefyd yn disgrifio'r cymorth priodol i gleifion, yn eu paratoi ar gyfer yr hyn y dylent ei ddisgwyl a hefyd eu helpu i wneud y gorau o'u hiechyd i wella canlyniadau triniaeth neu gymhlethdodau (rhag-sefydlu).
- 9 Roedd atgyfeiriadau oherwydd amheuaeth o ganser, y galw am brofion diagnostig a rhai triniaethau fel imiwnotherapi yn cynyddu'n arw cyn y pandemig ac roedd gallu'r systemau gofal iechyd yn cael trafferth i ymdopi â'r galw; mae hyn yn ddiamau wedi gwaethgu'n bellach. Mae angen y staff, y cyfleusterau a'r offer angenrheidiol i gyflawni'r galw diagnostig sy'n deillio o atgyfeiriadau cancer naill ai o ganlyniad i sgrinio neu symptomau cleifion, ac i gefnogi cleifion trwy'r driniaeth gyntaf a thu hwnt. Mae angen brys arbennig mewn radioleg, patholeg, endoscopi, oncoleg anlwfeddygol ac am nyrsys cancer arbenigol a Gweithwyr Proffesiynol Perthynol i Iechyd.



- 10 Mae angen i wasanaethau gael eu cyflunio mewn ffordd sy'n darparu gofal cancer cyfannol gwydn, cynaliadwy ac o ansawdd uchel. Mae hyn yn cynnwys canolfannau rhagorol ar gyfer triniaeth ddewisol, canolfannau diagnostig a gwasanaethau oncoleg aciwt cadarn i'r rhai sy'n profi cymhlethdodau gyda'u cancer neu eu triniaeth.
- 11 Y gweithlu yw ased mwyaf gwerthfawr GIG Cymru, ond mae'n wynebu her ddigynsail o ran recriwtio a chadw capasiti gweithlu digonol. Mewn rhai ardaloedd mae hyn wedi arwain at forâl isel. Bydd cynllunio gweithlu cenedlaethol priodol a chapasiti hyfforddi lleol digonol, gan sicrhau amodau gwaith da, profiad a lles staff yn hanfodol i gefnogi adferiad, gwelliant ac arloesedd.
- 12 Mae angen ymdrech ddi-baid i wella effeithiolrwydd ac effeithlonrwydd profion diagnostig a thriniaethau. Gellir disgrifio Meddygaeth Fanwl fel cael y gofal cywir ar gyfer y claf cywir ar yr amser cywir. Mae Partneriaeth Genomeg Cymru wedi datblygu Cynllun Cyflawni Genomeg a bydd yn gweithio gyda Rhwydwaith Cancer Cymru i'w roi ar waith. Mae gan Gymru, drwy Wasanaeth Genomeg Feddygol Cymru Gyfan a'r Grŵp Oncoleg Genomeg, gyfle gwych i arwain y gwaith o ddarparu technolegau genomeg sydd ar flaen y gad. Dylid parhau i feithrin y berthynas gref sydd wedi'i datblygu gyda phartneriaid o fyd diwydiant a Hwb y Gwyddorau Bywyd.
- 13 Mae Pwyllgor Gwasanaethau Iechyd Arbenigol Cymru (WHSSC) yn comisiynu diagnosteg a thriniaethau arbenigol ar gyfer cancer a bydd yn rhoi cynlluniau uchelgeisiol ar waith i wella mynediad at ddiagnosteg fel CT-PET a thriniaethau fel radiotherapi moleciwlaidd a stereotactig. Mae'r rhan fwyaf o wasanaethau eraill yn cael eu comisiynu gan Fyrddau Iechyd ac mae cyfres o fanylebau gwasanaeth (oncoleg aciwt, radiotherapi, cancer oesoffago-gastrig a hepato-biliari) wedi'u datblygu ymhellach i sicrhau bod y rhain yn cael eu comisiynu a'u darparu'n gyson i safon uchel.
- 14 Mae profiad cleifion o wasanaethau cancer yng Nghymru yn gyffredinol dda iawn, diolch i ymroddiad ac ymrwymiad y gweithlu, ond does dim lle i laesu dwylo. Mae angen datblygu a chynnal y gweithlu a fydd yn darparu gofal cyfannol sy'n canolbwyntio ar y claf ac ymateb i Arolwg Profiad Cleifion Cancer Cymru a gyhoeddwyd ym mis Ionawr 2023.
- 15 Mae'n hanfodol sicrhau bod cleifion yn cael gofal lliniarol rhagorol, a gofal diwedd oes lle bo angen. Bydd angen i'r holl randdeiliaid gydweithio i gefnogi Bwrdd y Rhaglen Gofal Lliniarol a Diwedd Oes a'r Datganiad Ansawdd.



- 16 Mae angen i wasanaethau wella'n barhaus. Mae amrywiaeth o ddatblygiadau arloesol wedi'u hysgogi gan dechnolegau newydd neu'r angen i ymateb i'r heriau a grëwyd gan y pandemig. Mae DNA Tiwmor sy'n Cylchredeg yn y Gwaed, Cytosbwng ac Endosgopi Trwy'r Trwyn i gyd yn darparu cyfleoedd i wella canlyniadau cleifion, gwneud diagnosis o ganserau'n gynt a gwella profiad y claf.
- 17 Mae ansawdd gofal cancer yn well pan gaiff ei ddarparu mewn amgylchedd sy'n gyfoethog o ran ymchwil. Bydd Rhwydwaith Cancer Cymru a'i bartneriaid yn gweithio gyda Chanolfan Ymchwil Cancer Cymru ac Ymchwil Iechyd a Gofal Cymru i gyflawni'r Strategaeth Ymchwil Cancer (CReSt) a gwella nifer y treialon clinigol o ansawdd uchel a sicrhau mynediad cyfartal iddynt.
- 18 Bydd Rhwydwaith Cancer Cymru a'i bartneriaid yn parhau â'r gwaith o gyflwyno llwyfannau gwybodeg integredig yn lle'r hen system Canisc. Bydd hyn yn galluogi gweithwyr gofal iechyd proffesiynol arbenigol a chyffredinol i gyfathrebu'n fwy effeithiol, i gleifion gael mynediad cynyddol at wybodaeth gofal iechyd a gedwir amdanynt ac iddynt gael gofal wedi'i gydlynw'n well. Bydd hefyd yn darparu'r wybodaeth sydd ei hangen i ddangos tystiolaeth gywir o ansawdd y gofal a ddarperir ac i gefnogi'r dadansoddiad o amrywiadau yn y gofal hwn.



*Dr Tracey Cooper  
Cardeirydd, Rhwydwaith  
Cancer Cymru  
Prif Weithredwr, Iechyd  
Cyhoeddus Cymru*



*Professor Tom Crosby OBE,  
Cyfarwyddwr Clinigol Cancer  
Cenedlaethol Cymru*



*Claire Birchall  
Rheolwr Rhwydwaith Cancer  
Cymru*

# Cynnwys

## 1. Crynodeb Gweithredol **1**

### Rhan 1

## 2. Rhagair **8**

## 3. Nifer yr achosion o ganser a chanlyniadau cancer **11**

## 4. Her cancer **12**

## 5. Rolau a chyfrifoldebau **16**

## 6. Cyllid **17**

### Rhan 2

## 7. Atal cancer **20**

## 8. Diagnosis cynharach **22**

- a. Gwasanaethau sgrinio cancer 22
- b. Optimeiddio iechyd/rhagsefydl 28

## 9. Cyflymu diagnosis **30**

## 10. Adfer ym maes gofal a gynlluniwyd **35**

## 11. Cydymffurfio â'r Llwybr Cancer Sengl a'r Llwybrau Optimaidd Cenedlaethol **39**

## 12. Triniaethau effeithiol **43**

- a. Llawfeddygaeth 43
- b. Therapi systemig gwrth-ganser 45
- c. Radiotherapi 47
- d. Gwasanaethau oncoleg aciwt 49
- e. Cyfluniad a chynaliadwyedd gwasanaethau arbenigol/trydyddol 54
- f. Meddygaeth fanwl 57

## 13. Gofal lliniarol a gofal diwedd Oes **60**

## 14. Gwella profiad cleifion **62**

- a. Cyd-gynhyrchu gofal 62
- b. Asesu a diwallu anghenion pobl 64
- c. Cyfeirio at gymorth emosiynol, cyngor ar fudd-daliadau a gwasanaethau cyfannol eraill 66

## 15. Galluogwyr system gyfan allweddol **67**

- a. Y gweithlu 67
- b. Hysbysrwydd a gwybodaeth 71
- c. Ymchwil cancer 74
- d. Arloesi 76
- e. Cyfalaf seilwaith 79

## 16. Crynodeb **83**

## Geirfa **84**







# Rhan 1



## 2 Rhagair

Mae llawer ohonom sy'n gweithio yn y gwasanaethau cancer yn gwybod bod profiad cleifion o ofal cancer yn dda iawn ar y cyfan o ganlyniad i ymrwymiad y gweithlu ymroddedig sydd gennym yng Nghymru (Arolwg Profiad Cleifion Cancer Cymru Macmillan 2023). Fodd bynnag, nid yw canlyniadau eraill, megis y nifer sy'n goroesi, cystal ag yr hoffem. Er mor anodd yw mesur pa mor wael yw ein canlyniadau ni o gymharu â gwledydd datblygedig tebyg, mae'n fwy annerbyniol fyth gweld yr amrywiaeth yn y canlyniadau o fewn ein gwlad ein hunain, rhwng rhanbarthau a hyd yn oed o fewn ffin un bwrdd iechyd.

Mae'r pandemig wedi gwaethygu'n sylweddol yr elfennau a oedd eisoes yn fregus yn y system gofal iechyd a chanser ehangach – system sy'n brwydro i ddarparu'r gwasanaethau seiliedig ar dystiolaeth, y capasiti a'r gweithlu sydd eu hangen i adfer a gwella gwasanaethau cancer. Mae hyn yn arbennig o wir o ran y gweithlu ond hefyd o ran offer, cyfleusterau a'r modd y mae gwasanaethau gofal iechyd wedi'u cyflunio. Er bod rhaid rhoi blaenoriaeth, dros y tymor byr, i gynyddu mynediad at wasanaethau diagnostig, gwasanaethau triniaeth a gwasanaethau sy'n canolbwyntio ar y claf, mae'r sefyllfa hon hefyd yn cynnig cyfleoedd i wella a, dros amser, drawsnewid y ffordd yr ydym yn darparu gofal cancer.

Yng Nghynllun Cyflawni ar gyfer Cancer 2016, gwnaethom alw am 'ymgyrch di-baid i gael diagnosis cynharach', ac rydym wedi cyflawni llawer iawn er gwaethaf y pandemig, gan gynnwys sefydlu'r Llwybr Cancer Sengl, cyfres o Lwybrau Optimaidd Cenedlaethol, rhaglen Clinigau Diagnosis Cyflym Cenedlaethol, lansiad Strategaeth Ymchwil Cancer gyntaf i Gymru, cyhoeddi Datganiad Ansawdd ar gyfer Cancer, annog ffyrdd mwy cydweithredol o weithio ym maes arweinyddiaeth glinigol a sefydlu cynllun cynhwysfawr ar gyfer Fframwaith Cancer Gofal Sylfaenol.

Yn yr un modd, ym maes gofal cancer heb ei drefnu, rydym wedi datblygu ffyrdd o gydweithio'n agosach rhwng timau gofal aciwt a gwasanaethau oncoleg, gan ddatblygu modelau gofal aciwt cadarn i leihau'r ddibyniaeth ar ofal aciwt trwy ddefnyddio llwybrau triniaethau dydd, a thimau arbenigol sy'n pontio'r ddau. Mae hyn yn arbennig o bwysig mewn perthynas â therapïau newydd a mwy datblygedig megis ym maes gwenwyndra sy'n ymwneud ag imiwnotherapi a Chynhyrchion Meddyginiaethol Therapïau Uwch (ATMPau).

Datblygwyd perthynas llawer agosach ac ymgysylltiol â gwasanaethau gofal iechyd sylfaenol a chymunedol. Mae hyn wedi bod yn hollbwysig ym mhob maes cancer, gan gynnwys atal cancer, cynyddu nifer y bobl sy'n cael eu sgrinio, sicrhau diagnosis cynnar, cefnogi cleifion drwy gydol y driniaeth a'r tu hwnt a, phan fo angen, darparu gofal diwedd oes. Mae angen parhau i feithrin yr ymgysylltu hwn a buddsoddi ynddo.

Mae Cymru wedi arwain y ffordd mewn llawer o'r meysydd hyn ond ni allwn ddiystyru'r her sy'n ein hwynebu'n awr.

Mae gan Arweinwyr Gwasanaethau Cancer yng Nghymru gyfrifoldeb i liniaru'r niwed sy'n digwydd o ganlyniad i'r pandemig ond hefyd i achub ar y cyfle i ailgynllunio'r system wrth i ni ei hadeiladu'n ôl. Er bod rhaid canolbwyntio ar adfer ar hyn o bryd, rhaid i ni fanteisio ar y cyfle i arloesi a gwella ac ailgynllunio'n system bresennol; *adfer, ailosod ac ailgynllunio*.

Gellir manteisio ar gyfleoedd sylweddol i adolygu'r ffordd yr ydym yn darparu gwasanaethau; chwalu ffiniau sefydliadol sy'n atal mynediad teg, a sicrhau cysondeb ac effeithlonrwydd wrth ddarparu gofal; cynllunio'r gweithlu y bydd ei angen yn y dyfodol i fodloni'r galw presennol a'r galw a ragwelir, ond hefyd cefnogi'r gweithlu hwnnw i weithio mewn ffyrdd gwahanol i ddarparu gofal seiliedig ar werthoedd i gleifion; mwyaflu boddhad gweithwyr proffesiynol, gan gynnwys amser ar gyfer ymchwil, addysg, arweinyddiaeth ac arloesi, a hyfforddi gweithlu'r dyfodol; ehangu ein portffolio ymchwil cancer i ymgorffori hyn ym mhob agwedd ar ofal a datblygu technolegau digidol a diagnostig newydd.

Mae'r ymrwymïadau hyn yn gofyn am arweinyddiaeth genedlaethol, ar draws y system gyfan, i fynd i'r afael â meysydd megis anghydraddoldebau iechyd, y gweithlu gofal iechyd a gofal cymdeithasol, seilwaith a chapasiti diagnosteg, data a gwybodaeth ar gyfer gwella gwasanaethau – sy'n ehangach na maes gwasanaethau cancer ei hun, ond yn hanfodol o ran ei gwneud yn bosibl cyflawni a gwella canlyniadau. Bydd cefnogaeth y llywodraeth, uwch-reolwyr, arweinyddiaeth glinigol a gwaith ymgysylltu â'r sector annibynnol a'r trydydd sector yn hanfodol bwysig o ran cyflawni'r newidiadau beiddgar sydd eu hangen.

Bydd Cymru'n parhau i adolygu a meincnodi ei hun yn erbyn systemau eraill yn y DU ac yn rhyngwladol drwy broses Archwilio Cenedlaethol ac Adolygu gan Gymheiriaid, ond hefyd drwy weithio gyda'r Rhaglen Meincnodi Cancer Ryngwladol (ICBP), y Sefydliad ar gyfer Cydweithrediad a Datblygiad Economaidd (OECD), Eurocare a Concorde, i feincnodi perfformiad systemau cancer yng Nghymru er mwyn ysgogi gwelliant mewn gwasanaethau.



**Gellir ystyried maes gwasanaethau cancer fel baromedr ar gyfer iechyd y GIG yng Nghymru. Gellir ei ddefnyddio hefyd fel esiampl wrth arwain newidiadau mewn gwasanaethau gofal iechyd yn arwain y ffordd o ran datblygu gwasanaethau a arweinir gan gleifion a gwasanaethau a gynhyrchir ar y cyd.**





# 3 Nifer yr Achosion o Ganser a Chanlyniadau Canser

**Bu cynnydd o 25% yn nifer yr achosion newydd o ganser yn 2019 o gymharu â 2002. Rhagwelir y bydd hyn yn parhau tan o leiaf 2030.**

<sup>1</sup> Iechyd Cyhoeddus Cymru, Uned Gwybodaeth ac Arolygaeth Canser Cymru (WCISU). (2022). Achosion Canser yng Nghymru, 2002-2019. Ar-lein. Ar gael yn <https://icc.gig.cymru/gwasanaethau-a-thimau/uned-deallusrwydd-a-gwylidwriaeth-canser-cymru-wcisu/mynychder-canser-yng-nghymru-2002-2019>

Bu cynnydd o 25% yn nifer yr achosion newydd o ganser yn 2019 o gymharu â 2002<sup>1</sup>. Rhagwelir y bydd hyn yn parhau tan o leiaf 2030. Un o'r prif achosion am hyn yw'r cynnydd yn y nifer o bobl hŷn, gan mai dyma'r grŵp sydd â'r risg uchaf o ganser. Ers 2016, canser sy'n bennaf gyfrifol am farwolaethau yng Nghymru.

Er, yn gyffredinol, y mae cyfraddau marwolaethau oherwydd canser yng Nghymru wedi gostwng tua 16% dros yr ugain mlynedd diwethaf, mae graddfa'r gostyngiad wedi arafu'n ddiweddar yn achos rhai lleoliadau tiwmor, gan gynnwys canser y fron ymhlith menywod, canser y colon a'r rhefr a chanser y prostad, ac mae wedi cynyddu yn achos mathau eraill o ganser megis canser yr afu/iau. Mae canser yr ysgyfaint yn gyfrifol am ddwy farwolaeth ym mhob deg o ganser, ac mae oedran yn ffactor risg sylweddol ar gyfer marwolaethau canser gyda 70 y cant o'r holl farwolaethau canser yn y blynyddoedd diwethaf yn digwydd ymhlith pobl sydd dros 70 oed.

Ledled Cymru, mae cyfraddau goroesi canser am flwyddyn a phum mlynedd wedi bod yn cynyddu yn achos llawer o'r mathau mwyaf cyffredin o ganser megis canser yr ysgyfaint a chanser y prostad. Mewn cyferbyniad, dros y blynyddoedd diwethaf, mae'r cyfraddau goroesi ar gyfer mathau llai cyffredin o ganser, megis canser y bledren, canser yr anws, canser y laryncs a chanser y groth wedi aros yn wastad, ac wedi gostwng hyd yn oed.

Mae nifer y cleifion sy'n byw gyda chanser metastatig ac yn derbyn nifer o therapïau gwahanol hefyd yn cynyddu, ynghyd â'r capasiti clinigol cysylltiedig sydd ei angen ar gyfer trafodaethau tîm aml-ddisgyblaethol, diagnosteg a gwaith rheoli cymhleth, sy'n gofyn am ofal aml-broffesiynol cyfannol. Bydd yn her gynyddol i reoli'r galw hwn am wasanaethau, ond rhaid inni gymhwyso'r un egwyddorion i gleifion â chlefydau cronig, cylchol neu fetastatig ag a wnawn i'r rhai sy'n ymgwyflwyno gyda chanser am y tro cyntaf, drwy ddatblygu Llwybrau Optimaidd Cenedlaethol ar gyfer yr ymgwyflwyniadau hyn.

# 4 Her Canser

**Mae'r Rhwydweithiau Clinigol Strategol Cenedlaethol, megis Rhwydwaith Canser Cymru, yn un o swyddogaethau allweddol Gweithrediaeth y GIG a byddant yn cefnogi Gweithrediaeth y GIG i sicrhau dull cydgysylltiedig er mwyn ysgogi gwelliannau yn ansawdd a diogelwch gwasanaethau gofal.**

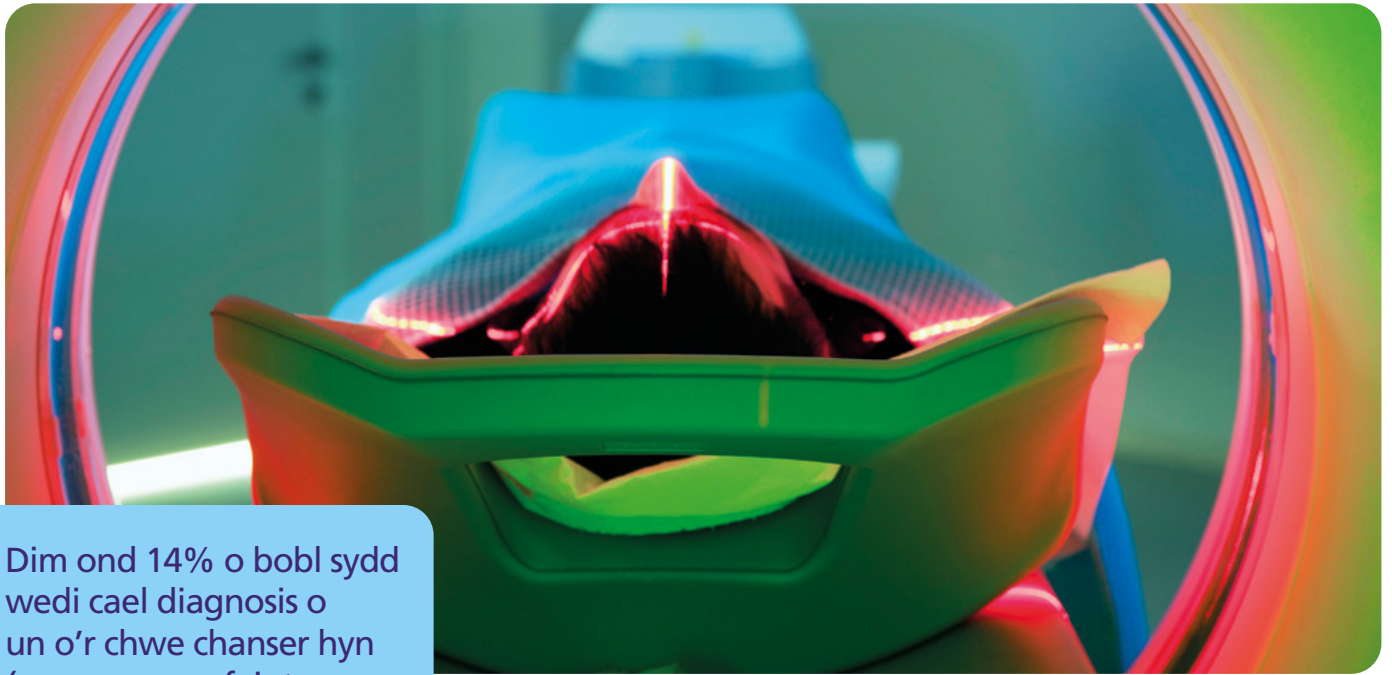
Bydd Gweithrediaeth y GIG sydd i'w sefydlu'n fuan yn galluogi, yn cefnogi a, lle bo angen, yn cyfarwyddo'r GIG yng Nghymru i drawsnewid gwasanaethau yn unol â blaenoriaethau a safonau cenedlaethol. Bydd hyn yn cynnwys gwasanaethau canser ac yn darparu cyfeiriad mwy canolog i sicrhau dull cyson a theg o gynllunio gwasanaethau cenedlaethol a rhanbarthol ar sail canlyniadau, a galluogi trefniadau rheoli perfformiad mwy cadarn. Bydd hon yn swyddogaeth hybrid, gyda thîm bach wedi'i leoli yn Llywodraeth Cymru wedi'i gefnogi a'i atgyfnerthu gan nifer o swyddogaethau cenedlaethol a fydd yn dod ynghyd o fewn y GIG, gan gynnwys Cydweithrediaeth y GIG, yr Uned Gyflawni, yr Uned Cyflawni Cyllid a Gwelliant Cymru. Bydd Tîm y Cyfarwyddwyr Gweithredol yn Llywodraeth Cymru yn cytuno ar flaenoriaethau i Weithrediaeth y GIG ganolbwyntio arnynt drwy osod mandad, a fydd yn gweithio law yn llaw â fframweithiau presennol megis Fframwaith Cynllunio GIG Cymru, a pholisïau cenedlaethol.

Mae'r Rhwydweithiau Clinigol Strategol Cenedlaethol, megis Rhwydwaith Canser Cymru, yn un o swyddogaethau allweddol Gweithrediaeth y GIG a byddant yn cefnogi Gweithrediaeth y GIG i sicrhau dull cydgysylltiedig er mwyn ysgogi gwelliannau yn ansawdd a diogelwch gwasanaethau gofal. Bydd Rhwydweithiau Clinigol Strategol yn llywio ac yn cefnogi gwaith Gweithrediaeth y GIG drwy wneud y canlynol:

- **gweithredu fel ceidwaid system ar gyfer cyflwr difrifol, categori math o wasanaeth neu segment o'r boblogaeth darged.**
- **darparu cyfeiriad cenedlaethol ar y ffordd orau o drefnu, defnyddio a datblygu adnoddau ar gyfer y cyflwr.**
- **pennu a lledaenu ffyrdd o sicrhau canlyniadau gwell drwy ddefnyddio dulliau cyflawni sy'n seiliedig ar dystiolaeth.**

Yng Nghymru, mae angen gwella gwasanaethau canser a chanlyniadau canser, lleihau anghydraddoldebau iechyd a chanolbwyntio ar ddarparu gofal sy'n seiliedig ar werth, a hynny ar frys. Rhaid canolbwyntio ar sut y bydd y gwaith o gynllunio gwasanaethau yn y dyfodol yn gwerthuso ac yn darparu modelau gwasanaethau, triniaethau a thechnolegau newydd wrth sicrhau adferiad ac wrth gynnal y gwelliannau. Mae amrywiaeth o strategaethau, nodau ac amcanion cenedlaethol yn bodoli, sy'n cael eu cyflawni drwy'r Byrddau Iechyd a'r Ymddiriedolaethau, a fydd yn cyfrannu at y gwelliannau sydd eu hangen ac at gynlluniau ar lefel y boblogaeth leol.





Dim ond 14% o bobl sydd wedi cael diagnosis o un o'r chwe chanser hyn (canser yr ysgyfaint, canser y pancreas, canser yr afu, canser yr ymennydd, canser yr oesoffagws a chanser y stumog) fydd yn goroesi am bum mlynedd neu fwy.

Mae gwasanaethau canser yn rhychwantu'r sector gofal iechyd cyfan, ac yng Nghymru, mae cydberthnasau rhagorol wedi'u datblygu â'r trydydd sector a phartneriaid ym myd diwydiant. Bu gwelliannau sylweddol yn y canlyniadau yn achos rhai mathau o ganser e.e. canser y fron, y prostad a rhai malaeneddau haematolegol y gwaed. Fodd bynnag, ni welwyd gwelliannau yn achos mathau eraill o ganser, mae pobl yn parhau i'w hymgyflwyno'n hwyr ac mae canlyniadau gwael yn gysylltiedig â hwy. Mae chwech ohonynt wedi'u targedu gan y Tasglu ar gyfer Canserau Llai Goroesadwy (LSCT). Yng Nghymru, dim ond 14% o bobl sydd wedi cael diagnosis o un o'r chwe chanser hyn (canser yr ysgyfaint, canser y pancreas, canser yr afu, canser yr ymennydd, canser yr oesoffagws a chanser y stumog) fydd yn goroesi am bum mlynedd neu fwy, o gymharu â 63% yn achos canserau cyffredin eraill. Cafodd tua 25% o gleifion ddiagnosis o ganser llai goroesadwy yng Nghymru yn 2021 ac, oherwydd eu canlyniadau gwael, roeddent yn gyfrifol am bron 50% o farwolaethau canser<sup>2</sup>. Mae cleifion â chanserau mwy prin hefyd yn wynebu heriau unigryw o ran y ffaith bod mynediad at ddiagnosteg a chymorth arbenigol yn anos i'w darparu'n lleol ar y cyd â gofal trydyddol.

Mae'n bwysig bod egwyddorion y cynllun hwn yn cael eu hanelu at bob math o ganser a lleoliad tiwmor, fodd bynnag, mae'n bosibl y bydd angen rhoi mwy o sylw i gamau a gwelliannau pwrpasol yn achos canserau sydd ag anghenion a gofynion penodol o ran eu trin.

Mae'n bwysig nodi nad yw llawer o achosion o falaeneddau yn y gwaed yn dilyn llwybrau atgyfeirio brys confensiynol tuag at ddiagnosis ond bod y canlyniadau sy'n gysylltiedig â nhw yn fwy ffafriol o gymharu â rhai therapïau systemig gwrth-ganser systemig ar gyfer tiwmorau solet.

<sup>2</sup> Iechyd Cyhoeddus Cymru, Uned Gwybodaeth ac Arolygaeth Canser Cymru (WCISU). (2022). *Marwolaethau Canser yng Nghymru, 2002-2021*. Ar-lein. Ar gael yn <https://icc.gig.cymru/gwasanaethau-a-thimau/uned-deallusrwydd-a-gwyliadwriaeth-canser-cymru-wcisu/marwolaethau-canser-yng-nghymru-2002-2021>



<sup>3</sup> Llywodraeth Cymru. (2022). *Ein rhaglen i drawsnewid a moderneiddio gofal a gynlluniwyd a lleihau rhestrau aros yng Nghymru*. Hawlfraint y Goron. Ar gael yn [https://www.llyw.cymru/sites/default/files/publications/2022-04/ein-rhaglen-i-drawsnewid-a-moderneiddio-gofal-a-gynlluniwyd-a-leihau-rhestrau-aros-yng-nghymru\\_0.pdf](https://www.llyw.cymru/sites/default/files/publications/2022-04/ein-rhaglen-i-drawsnewid-a-moderneiddio-gofal-a-gynlluniwyd-a-leihau-rhestrau-aros-yng-nghymru_0.pdf)

**Rhaid canolbwyntio'n arbennig ar atal cancer, gan geisio lleihau'r achosion o ganser y gellir ei osgoi, a hynny drwy godi ymwybyddiaeth a mabwysiadu ffyrdd iach o fyw.**

Mae'n bwysig nodi nad yw llawer o achosion o falaeneddau yn y gwaed yn dilyn llwybrau atgyfeirio brys confensiynol tuag at ddiagnosis ond bod y canlyniadau sy'n gysylltiedig â nhw yn fwy ffafriol o gymharu â rhai therapïau systemig gwrth-ganser systemig ar gyfer tiwmorau solet. Fodd bynnag, ar ôl gwneud diagnosis ohonynt, mae'r dull o'u trin yn aml yn gymhleth ac yn ddwys, megis yr angen i drawsblannu mên esgyrn. Mae malaeneddau yn y gwaed hefyd yn gyfrifol am tua 40% o'r achosion o ganser mewn plant bob blwyddyn ac, er bod yr achosion o ganser yn cynyddu gydag oedran, mae cancer ymhlith pobl ifanc yn cyflwyno heriau a chymhlethdodau i'w systemau megis problemau ffrwythlondeb a datblygiad a materion seicolegol. Yn aml mae angen cymorth gwasanaethau arbenigol ar gleifion â'r mathau hyn o falaenedd. Mae'r heriau cyffredinol yn berthnasol i blant a phobl ifanc.

Mae'r cynllun hwn yn nodi'r camau gweithredu a ddisgrifir mewn strategaethau cenedlaethol, yn adran cancer yr adroddiad *Trawsnewid a moderneiddio gofal a gynlluniwyd a lleihau rhestrau aros yng Nghymru* (Llywodraeth Cymru, 2022)<sup>3</sup>, mewn rhaglenni gwella cysylltiedig ac yn y Cynlluniau Tymor Canolig Integredig presennol (IMTP). Mae'n disgrifio'n glir pwy sydd i'w ddwyn i gyfrif am gymryd camau gweithredu â blaenoriaeth. Bydd angen ymrwymiad a phenderfynoldeb pawb sy'n ymwneud â pholisïau cancer, cynllunio a chomisiynu gwasanaethau, a darparu systemau a gofal cancer ledled Cymru, er mwyn sicrhau adferiad, ac yna cynnal y gwelliannau gofynnol. Mae angen i Lywodraeth Cymru a Rhwydwaith Cancer Cymru, gan gydweithio â'r Byrddau Iechyd a'r Ymddiriedolaethau, adolygu'r holl gynlluniau hynny yn erbyn y camau gweithredu a nodir yn y ddogfen hon yn barhaus, gan sicrhau yr ymgysylltir â rhanddeiliaid, gan gynnwys grwpiau cleifion a'r sectorau gwirfoddol a chymunedol, ynglŷn â chyflawni ac adolygu'r camau gweithredu.

Mae Rhwydwaith Cancer Cymru eisoes wedi sefydlu nifer o grwpiau a phrosesau i sicrhau nad yw'r gwaith yn y cynllun hwn yn cael ei wneud ar ei ben ei hun, gan roi cyfle i dimau o bob sefydliad rannu arferion da a'r gwersi a ddysgwyd. Mae'r rhain yn cynnwys y Grŵp Cyfeirio Clinigol, Grwpiau Safleoedd Cancer, y Grŵp Rheolwyr Gweithredol Cancer, prosesau adolygu gan gymheiriaid, y rhaglen Llwybr Cancer Tybiedig, a nifer o ddigwyddiadau rhannu gwybodaeth ac addysgu a gynhelir drwy gydol y flwyddyn. Yn ogystal â rhannu gwybodaeth a lleihau dyblygu ymdrech, mae'r grwpiau a'r prosesau hyn yn darparu cymorth cymheiriaid i staff ar draws gwahanol grwpiau sefydliadol a phroffesiynol. Bydd y grwpiau a'r prosesau hyn yn parhau i gael eu monitro a'u gwerthuso er mwyn sicrhau eu bod yn parhau i ddiwallu anghenion staff a gwasanaethau wrth gefnogi'r gwaith o ddarparu a gwella gwasanaethau, ac wrth roi'r cynllun hwn ar waith.



Dim ond  
**54%**  
o gleifion cancer  
gafodd driniaeth  
o fewn y targed  
amser aros ym mis  
Tachwedd 2022.

Rhaid canolbwyntio'n arbennig ar atal cancer, gan geisio lleihau'r achosion o ganser y gellir ei osgoi, a hynny drwy godi ymwybyddiaeth a mabwysiadu ffyrdd iach o fyw. Mae'r rhan fwyaf o'r camau sy'n ymwneud ag atal cancer yn berthnasol i unrhyw glefyd, sef rhoi'r gorau i ysmegu, lleihau gordewdra, lleihau'r defnydd o alcohol a gwneud mwy o ymarfer corff, ac felly dylent fod yn rhan o waith cynllunio iechyd cyhoeddus ehangach, gyda gwasanaethau cancer sylfaenol, eilaidd a thrydyddol hefyd yn cefnogi'r mentrau hyn.

Mae canfod cancer yn gynnwys yn rhagfynegydd allweddol ar gyfer sicrhau gwelliant mewn cyfraddau goroesi cancer, ac mae'r pandemig wedi cael effaith fawr ar fynediad at brofion er mwyn cael diagnosis a thriniaeth i gleifion cancer. Mae'n anochel y bydd amseroedd aros hwy yn arwain at gael diagnosis o'r clefyd a thriniaeth ar ei gyfer yn hwyrach, a chanlyniadau cancer sy'n waeth nag y byddent fel arall.

Mae Cymru bellach yn wynebu'r her o fynd ati i gynyddu capasiti diagnostig a chapasiti ar gyfer trin cancer er mwyn ymdrin â'r nifer cynyddol o gleifion y tybir bod cancer arnynt a hefyd yr her o leihau'r amser y mae cleifion yn aros am brofion a'r amser cyn trin cleifion sydd wedi cael diagnosis o ganser.

Mae amseroedd aros cancer bellach y gwaethaf y buont erioed, ac ym mis Tachwedd 2022 dim ond 54% o gleifion oedd wedi dechrau eu triniaeth gyntaf o fewn 62 diwrnod i'r diagnosis. Nid yw unrhyw un o'r byrddau iechyd yng Nghymru wedi cyrraedd y targed o 75% ers mis Gorffennaf 2020. Ym mis Tachwedd 2022, nifer (canolrif) y diwrnodau o'r pwynt y tybir bod gan glaf ganser i ddechrau'r driniaeth ddiffiniol gyntaf oedd 62 diwrnod, sef cynnydd o 19% ers Ionawr 2021 pan yr oedd yn 52 diwrnod. Ym mis Tachwedd 2022, nifer (canolrif) y dyddiau rhwng cael diagnosis a thriniaeth oedd 33 diwrnod, sef cynnydd o 38% ers Ionawr 2021 pan yr oedd yn 24 diwrnod.

Dylid nodi, fodd bynnag, bod y dull o gasglu ac adrodd ar amseroedd aros cancer yng Nghymru, h.y. o'r adeg y tybir bod gan glaf ganser, yn wahanol i weddill y DU. Mae'n ddull mwy tryloyw ac yn adlewyrchu profiad gwirioneddol cleifion yn well na'r dulliau a ddefnyddir mewn mannau eraill o'r DU, a dylid canmol Llywodraeth Cymru am gymeradwyo'r polisi hwn sy'n cael ei arwain gan farn glinigol.

# 5 Rolau a Chyfrifoldebau

**Rôl Rhwydwaith Cancer Cymru yw galluogi a hwyluso gwaith cyflawni drwy gydweithio â Byrddau Iechyd, Ymddiriedolaethau, rhaglenni ac asiantaethau cenedlaethol eraill a'r trydydd sector i sicrhau gwelliant, cysondeb a thegwch ar draws y system gyfan ledled Cymru.**

<sup>4</sup> Llywodraeth Cymru. (2021). *Y datganiad ansawdd ar gyfer cancer. Llywodraeth Cymru. Ar gael yn <https://www.llyw.cymru/y-datganiad-ansawdd-ar-gyfer-cancer>*

<sup>5</sup> Cynghrair Cancer Cymru. (2022). *Beth sy'n bwysig i gleifion cancer Cymru? Cynllun Gweithredu Gwasanaethau Cancer ar gyfer y Dyfodol*. Cynghrair Cancer Cymru.

Mae Llywodraeth Cymru'n ei gwneud yn ofynnol i Fyrddau Iechyd, Ymddiriedolaethau, awdurdodau iechyd arbennig a chyrff a gynhelir gynllunio, darparu, adfer a gwella gwasanaethau cancer yn unol â'r 22 nodwedd ansawdd, y manylebau gwasanaeth a'r Llwybrau Optimaidd Clinigol a nodir yn y Datganiad Ansawdd ar gyfer Cancer (Llywodraeth Cymru, 2021)<sup>4</sup>. Mae'n ofynnol i Fyrddau Iechyd, Ymddiriedolaethau, awdurdodau iechyd arbennig a chyrff a gynhelir ymgorffori'r cynlluniau hynny yn eu Cynlluniau Tymor Canolig Integredig sydd wedi'u costio a'u hariannu, i'w cytuno â Llywodraeth Cymru. Bydd Llywodraeth Cymru yn eu dwyn i gyfrif am gyflawni'r cynlluniau.

Rôl Rhwydwaith Cancer Cymru yw galluogi a hwyluso gwaith cyflawni drwy gydweithio â Byrddau Iechyd, Ymddiriedolaethau, rhaglenni ac asiantaethau cenedlaethol eraill a'r trydydd sector i sicrhau gwelliant, cysondeb a thegwch ar draws y system gyfan ledled Cymru. Mae gan Rhwydwaith Cancer Cymru ran i'w chwarae hefyd mewn ymgysylltu â chleifion, y cyhoedd a grwpiau na wrandewir arnynt yn aml a grwpiau nad ydynt yn cael eu cynrychioli'n ddigonol.

Mae'r cynllun hwn yn nodi'r problemau, y cyfleoedd, y camau gweithredu, yr atebolrwydd a'r amserlenni ar gyfer cyflawni'r gwelliannau sydd eu hangen. Diben y ddogfen yw casglu pob un ohonynt ynghyd mewn un lle fel bod cymuned y gwasanaethau cancer a rhanddeiliaid ehangach yn gallu deall yn glir y rhan sydd gan bob sefydliad i'w chwarae wrth gyflawni'r cynllun, a pha sefydliadau sy'n gyfrifol am y camau gweithredu gofynnol ac amserlen y camau hynny. Mae'r cynllun hefyd yn nodi'r blociau adeiladu y mae angen eu sefydlu a'u datblygu ymhellach i'w gwneud yn bosibl gwella'r gwasanaeth yn barhaus a darparu gofal o safon a chyflawni'r canlyniadau y mae cleifion a'r boblogaeth yn eu haeddu. Wrth baratoi ar gyfer gweithredu'r cynllun hwn, gwnaeth Cynghrair Cancer Cymru ymgysylltu â chleifion drwy gyfrwng holiadur a grwpiau trafod<sup>5</sup>. Mae'r adborth amhrisiadwy a gafwyd wedi cael ei integreiddio ym mhob rhan o'r cynllun hwn.

Mae'r cynllun yn rhoi arweiniad i ddarparwyr gwasanaethau ym meysydd gofal sylfaenol, eilaidd a thrydyddol ynghylch y disgwyliadau ar draws yr agenda gwella cancer. Disgwylir i'r Byrddau Iechyd a'r Ymddiriedolaethau fod yn glir ynghylch y camau gweithredu gofynnol ar gyfer eu poblogaethau drwy gydol oes y cynllun hwn. Dylent ddefnyddio'r cynllun hwn i fanylu ar eu camau gweithredu mewn perthynas â chanser wrth gynllunio a chyflawni'r Cynllun Tymor Canolig Integredig, a thrwy eu rhyngweithio â Llywodraeth Cymru yn ystod eu cyfarfodydd tîm gweithredol ar y cyd a'u cyfarfodydd ansawdd, cynllunio a chyflawni integredig (IQPD).

## 6 Cyllid



**Mae darparu a gwella gofal cancer yn agwedd allweddol ar wasanaethau craidd, ac felly rhoddir cyfrif am gostau yn gyffredinol wrth ddatblygu a sicrhau bod Cynlluniau Tymor Canolig Integredig yn cael eu derbyn, y disgwylir iddynt ganolbwyntio ar wella canlyniadau cancer.**

Mae'n anochel y bydd costau'n gysylltiedig â chyflawni'r cynllun hwn, ond gan fod darpariaeth eisoes wedi'i gwneud yn y dyraniadau i'r Byrddau Iechyd ac Ymddiriedolaethau, ni fydd unrhyw ddyraniad ariannol penodedig ar gael. Mae darparu a gwella gofal cancer yn agwedd allweddol ar wasanaethau craidd, ac felly rhoddir cyfrif am gostau yn gyffredinol wrth ddatblygu a sicrhau bod Cynlluniau Tymor Canolig Integredig yn cael eu derbyn, y disgwylir iddynt ganolbwyntio ar wella canlyniadau cancer.

Mae'n bosibl y bydd cymorth ariannol ychwanegol ar gael er mwyn archwilio ffyrdd newydd o weithio a thrawsnewid drwy waith Rhwydwaith Cancer Cymru a'r Tîm Gwella ac Adfer Cenedlaethol ar gyfer Gofal wedi'i Gynllunio, ac mae rhai achosion busnes eisoes yn cael eu datblygu. Fodd bynnag, mae'r rhain ar gyfer y gwaith o brofi'r newidiadau ac ni fyddant yn gyfleoedd rheolaidd. Bydd datblygu cyfalaf yn hanfodol ond bydd angen dilyn y prosesau datblygu achosion busnes cyfalaf arferol.





# Rhan 2



# 7 Atal Cancer

**Amcangyfrifir y gellid atal tua phedwar achos o ganser ym mhob 10 (37.8%) yng Nghymru bob blwyddyn.**

Ar lefel fyd-eang mae Sefydliad Iechyd y Byd wedi amcangyfrif bod modd atal rhwng 30% a 50% o'r holl achosion o ganser ac mae'n nodi mai atal cancer yw'r strategaeth hirdymor fwyaf cost-effeithiol ar gyfer rheoli'r clefyd. Amcangyfrifir y gellid atal tua phedwar achos o ganser ym mhob 10 (37.8%) yng Nghymru bob blwyddyn.

Mae ffactorau risg yn aml yn gysylltiedig ag anghydraddoldebau iechyd. Prif ffocws atal cancer yw mynd i'r afael â ffactorau risg hysbys fel ysmegu tybaco, gordewdra, deiet, gweithgarwch corfforol, alcohol ac amlygiad i'r haul ac atal y pethau hyn sy'n achosi cancer. Rôl Ymddiriedolaeth GIG Iechyd Cyhoeddus Cymru yw cynghori Llywodraeth Cymru ar y strategaeth a'r targedau ar gyfer atal cancer a gwella iechyd, ac mae Byrddau Iechyd yn uniongyrchol gyfrifol am iechyd y cyhoedd eu poblogaeth breswyl. Mae'r rhan fwyaf o strategaethau iechyd y cyhoedd yn berthnasol i fwy nag un clefyd o ystyried bod y ffactorau risg ar gyfer cancer hefyd yn cyfrannu at glefydau cardiaidd, clefydau anadlol, diabetes, strociau a chlefydau eraill. Mae angen mwy o ffocws ar i sicrhau bod gwasanaethau cancer sylfaenol, eilaidd a thrydyddol yn gweithio mewn ffordd fwy cydlynol i gyflawni'r mentrau iechyd cyhoeddus hyn. Mae angen canolbwyntio hefyd ar ddarparu cymorth ar gyfer rhaglenni gwybodaeth ac arweiniad priodol a dargedir ynglŷn â newid ffordd o fyw i gefnogi pobl i wneud newidiadau a chefnogi cymunedau nad ydynt yn cael eu gwasanaethu'n ddigonol – gan gynnwys cymunedau du, Asiaidd a lleiafrifol ethnig – gydag ymddygiadau iechyd, llythrennedd digidol a ffordd o fyw.

Mae brechiad yn erbyn y feirws papiloma dynol (HPV) yn atal datblygiad rhai canserau ceg y groth mewn menywod, cancer y pidyn mewn dynion a chanser y pen a'r gwddf a chanser yr anws mewn dynion a menywod. Mae'r brechlyn feirws papiloma dynol ar gyfer bechgyn a merched yn cael ei ddarparu'n bennaf drwy dimau nyrsio mewn ysgolion yng Nghymru, ac mae Byrddau Iechyd yn gyfrifol am ysgogi cynnydd yn y nifer sy'n manteisio arno.



**Cymerir y camau canlynol ar draws y system i wella'r ymdrech i atal cancer:**

Bydd **Iechyd Cyhoeddus Cymru, y Byrddau Iechyd, Ymddiriedolaethau'r GIG, awdurdodau lleol a'r system ehangach** yn parhau i weithredu'r Cynllun Cyflawni Pwysau Iach: Cymru Iach (Llwybrau Gordewdra Cymru Gyfan ym mhob bwrdd iechyd, a chynllun peilot ar gyfer rhaglen atal cyn-diabetes) a Chynllun Cyflawni Cymru ar Reoli Tybaco (Helpa Fi i Stopio yn yr Ysbyty, a chynyddu nifer y menywod beichiog sydd ddim yn ysmegu) a chanolbwyntio ar leihau'r camddefnydd o alcohol, er mwyn lleihau cyfran y canserau y gellir eu priodoli i'r ffactorau risg hyn.



<sup>6</sup> Llywodraeth Cymru. (2021). *Pwysau iach: Cymru iach – Ailddechrau'r daith yn 2021-2022*. Y Drwydded Llywodraeth Agored. Ar gael yn <https://www.llyw.cymru/pwysau-iach-cymru-iach-aildechraur-daith-yn-2021-2022.html>

<sup>7</sup> Llywodraeth Cymru. (2022). *Tuag at Gymru Ddi-fwg, Cynllun Cyflawni ar Reoli Tybaco 2022-2024*. Y Drwydded Llywodraeth Agored. Ar gael yn <https://www.llyw.cymru/strategaeth-rheoli-tybaco-i-gymru-cynllun-cyflawni>

<sup>8</sup> Llywodraeth Cymru. (2021). *Fframwaith clinigol cenedlaethol: system ddysgu, iechyd a gofal*. Y Drwydded Llywodraeth Agored. Ar gael yn <https://www.llyw.cymru/fframwaith-clinigol-cenedlaethol-system-ddysgu-iechyd-gofal>



Bydd **Bwrdd Rhwydwaith Canser Cymru** yn derbyn adroddiadau perthnasol am ddatblygiadau yn unol â strategaethau ataliol allweddol er lles iechyd poblogaethau, er enghraifft y Cynllun Cyflawni Pwysau Iach: Cymru Iach (Llywodraeth Cymru, 2021)<sup>6</sup> a strategaeth Cynllun Cyflawni Cymru ar Reoli Tybaco (Llywodraeth Cymru, 2022)<sup>7</sup>, y mae'r ddau ohonynt yn nodi'r pethau allweddol i'w cyflawni ar gyfer y strategaethau, ac mae'r dogfennau strategaeth yn nodi'r nodau a'r targedau cyffredinol. Gall **Rhwydwaith Canser Cymru** wedyn gefnogi sefydliadau sy'n cyflawni gwaith statudol i lunio a chyflawni'r dull o weithredu'r strategaethau hyn a sicrhau bod adroddiadau cymharol ar gael yn ehangach, gan gyfeirio'n benodol at yr effaith ar gyffredinrwydd a digwydded achosion o ganser.

Bydd **Rhwydwaith Canser Cymru** yn gweithio gydag arweinwyr y **Fframwaith Clinigol Cenedlaethol** (Llywodraeth Cymru, 2021)<sup>8</sup> i gefnogi gofal sylfaenol ac eilaidd er mwyn canolbwyntio ar unrhyw gyfleoedd o fewn ei raglenni gwaith i gefnogi'r agenda atal canser.

Bydd y **Byrddau Iechyd a'r Ymddiriedolaethau** yn cyflawni camau gweithredu i hybu iechyd y cyhoedd yn lleol mewn ymateb i strategaethau iechyd y cyhoedd, gyda thargedau cyflawni mesuradwy a manwl.

Bydd **Iechyd Cyhoeddus Cymru** yn ychwanegu data ynglŷn â chwmpas brechiadau HPV at adroddiadau rheolaidd clystyrau gofal sylfaenol / meddygfeydd teuluol erbyn **diwedd mis Rhagfyr 2023**.

Bydd **Iechyd Cyhoeddus Cymru** yn datblygu rhaglen hirdymor o wylidwriaeth well ar degwch ac effeithiolrwydd brechiadau HPV a bydd allbynnau cynnar ar gael erbyn **diwedd mis Rhagfyr 2023**.

Bydd y **Byrddau Iechyd** yn disgrifio cynlluniau cyflawni cadarn ar gyfer timau nyrsio ysgolion er mwyn mwyaflu nifer y brechiadau a roddir ar gyfer y feirws papiloma dynol yn eu poblogaethau lleol, gan fynd i'r afael ag ardaloedd lle mae'r niferoedd sy'n manteisio ar frechiadau yn isel. Bydd y rhain yn cael eu monitro drwy drefniadau ansawdd, cynllunio a chyflawni integredig.



# 8 Diagnosis Cynharach

Mae sgrinio cancer yn achub bywydau drwy gynnig prawf a llwybr sy'n seiliedig ar dystiolaeth i boblogaethau cymwys, ac yn ei gwneud yn bosibl darganfod y cancer yn gynnar, gwella canlyniadau a lleihau'r risg o farw o'r cancer.



## a. Gwasanaethau sgrinio cancer

Mae sgrinio cancer yn achub bywydau drwy gynnig prawf a llwybr sy'n seiliedig ar dystiolaeth i boblogaethau cymwys, ac yn ei gwneud yn bosibl darganfod y cancer yn gynnar, gwella canlyniadau a lleihau'r risg o farw o'r cancer. Cynigir gwasanaeth sgrinio i'r boblogaeth gymwys, ond ni fanteisir ar y cynnig i'r un graddau ar draws grwpiau poblogaeth gwahanol yng Nghymru, gan arwain at annhegwch o ran canlyniadau. Mae angen atgoffa'r cyhoedd yn barhaus pa mor bwysig yw cael diagnosis cynharach a chael mynediad at raglenni sgrinio, a hynny drwy ymgyrchoedd cenedlaethol i godi ymwybyddiaeth sydd wedi'u gwerthuso ac archwilio cynlluniau hunan-atgyfeirio megis LUMEN (Linell Asesu Symptomau Cancer yr Ysgyfaint, sef gwasanaeth sy'n cael ei arwain gan nyrsys ym Mwrdd Iechyd Prifysgol Hywel Dda) er enghraifft. Wrth symud ymlaen, mae'r pwyslais hefyd ar ddull sgrinio sy'n fwy seiliedig ar haenu risg, er enghraifft, yn cynnwys y bobl hynny sy'n wynebu risg uwch yn gynharach neu'n amlach, yn unol â chanllawiau datblygol y Pwyllgor Sgrinio Cenedlaethol a NICE.



Mae **Iechyd Cyhoeddus Cymru** yn atebol i Lywodraeth Cymru am gyflawni'r tair rhaglen sgrinio cancer sy'n seiliedig ar boblogaeth, sef y rheini ar gyfer cancer y fron, cancer y coluddyn a chanser ceg y groth. Mae'n gyfrifol am alw ac adalw'r boblogaeth gymwys ar gyfer sgrinio, a naill ai cyflawni llwybrau sgrinio amserol o safon o'r dechrau i'r diwedd yn uniongyrchol ei hun, neu'n gweithio gyda gwasanaethau gofal sylfaenol ac eilaidd ym mhob Bwrdd Iechyd i wneud hynny. Mae Pwyllgor Sgrinio Cenedlaethol y DU (UK NSC) yn cynghori gweinidogion a'r GIG ym mhedair gwlad y DU ar bob agwedd ar sgrinio ac yn cefnogi'r gwaith o weithredu rhaglenni sgrinio. Mae'r Cyfarwyddwr Sgrinio yn Iechyd Cyhoeddus Cymru yn

aelod o Bwyllgor Sgrinio Cenedlaethol y DU ac mae ymgynghorwyr iechyd y cyhoedd yn yr isadran sgrinio yn mynychu grwpiau cyfeirio Pwyllgor Sgrinio Cenedlaethol y DU. Mae Iechyd Cyhoeddus Cymru felly'n gallu defnyddio'u harbenigedd a'u dylanwad, ac mae'n ymwybodol o ddatblygiadau a chyfleoedd sgrinio posibl.

Mae **Iechyd Cyhoeddus Cymru** hefyd yn gyfrifol am gomisiynu gwasanaethau diagnostig yn y Byrddau Iechyd a'r Ymddiriedolaethau pan fo'n briodol. Yn dilyn prawf sgrinio positif, dylai cleifion gael eu hasesu a, phan fo'n briodol, dylid rhoi diagnosis a thriniaeth iddynt ac adrodd yr amseroedd aros fel rhan o'r wybodaeth am amseroedd aros cancer yn y Llwybr Cancer Sengl.

Mae nifer y bobl sy'n manteisio yn gyffredinol ar y rhaglenni sgrinio yn ddangosydd perfformiad allweddol, ond mae'r ffofws hefyd ar annhegwch o ran cymryd rhan yn y rhaglenni hynny. Ar draws y rhaglenni sgrinio cenedlaethol yng Nghymru, y nod yw sicrhau bod pawb sy'n gymwys i gael eu sgrinio yn cael mynediad teg a chyfle i fanteisio ar y cynnig sgrinio, gan ddefnyddio gwybodaeth ddibynadwy i wneud dewis gwybodus personol.

**Sgrinio Cancer y Coluddion Cymru:** ar draws y rhaglen sgrinio coluddion, y safon ofynnol ar gyfer manteisio ar y gwasanaeth yw 60%. Ledled Cymru yn 2020/21, yn ystod pandemig COVID-19, manteisiodd 67.1% o'r boblogaeth ar y cynnig, sef cynnydd o'r 61.5% a fanteisiodd ar y cynnig yng Nghymru gyfan yn 2019/20 a'r 57.3% yn 2018/19. Mae'r Rhaglen Sgrinio Coluddion yn comisiynu pob bwrdd iechyd i ddarparu colonosgopi sgrinio ar gyfer yr aelodau o'u poblogaeth sydd wedi'u nodi fel rhai â risg uwch ar ôl cael canlyniad sgrinio positif yn dilyn Prawf Imiwnocemegol ar Ysgarthion (FIT). Mae'r capasiti i ddarparu gwasanaethau endosgopi yng Nghymru yn ffactor sy'n cyfyngu ar optimeiddio'r rhaglen sgrinio coluddion yn llawn yn unol ag argymhellion a'r sylfaen dystiolaeth. Mae'r cynnig i sgrinio'r coluddyn i bobl rhwng 55 a 58 oed bob dwy flynedd wedi dechrau'n ddiweddar, ac mae cynlluniau ar y gweill i estyn yr ystod oedran ymhellach, yn ystod 2023 a 2024, er mwyn ei gwneud yn bosibl optimeiddio'r rhaglen yn llawn yn unol â gwledydd eraill.

**Bron Brawf Cymru:** ar draws y rhaglen sgrinio, y safon ofynnol ar gyfer manteisio ar y cynnig yw 70%. Yn 2020/21, yn ystod pandemig COVID-19, manteisiodd 67.1% o'r boblogaeth ar y cynnig ledled Cymru, a oedd yn ostyngiad o'i gymharu â 69.1% yn 2018/19. Mae gwyliadwriaeth Delweddu Cyseiniant Magnetig (MRI) ar gyfer menywod sydd â risg uchel iawn o ddatblygu cancer y fron yn digwydd yn lleol ar hyn o bryd yn y rhan fwyaf o'r byrddau iechyd. Mae Rhaglen Gwyliadwriaeth MRI Risg Uchel Iawn Cymru Gyfan i'w lansio ym mis Ebrill 2023. Caiff y rhaglen hon ei rheoli gan Bron Brawf Cymru, a delweddu gwyliadwriaeth yn digwydd mewn byrddau iechyd dynodedig. Bydd y rhaglen hon yn sicrhau y bydd pob menyw y nodir ei bod yn wynebu risg uchel iawn o ddatblygu cancer y fron yng Nghymru yn



cael mynediad teg at wasanaeth gwyliadwriaeth MRI sydd yn cydymffurfio â gofynion y Sefydliad Cenedlaethol dros Ragoriaeth mewn lechyd a Gofal (NICE) ac sydd wedi ei sicrhau o ran ansawdd ganddo.

**Sgrinio Serfigol Cymru:** Ym mis Ionawr 2022, cafodd y bwlch sgrinio arferol ceg y groth ar gyfer pobl rhwng 25 a 49 oed ei ymestyn o dair i bum mlynedd, o ganlyniad i'r ffaith bod y prawf sgrinio presennol yn fwy cywir na'r prawf sgrinio blaenorol. Roedd hyn yn dilyn argymhelliad gan Bwyllgor Sgrinio Cenedlaethol y DU ym mis Chwefror 2019 ac mae'n golygu bod y cyngor ar gyfer y grŵp oedran hwn bellach yn unol â'r bwlch sgrinio ar gyfer pobl rhwng 50 a 64 oed. Y safon ofynnol ar gyfer manteisio ar y gwasanaeth yw 70%. Ym mis Hydref 2021, yn ystod pandemig COVID-19, manteisiodd 69.5% ar y gwasanaeth ledled Cymru. Mae hyn yn ostyngiad o'i gymharu â'r 73.2% a nodwyd yn 2019/20.

### **Sgrinio wedi'i dargedu ar gyfer cancer yr ysgyfaint:**

Ym mis Medi 2022, yn dilyn ymgynghoriad cyhoeddus, cyhoeddodd Pwyllgor Sgrinio Cenedlaethol y DU ei argymhellion wedi'u diweddarau ynglŷn â sgrinio cancer yr ysgyfaint, gydag argymhelliad cadarnhaol ar gyfer darparu gwasanaeth sgrinio wedi'i dargedu ar gyfer cancer yr ysgyfaint. Mae hwn yn ddatblygiad pwysig iawn sydd â'r potensial i gael effaith sylweddol ar ganlyniadau cleifion â chanser yr ysgyfaint. Mae gwaith pellach yn cael ei wneud i benderfynu ar y model mwyaf cost-effeithiol er mwyn cyflwyno'r rhaglen hon.

Bydd cyflawni rhaglen beilot weithredol **Gwiriad lechyd yr Ysgyfaint** ym Mwrdd lechyd Prifysgol Cwm Tâf Morgannwg yn llywio'r ffordd orau o weithredu gwasanaeth sgrinio wedi'i dargedu ar gyfer cancer yr ysgyfaint yng Nghymru, gyda'r nod o'i gychwyn yn ystod 2023. Bydd hyn yn ymgorffori asesiadau risg cychwynnol a gynhelir dros y ffôn, sganiau Tomograffeg Gyfrifiadurol (CT) dos isel ar gyfer y bobl hynny y nodir eu bod â risg, cyngor ar roi'r gorau i ysmegu a sganiau dilynol pellach ymhen tri a deuddeg mis ar gyfer rhai o'r bobl sy'n cymryd rhan. Bydd y rhaglen yn cael ei gwerthuso drwy gydol y cynllun peilot gweithredol, a'r nod yw ei gwblhau yn gynnar yn 2024/25, ar ôl cwblhau'r holl weithgarwch clinigol. Mae Rhwydwaith Cancer Cymru hefyd yn datblygu pecyn cymorth ar gyfer meddygfeydd teuluol er mwyn gwella cofnodion statws ysmegu tybaco fel eu bod yn fwy cyflawn, gan ddefnyddio system neges destun a fydd wedyn yn fan cychwyn ar gyfer trefnu ymyriadau rhoi'r gorau i ysmegu.

Ynghyd â gwasanaethau sylfaenol a gwasanaethau cymunedol, mae gwasanaethau fferylliaeth – ymhen amser ac os cânt eu cefnogi – yn allweddol o ran cefnogi'r cyhoedd a chleifion i fanteisio ar wahoddiadau i gymryd rhan yn y rhaglenni sgrinio cenedlaethol.





**Cymerir y camau canlynol ar draws y system i wella'r gwaith o gael diagnosis cynharach:**

Bydd **Iechyd Cyhoeddus Cymru** yn mesur ac yn adrodd ar gydymffurfedd y llwybr triniaeth am ganserau a ganfuwyd drwy sgrinio, gan uwchgyfeirio a mynd i'r afael â meysydd sy'n peri pryder ar y cyd â darparwyr.

Bydd **Iechyd Cyhoeddus Cymru** yn gweithio gyda **Byrddau Iechyd**, gyda chefnogaeth gwaith y **Rhaglen Endosgopi Genedlaethol**, i optimeiddio'r rhaglen sgrinio coluddion yn unol â'r cynllun y cytunwyd arno hyd at **ddiwedd mis Rhagfyr 2024** gyda'r nod o gynyddu nifer y bobl sy'n manteisio ar y gwasanaeth o un flwyddyn i'r nesaf.

Bydd **Bwrdd Rhwydwaith Canser Cymru, y Byrddau Iechyd, timau iechyd y cyhoedd a chlystyrau meddygon teulu** yn cael gwybodaeth berthnasol reolaidd am raglenni sgrinio cancer. Bydd **Bwrdd Rhwydwaith Canser Cymru** yn derbyn adroddiadau rheolaidd gan bob un o'r rhaglenni sgrinio cancer, yn cynnwys nifer y bobl sy'n defnyddio'r gwasanaeth sgrinio, y cwmpas a'r amseroedd aros ar gyfer profion diagnostig dilynol er mwyn mesur llwyddiant y llwybr gofal cyfan, ac yn cymryd camau gweithredu neu'n gwneud argymhellion ynghylch meysydd sy'n peri pryder.

Bydd y **rhaglenni sgrinio cancer yn Iechyd Cyhoeddus Cymru** yn blaenoriaethu gwaith gydag **Iechyd a Gofal Digidol Cymru** a'r **Rhaglen Llwybr Canser Sengl** er mwyn sicrhau bod byrddau iechyd yn derbyn, yn cofnodi ac yn adrodd am atgyfeiriadau cancer gan wasanaethau sgrinio mewn modd amserol, fel rhan o'u hadroddiadau llwybrau i ddiagnosis ar amseroedd aros a chanlyniadau.

Bydd **Iechyd Cyhoeddus Cymru**, ar y cyd â **Rhwydwaith Canser Cymru, Cydweithrediaeth Iechyd GIG Cymru, y Byrddau Iechyd, timau iechyd y cyhoedd o fewn awdurdodau lleol a'r trydydd sector**, yn arwain gwaith i gynyddu nifer y bobl sy'n manteisio ar y rhaglenni sgrinio cancer a lleihau'r annhegwch o ran pwy sy'n manteisio arnynt.







Bydd y **Byrddau Iechyd** yn sicrhau llwybrau gofal amserol i gyfranogwyr sy'n cael diagnosis o ganser y coluddyn a ganfuwyd drwy sgrinio; canser y fron a ganfyddir drwy sgrinio; a newidiadau i gelloedd ceg y groth sy'n gofyn am driniaeth er mwyn atal canser ceg y groth. Byddant hefyd yn monitro nifer y bobl sy'n manteisio ar wasanaethau fesul Ardal Gynnyrch Ehangach Haen Is, gan gymryd camau gweithredu yn ôl yr angen er mwyn deall beth yw mynediad teg a dylanwadu arno. Bydd y **Byrddau Iechyd** yn sicrhau llwybrau triniaeth amserol, yn unol â safonau'r Llwylbrau Optimaidd Cenedlaethol, ar gyfer gwasanaethau sgrinio drwy golonosgopi ar gyfer cyfranogwyr sydd wedi cael canlyniad positif yn dilyn prawf Imiwnocemegol ar Ysgarthion (FIT), ac ar gyfer apwyntiadau colposgopi ar gyfer cyfranogwyr y nodwyd bod angen eu hatgyfeirio yn dilyn prawf sgrinio ceg y groth. Bydd y **Byrddau Iechyd** yn blaenoriaethu ac yn canolbwyntio ar eu hamserlenni adrodd lleol ar gyfer cyflwyno adroddiadau i **Iechyd Cyhoeddus Cymru**, sef y corff sy'n comisiynu'r gwasanaeth. Caiff gwybodaeth am gydymffurfedd gwasanaethau sgrinio a mynediad at wasanaeth sgrinio drwy golonosgopi eu cynnwys yn adroddiadau perfformiad Gweithrediaeth y Bwrdd Iechyd ac mewn trefniadau ansawdd, cynllunio a pherfformiad integredig.

Bydd y **Byrddau Iechyd** yn nodi targedau gwella mewn achosion pan fo'r perfformiad yn erbyn y nifer targed o bobl sy'n manteisio ar wasanaethau sgrinio yn wael.

Bydd **Bwrdd Iechyd Prifysgol Cwm Tâf Morgannwg** yn caffael ac yn sefydlu rhaglen beilot weithredol Gwiriad Iechyd yr Ysgyfaint **yn ystod 2023**, a chaiff gwerthusiad ei gwblhau ar ôl gorffen yr holl weithgareddau yn **2024/25**.

Bydd **Llywodraeth Cymru**'n cadarnhau'r penderfyniad polisi ar sgrinio canser yr ysgyfaint yng Nghymru ac yn cadarnhau'r adnoddau fydd ar gael i sefydlu ffrwd waith gweithredu (**i'w ddisgwyl ddiwedd mis Mawrth 2023**). Bydd gwaith modelu a wneir gan **Rwydwaith Canser Cymru** ac a gefnogir gan Uned Gyflawni GIG Cymru yn cael ei ddefnyddio i lywio'r cynlluniau ar gyfer gwasanaeth cenedlaethol yn y dyfodol. Caiff yr hyn a ddysgir o'r cynllun peilot gweithredol ei rannu â'r byrddau iechyd er mwyn llywio'r gwaith o gyflwyno'r gwasanaeth hwn yn ehangach. Gwneir gwelliannau i ba mor gyflawn yw cofnodion meddygon teulu ar gyfer statws ysmygu tybaco gan ddefnyddio'r pecyn cymorth a ddatblygwyd gan **Rwydwaith Canser Cymru** (bydd cynllun gweithredu dilynol yn nodi'r dyddiad ar gyfer cyflawni'r gwaith).

Bydd **Iechyd Cyhoeddus Cymru** yn cyflwyno achos busnes i **Lywodraeth Cymru** ynglŷn â'r adnoddau sydd eu hangen i gwmpasu'r gofynion ar gyfer gwasanaeth sgrinio cenedlaethol wedi'i dargedu ar gyfer canser yr ysgyfaint erbyn **diwedd mis Mawrth 2023**, ac yn cwblhau achos busnes ar gyfer darparu'r gwasanaeth hwn ar sail genedlaethol erbyn **diwedd Mawrth 2024**, yn amodol ar dderbyn cadarnhad ynglŷn â'r cyllid. Wrth ddatblygu'r achos busnes hwn, bydd **Iechyd Cyhoeddus Cymru** yn ymgysylltu â'r byrddau iechyd a sefydliadau eraill er mwyn sicrhau eu bod yn gallu paratoi ar gyfer gweithredu yn unol â'r model arfaethedig. Bydd y gwaith a wneir i ddatblygu'r achos busnes hwn yn llywio'r amserlen ddisgwyliedig ar gyfer cyflwyno a gweithredu'r gwasanaeth ledled Cymru.

Bydd **Llywodraeth Cymru** yn parhau i gynnwys perfformiad sgrinio ar gyfer pob safle sgrinio fel rhan o drefniadau rheoli ansawdd a pherfformiad y **Byrddau Iechyd**, gan osod targedau gwella pan fo nifer y bobl sy'n cael eu sgrinio'n isel, neu pan nad yw'r niferoedd sy'n cael triniaeth ar gyfer canserau a ganfyddir drwy sgrinio o fewn y terfyn targed.

Bydd **Addysg a Gwella Iechyd Cymru (AaGIC)** yn hwyluso'r broses o gyflwyno adnodd addysg ar-lein ar gyfer meddygon teulu a'u staff (Gateway C) erbyn **diwedd mis Mawrth 2023** er mwyn cefnogi addysg a phrosesau mewn perthynas â chanfod canser yn gynt.

Mae rhagsefydlu yn ei gwneud yn bosibl i bobl â chanser neu ganser a dybir baratoi ar gyfer triniaeth drwy hyrwyddo ymddygiadau iach er mwyn sicrhau eu bod yn medru gwrthsefyll triniaeth i'r graddau gorau posibl a gwella'u hiechyd dros yr hirdymor. Dylai rhagsefydlu fod yn seiliedig ar anghenion cleifion unigol a haenu risg.



## b. Optimeiddio iechyd / Rhagsefydlu

Mae rhagsefydlu yn ddull aml-ddisgyblaethol, aml-sector sy'n cynnwys gwasanaethau fel Iechyd Cyhoeddus Cymru, y Cynllun Cenedlaethol i Atgyfeirio Cleifion i Wneud Ymarfer Corff, gwasanaethau nyrsio a gwasanaethau seicoleg. Yn aml, mae gan fodelau sefydledig weithwyr proffesiynol perthynol i iechyd wrth wraidd y gwaith o arwain a datblygu gwasanaethau rhagsefydlu mewn cydweithrediad agos ag arbenigeddau eraill.

Mae adroddiad “*Aros yn Iach? Effaith yr ôl-groniad o ran amseroedd aros ar bobl yng Nghymru*” (Senedd Cymru: Y Pwyllgor Iechyd a Gofal Cymdeithasol, 2022)<sup>9</sup> yn hyrwyddo modelau integredig ar gyfer rhagsefydlu. Dylid ymgorffori'r modelau hyn fel rhai safonol o fewn llwybrau gofal canser er mwyn gwella canlyniadau a chynyddu'r defnydd o fodelau sy'n briodol i gleifion i gynnwys grwpiau cymorth i gleifion, rhagnodi cymdeithasol, ac offer digidol arloesol.

Mae nodi ac ymgorffori modelau gofal haenedig (cyffredinol, wedi'u targedu, arbenigol) yn hanfodol. Er enghraifft, mae cyngor cyffredinol yn cwmpasu hunanreoli a chyfeirio at adnoddau priodol megis cynlluniau ymarfer corff a chymorth seicolegol, tra bod rhagsefydlu arbenigol yn golygu bod gweithwyr proffesiynol perthynol i iechyd yn rhan o'r tîm aml-ddisgyblaethol sy'n mynd i'r afael â chleifion ag anghenion cymhleth ac afiachedd uchel. Mae'n bosibl y bydd angen dull aml-fodel o gyflawni a darparu, e.e. wyneb yn wyneb, yn rhithwir neu ddull hybrid, sydd wedi'i deilwra i anghenion a dewisiadau cleifion unigol. Mae'n bwysig nodi bod rhagsefydlu yn rhan o'r continwwm adsefydlu, ynghyd â chyfnod pontio di-dor ar hyd y llwybr gofal er mwyn sicrhau bod unrhyw anghenion parhaus sydd gan gleifion yn cael eu diwallu a bod pob cysylltiad yn cyfrif<sup>10</sup>.

<sup>9</sup> Senedd Cymru. (2022). *Aros yn iach? Effaith yr ôl-groniad o ran amseroedd aros ar bobl yng Nghymru*. Senedd Cymru, y Pwyllgor Iechyd a Gofal Cymdeithasol. Caerdydd: Hawlfraint Comisiwn y Senedd 2022. Ar gael yn <https://busnes.senedd.cymru/documents/s124284/Aros%20yn%20iach%20Effaith%20yr%20l-groniad%20o%20ran%20amseroedd%20aros%20ar%20bobl%20yng%20Nghymru%20-%207%20Ebrill%202022.pdf>

<sup>10</sup> NICE. (2022). *Making Every Contact Count*. Ar gael yn <https://stpsupport.nice.org.uk/mecc/index.html>



## Cymerir y camau canlynol ar draws y system i wella optimeiddio iechyd a rhagsefydlu:

Drwy gydweithio â rhanddeiliaid lluosog, gweithwyr proffesiynol arweiniol perthynol i iechyd cancer, a Thîm Prif Gynghorydd y Proffesiynau Perthynol i Iechyd Llywodraeth Cymru, bydd **Rhwydwaith Cancer Cymru** yn mabwysiadu dull system gyfan ac yn arwain y gwaith o ddatblygu safonau rhagsefydlu a dulliau o asesu mesurau cydymffurfedd, ac yn cyflwyno'r gwaith i Fwrdd y Rhwydwaith Cancer erbyn **diwedd mis Mehefin 2023**.

Bydd y safonau hyn yn cynnwys cymeradwyo gwasanaethau ac adnoddau presennol, megis y Gwasanaeth Cenedlaethol Atgyfeirio Cleifion i Wneud Ymarfer Corff, a gafodd ei sefydlu er mwyn lleihau anghydraddoldebau iechyd. Bydd yn mynd i'r afael â'r heriau presennol y mae gwasanaethau rhagsefydlu yn eu hwynebu yng Nghymru, gan gynnwys defnyddio technoleg cyfathrebu ar draws systemau a safoni'r dulliau a ddefnyddir i sicrhau canlyniadau ystyrlon a mesuradwy.



Mae **Rhwydwaith Cancer Cymru, gweithwyr proffesiynol arweiniol perthynol i iechyd cancer a gweithwyr proffesiynol perthynol i iechyd cancer, nyrsys a gweithwyr amlbroffesiwn yn ehangach** wedi sefydlu Grŵp Rhagsefydlu Cenedlaethol, sydd â rhaglen waith dwy flynedd hyd at **ddiwedd mis Rhagfyr 2024**, sy'n cynnwys y gwaith o gwmpasu'r ddarpariaeth a'r blaenoriaethau presennol, archwilio atebion digidol ar gyfer hunanreoli â chymorth, a gwerthuso economaidd. Mae cynllun gwaith cynhwysfawr wedi'i lunio sy'n cynnwys amcanion misol a chwarterol a fydd yn cael eu monitro drwy waith archwilio ac adolygu gan gymheiriaid gan ddefnyddio mesurau y cytunwyd arnynt.

Bydd y **Byrddau Iechyd a'r Ymddiriedolaethau** yn gweithio tuag at ddatblygu gwasanaethau rhagsefydlu haenedig, yn unol â'r Safonau Rhagsefydlu Cenedlaethol, ar gyfer pob claf cancer drwy broses y Cynlluniau Tymor Canolig Integredig, a byddant yn sicrhau bod modelau gwasanaethau rhagsefydlu yn bodloni gofynion unigolion a phoblogaethau erbyn **diwedd mis Mawrth 2024**.

Bydd y **Byrddau Iechyd a'r Ymddiriedolaethau** yn rhoi adborth ar ddatblygiadau i **Grŵp Rhagsefydlu Cancer Cymru** Gyfan ac yn gweithio ar lefel leol a rhanbarthol i ddatblygu cynlluniau gweithredu lleol, gan lynu wrth y safonau a osodwyd gan Grŵp Rhagsefydlu Cancer Cymru Gyfan.



# 9 Cyflymu Diagnosis

**Mae angen brys i gynyddu'r capasiti diagnostig ar draws yr holl brofion, gweithdrefnau ac adroddiadau mewn modd amserol**



Mae tystiolaeth yn dangos bod cydberthyniad rhwng cael diagnosis cynnar â chael triniaeth yn gynt a chanlyniadau gwell. Mae data'n dangos bod y galw a'r nifer o achosion o ganser yn cynyddu, ac nid oes digon o gapasiti diagnostig ar gael i leihau nifer y bobl sydd ar y rhestr aros. Mae angen brys felly i gynyddu'r capasiti diagnostig ar draws yr holl brofion, gweithdrefnau ac adroddiadau mewn modd amserol. Wrth wneud hyn, rhaid edrych ar y system gyfan- gan ganolbwyntio ar yr hyn y gellir ei wneud yn y cartref, ym maes gofal sylfaenol ac yn y gymuned - yn ogystal â'r gwasanaethau hynny na ellir mo'u darparu ond mewn cyfleusterau mwy arbenigol. Mae angen i'r dull hefyd sicrhau bod diagnosis a wneir mewn gwasanaethau sgrinio ac mewn gwasanaethau symptomatig cystal â'i gilydd.

Mae GIG Cymru wedi sefydlu Bwrdd Diagnostig Cenedlaethol i fwrw ymlaen â'r gwaith o weithredu'r rhaglenni diagnostig cenedlaethol, gan ganolbwyntio'n benodol ar werthuso effeithiolrwydd sefydlu rhwydwaith o Ganolfannau Diagnostig Rhanbarthol (RDH) ledled Cymru. Mae gwaith yn cael ei wneud o fewn y byrddau iechyd hefyd mewn perthynas â sefydlu rhwydwaith mwy lleol o Ganolfannau Diagnostig Cymunedol (CDC).

Mae Cymru wedi arwain y ffordd yn y DU o ran darparu Rhaglen Genedlaethol o Glinigau Diagnosis Cyflym (RDC). Mae'r model ar gyfer Clinigau Diagnosis Cyflym, Llwybr Optimaidd Cenedlaethol a manyleb gwasanaeth wedi'i gytuno ledled Cymru drwy Rwydwaith Canser Cymru. Cafodd y rhain eu datblygu i'w gwneud yn bosibl i bob claf sydd â symptomau cancer tybiedig, sydd o bosib yn ddifrifol ond yn annelwig, gael eu hatgyfeirio i wasanaeth asesu amserol a chyfannol. Bydd atgyfeiriadau o'r fath yn cael eu hadrodd mewn modd tebyg i amseroedd aros cancer eraill y Llwybrau Canser Sengl.

Sefydlwyd y Rhaglen Endosgopi Genedlaethol yn 2019 gyda'r nod o ddatblygu gwasanaethau endosgopi cynaliadwy ledled Cymru. Ateir hyn gan bedair ffrwd waith, sef llwybrau clinigol, galw a chapasiti, cyfleusterau a seilwaith a gweithlu, hyfforddiant a datblygiad. Bydd hyn, ynghyd â'r rhaglenni delweddu, patholeg a genomeg, yn gydrannau pwysig o'r rhaglen ddiagnostig ehangach.

Er mwyn gwella canlyniadau canser, mae'n hanfodol sicrhau mynediad amserol at wasanaethau diagnostig ar gyfer gofal sylfaenol. Er y bydd hyn yn cynnwys codi ymwybyddiaeth y cyhoedd, ymdrechu i newid ymddygiad cleifion ac addysgu a chodi ymwybyddiaeth gweithwyr proffesiynol, yn y bôn, mae angen i ymchwiliad cyflym i ganser tybiedig fod yn seiliedig ar ymddiriedaeth mewn timau gofal sylfaenol a chymunedol a'r capasiti diagnostig i fodloni'r galw presennol a'r galw a ragwelir.



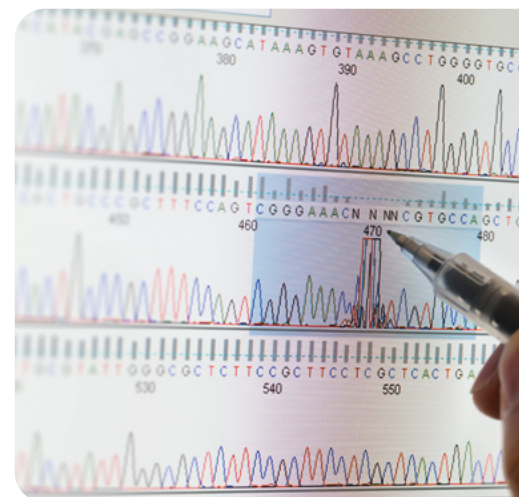
### Cymerir y camau canlynol ar draws y system i wella'r gwaith o gael diagnosis cyflymach:

Mae'r adolygiad o dystiolaeth ynglŷn â sefydlu Canolfannau Diagnostig Rhanbarthol, a gynhaliwyd gan y **Bwrdd Diagnosteg Cenedlaethol**, yn llywio gwaith y Rhaglen Ddiagnostig Genedlaethol wrth symud y Strategaeth Adfer a Thrawsnewid Diagnosteg yn ei blaen, a bydd Canolfannau Diagnostig Rhanbarthol wedi'u sefydlu ar draws pob rhanbarth erbyn **diwedd mis Mawrth 2024**.

Bydd y **Bwrdd Diagnosteg Cenedlaethol** yn arwain y strategaeth ar bennu mynediad cleifion â chanser a chleifion eraill o ofal sylfaenol at wasanaethau diagnosteg, a hynny ar sail deg ledled Cymru gan ganolbwyntio ar gyflawni profion diagnostig, profion genomig a phroffion pennu cam y canser o fewn y targed o 28 diwrnod er mwyn cyrraedd y safon o ddechrau eu triniaeth ymhen 62 diwrnod neu, yn bwysig, ddweud wrth gleifion nad oes canser arnynt. Dylai hyn helpu i leihau ymgyflwyniadau brys a dylai gynnwys ffyrdd newydd o weithio, technegau newydd ac arloesi.

Mae ffrwd waith Patholeg Cellog Digidol y **Rhaglen Patholeg Genedlaethol** yn ceisio cymeradwyaeth gan y **Byrddau Iechyd** ar gyfer achos busnes sy'n nodi datrysiad cenedlaethol ar gyfer gwasanaeth patholeg cellog cwbl ddigidol i Gymru. Yn amodol ar dderbyn cadarnhad o gymorth ariannol gan **Lywodraeth Cymru**.

Bydd pob un o'r **Byrddau Iechyd** yn sicrhau bod mynediad i'w poblogaeth i Glinig Diagnosis Cyflym er mwyn ei gwneud yn bosibl gweld cleifion sydd â symptomau annelwig, amhenodol lle y tybir eu bod yn arwydd o ganser, a byddant yn adrodd amseroedd aros o fewn y Llwybr Canser Sengl erbyn diwedd mis Mawrth 2023, yn unol â'r Llwybr Optimaidd Cenedlaethol a'r fanyleb gwasanaeth sydd wedi'u cymeradwyo yn genedlaethol.



Rhaid i bob un o'r **Byrddau Iechyd** ystyried comisiynu llwybrau claf cyfan, yn hytrach na chomisiynu triniaethau a diagnosteg arbenigol yn unig, e.e. ar gyfer paratoi patholeg ar gyfer profion genomig arbenigol a delweddu ar gyfer triniaethau cancer arbenigol.

Bydd **Iechyd a Gofal Digidol Cymru** yn darparu system i sefydlu ffrydiau data awtomatig ar gyfer gwasanaethau Clinig Diagnosis Cyflym a **Thîm Gwybodaeth Iechyd Cydweithrediad y GIG** er mwyn datblygu dangosfwrdd y Clinigau Diagnosis Cyflym erbyn **diwedd mis Tachwedd 2023**.

Bydd **Rhwydwaith Cancer Cymru** yn cwblhau gwerthusiad allanol o'r rhaglen Clinigau Diagnosis Cyflym erbyn **diwedd mis Mawrth 2024** er mwyn llywio datblygiad a chynaliadwydd Clinigau Diagnosis Cyflym ledled Cymru a rhoi sicrwydd o fynediad teg a chynaliadwy i'r gwasanaethau hyn ynghyd â chynllun gwella/aeddfedrwydd ar gyfer cyflawni hyn. Bydd y gwerthusiad yn cael ei ddosbarthu'n eang a'i roi ar wefan Rhwydwaith Cancer Cymru. Bydd y **Byrddau Iechyd** yn gweithredu argymhellion y cynllun hwn erbyn **diwedd mis Mawrth 2025**.

Bydd **Addysg a Gwella Iechyd Cymru** yn datblygu achos busnes erbyn **diwedd mis Mehefin 2023** i roi Academi Endosgopi Clinigol ar waith i ddarparu seilwaith cynaliadwy ar gyfer llwybrau hyfforddi carlam o safon er mwyn dod â mwy o endosgopyddion a nyrsys endosgopi a achredwyd gan y Grŵp Cynghori ar y Cyd (JAG) i ymarfer yn annibynnol. Bydd buddsoddi yn y gweithlu endosgopi drwy fodel academi yn helpu gyda recriwtio ac yn cefnogi'r gwaith o ehangu gwasanaethau endosgopi gyda'r nod o wella amseroedd aros am ddiagnosis ac optimeiddio rhaglen Sgrinio Coluddion Cymru. Y nod yw dechrau ar waith yr academi fesul cam **yn ystod 2023**.



Isod, nodir **ymrwymiadau'r Byrddau Iechyd** ar gyfer cynlluniau presennol ac uniongyrchol ar gyfer gwneud diagnosis cyflymach, sef ymrwmiadau a wnaed yn ystod yr Uwchgynhadledd Cancer Genedlaethol a gynhaliwyd ym mis Hydref 2022.

### Bwrdd Iechyd Prifysgol Aneurin Bevan

- Ailgychwyn y model Clinig Diagnosis Cyflym newydd i ymgorffori cyfleoedd ar gyfer cael biopsi ar yr un diwrnod
- Gwneud y mwyaf o lwybr MRI amlbaramedr (mpMRI) ym maes wroleg
- Gwneud y mwyaf o'r Gwasanaeth Biopsi â Chymorth Gwactod
- Cyfrannu at ddull y Canolfannau Diagnostig Rhanbarthol gyda Rhanbarth y De Ddwyrain

### Bwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr

- Gwaith datblygu arfaethedig ar Ganolfannau Diagnostig Rhanbarthol a Chanolfannau Triniaeth Rhanbarthol yng Ngogledd Cymru, gyda chyfleusterau diagnostig cynhwysfawr (**wedi'i gynllunio ar gyfer 2025**)
  - Adolygu pob llwybr delfrydol er mwyn nodi pa elfennau y gellid eu darparu o fewn y Canolfannau Triniaeth Rhanbarthol fel dull un stop
  - Datblygu a gweithredu cynllun gweithlu er mwyn cyflawni'r gwaith
- Parhau i gynyddu capasiti gwasanaethau endosgopi yn unol â chynlluniau y cytunwyd arnynt
- Parhau i gynyddu'r capasiti i wneud diagnosis ym maes wroleg yn raddol gyda chynllun cynaliadwy
- Gwaith ailgynllunio gwasanaethau gyda thimau clinigol er mwyn ailgynllunio a symleiddio'r holl Lwybrau Optimaidd Cenedlaethol er mwyn cyflawni'r targed o gael diagnosis o fewn 28 diwrnod

### Bwrdd Iechyd Prifysgol Caerdydd a'r Fro

- Rhoi Clinigau Diagnosis Cyflym ar waith erbyn **diwedd mis Mawrth 2023** gyda dyraniad ariannol gan Rwydwaith Cancer Cymru a chymorth gan y rhaglen, gyda'r bwrdd iechyd yn darparu cyllid rheolaidd wedi hynny
- Cyfrannu at ddull Canolfannau Diagnostig Rhanbarthol gyda Rhanbarth y De Ddwyrain
- Sicrhau cynlluniau ar gyfer gwasanaethau patholeg, radioleg ac endosgopi cynaliadwy a fydd yn cynnwys mewnbwn a chapasiti gan y Canolfannau Diagnostig Rhanbarthol
- Parhau â chynlluniau cynaliadwy ar gyfer gwella llwybrau 'syth at brawf', gan adeiladu ar y cynnydd da a wnaed eisoes



## Bwrdd Iechyd Prifysgol Cwm Tâf Morgannwg

- Parhau i ddatblygu Clinigau Diagnosis Cyflym yn seiliedig ar ddysgu cenedlaethol a'r potensial ar gyfer ymestyn eu cwrmpas
- Cyfrannu at y dull Canolfannau Diagnostig Rhanbarthol gyda Rhanbarth y De Ddwyrain
- Gwneud gwaith pontio fel bod yr uned endosgopi symudol yn datblygu i gynnig datrysiad cynaliadwy
- Caffael pecyn endosgopi trwy'r trwyn ychwanegol er mwyn ymestyn y gwaith
- Cadarnhau cynlluniau ar gyfer gwasanaethau patholeg a radioleg cynaliadwy yn unol â'r dull gweithredu rhanbarthol, a datrysiad gweithlu cynaliadwy

## Bwrdd Iechyd Prifysgol Bae Abertawe

- Bwrw ymlaen â cham nesaf y Clinigau Diagnosis Cyflym, i gynnwys gwasanaethau biopsi ar yr un diwrnod a meithrin dull y Canolfannau Diagnostig Rhanbarthol ar gyfer rhai llwybrau ar gyfer tiwmorau penodol
- Sicrhau capasiti ychwanegol ym maes radioleg er mwyn gwella'r amser aros cyn cael diagnosis, a hynny drwy ganfod datrysiadau cynaliadwy nad oes angen eu hailadrodd
- Sicrhau a phrofi cyfleoedd rhanbarthol gyda Bwrdd Iechyd Prifysgol Hywel Dda gan ddefnyddio dyraniad Rhwydwaith Cancer Cymru, er mwyn gweithio tuag at sefydlu Canolfannau Diagnostig Rhanbarthol

## Bwrdd Iechyd Prifysgol Hywel Dda

- Adeiladu ar lwyddiant y Clinig Diagnosis Cyflym yn Ysbyty Tywysog Philip gyda'r uchelgais o gyflwyno clinigau ar ddau safle arall
- Creu capasiti cleifion allanol ychwanegol ar gyfer llwybrau cancer gastroberfeddol uchaf ac isaf, yn unol â gwaith modelu galw, a fydd yn golygu gwelliant yn yr amser aros cyn cael diagnosis
- Cwblhau'r broses o roi gwasanaethau teledermosgopi ar waith er mwyn creu capasiti a lleihau'r amser cyn cael diagnosis erbyn **diwedd mis Mehefin 2023**
- Gweithredu cynllun peilot chwe mis ar gyfer clinig dau gam sy'n debyg i Glinig Diagnosis Cyflym ar gyfer achosion tybiedig o ganser y prostad
- Sefydlu ystafelloedd hysterosgopi ychwanegol i gleifion allanol erbyn **diwedd mis Mawrth 2023**
- Sicrhau a phrofi cyfleoedd rhanbarthol gyda Bwrdd Iechyd Prifysgol Bae Abertawe gan ddefnyddio dyraniad Rhwydwaith Cancer Cymru, gan weithio tuag at sefydlu Canolfannau Diagnostig Rhanbarthol. Anelu at ddechrau Clinig Mynediad Cyflym Rhanbarthol ar gyfer gwasanaethau gynaeoleg ym Mwrdd Iechyd Prifysgol Hywel Da erbyn **diwedd mis Mawrth 2023**, a hynny er mwyn hwyluso cynnydd mewn capasiti a darparu gofal yn nes at y cartref

## Bwrdd Iechyd Addysgu Powys

- Archwilio a sicrhau opsiynau fel bod Clinigau Diagnosis Cyflym ar gael i gleifion Canolbarth Powys a bod modd trin cleifion yng nghanolfannau presennol y GIG
- Ei gwneud yn bosibl defnyddio gwybodaeth fyw i olrhain hynt cleifion ar hyd llwybr cancer tybiedig drwy ddefnyddio dull deallusrwydd busnes i amlygu lle mae'n bosibl bod anawsterau'n codi ar hyd llwybr. Bydd hyn i'w gyflawni erbyn **diwedd mis Mawrth 2023** ar gyfer darparwyr cyfrwng Cymraeg (bydd darparwyr cyfrwng Saesneg yn dilyn fel cam nesaf fel bod y gwaith adrodd yn cynnwys poblogaeth Powys yn ei chyfanrwydd).
- Ymchwilio i dechnegau diagnostig newydd a'u gweithredu, gan gynnwys Cytospwng a thechneg Endosgopi Trwy'r Trwyn, gan ddechrau'r gwaith yn 2023/24

# 10 Adfer ym maes gofal a gynlluniwyd

**Mae Trawsnewid a moderneiddio gofal a gynlluniwyd a lleihau rhestrau aros yng Nghymru (Llywodraeth Cymru, 2022)<sup>11</sup> yn nodi'r amserlenni ar gyfer cynyddu'r gweithgareddau gofal a gynlluniwyd i'r graddau sydd eu hangen er mwyn mynd i'r afael â'r cynnydd sydd wedi digwydd mewn amseroedd aros i gael diagnosis a thriniaeth am ganser, cynnydd a ddaeth o ganlyniad i golli capasiti yn ystod y pandemig a'r atgyfeiriadau cynyddol a achosir gan gleifion sydd wedi oedi cyn cyflwyno â symptomau cancer drwy gyfnod y pandemig.**

<sup>11</sup> Llywodraeth Cymru, 2022. *Ein rhaglen i drawsnewid a moderneiddio gofal a gynlluniwyd a lleihau rhestrau aros yng Nghymru*, s.l.: Hawlfraint y Goron. Ar gael yn [https://www.llyw.cymru/sites/default/files/publications/2022-04/ein-rhaglen-i-drawsnewid-a-moderneiddio-gofal-a-gynlluniwyd-a-leihau-rhestrau-aros-yng-nghymru\\_0.pdf](https://www.llyw.cymru/sites/default/files/publications/2022-04/ein-rhaglen-i-drawsnewid-a-moderneiddio-gofal-a-gynlluniwyd-a-leihau-rhestrau-aros-yng-nghymru_0.pdf)

Bydd y Byrddau Iechyd yn gosod taflwybrau er mwyn cyrraedd targed cydymffurfedd o 80% ar gyfer Llwybrau Canser Sengl erbyn 2026, a bydd Llywodraeth Cymru yn darparu cymorth, goruchwyliaeth ac ymyrraeth pan fo angen, ynghyd â phartneriaid yn Uned Gyflawni GIG Cymru, Gwelliant Cymru a Rhwydwaith Canser Cymru, gan gynnig cymorth pwrpasol gwelliant a gwynebu heriau ac amrywiadau mewn perfformiad.

Mae dwy enghraifft benodol o fentrau adfer cenedlaethol yn cael eu harwain gan y Tîm Gwella ac Adfer ar gyfer Gofal wedi'i Gynllunio a Rhwydwaith Canser Cymru; bydd y ddwy fenter yn lleihau nifer yr apwyntiadau wyneb yn wyneb y bydd angen eu cynnal, ond yn sicrhau eu bod yn cael eu cadw ar gyfer y cleifion hynny ag angen clinigol.

- ✓ Bydd Rhaglen Teledermosgopi i Gymru Gyfan yn mynd i'r afael ag ôl-groniad y rhestr aros ym maes dermatoleg. Gwahoddir cleifion â briwiau risg isel i fynychu apwyntiadau ffotograffiaeth clinigol, ac yna caiff y delweddau eu hadolygu o bell gan ddermatolegwyr. Bydd hyn yn galluogi'r clinigydd i gyfeirio'r claf yn y modd priodol, gan sicrhau bod apwyntiadau'n cael eu cadw ar gyfer y cleifion hynny ag angen clinigol a sicrhau nad oes angen i gleifion deithio'n ddiangen.
- ✓ Bydd y Rhaglen Hunanreoli â Chymorth ar gyfer Antigenau Penodol i'r Prostad (PSA) yn cynnwys cyflwyno platfform ar-lein i gleifion, y cytunwyd arno'n genedlaethol (My Medical Record), fel y gall cleifion sydd â chanser y prostat reoli eu cyflwr eu hunain. Bydd y platfform (y mae fersiwn Gymraeg ohono'n cael ei datblygu o fewn Bwrdd Iechyd Prifysgol Aneurin Bevan) yn ei gwneud yn bosibl i gleifion gael mynediad at ganlyniadau profion, addysg a gwybodaeth, gan eu grymuso i reoli eu hiechyd a'u llesiant eu hunain yn effeithiol, gan leihau'r angen i gynnal apwyntiadau dilynol wyneb yn wyneb.

Mae gwasanaethau canser wedi datblygu ffyrdd newydd o weithio yn ystod pandemig COVID-19, ac mae'n bwysig dysgu gwersi o'r rhain, fel bod yr hyn a weithiodd yn dda yn cael ei gynnal, megis ymgynghoriadau o bell a sicrhau mynediad amserol at farn broffesiynol gan weithwyr ym maes gofal sylfaenol a gweithwyr ym maes gofal eilaidd anarbenigol.

Mae angen gwneud gwaith pellach i archwilio sut i wneud y gorau o ymgynghoriadau o bell ar gyfer y cleifion hynny y mae hyn yn gweithio'n dda iddynt, tra'n cydnabod nad yw hyn yn gweithio'n dda i bawb. Mae angen datblygu dulliau gwell o gefnogi cleifion y tu hwnt i driniaeth, o fewn y meysydd gofal sylfaenol ac eilaidd, a pheidio â glynnu at wasanaethau arbenigol ond pan fo angen.



**Cymerir y camau canlynol ar draws y system i wella adferiad wedi gofal detholedig:**

Bydd **Byrddau Iechyd** yn cynllunio ac yn cyflawni trywyddau adfer a gwella ar sail gynaliadwy, gan gynnwys hyfforddi a recriwtio staff a defnyddio gwybodaeth busnes i ddadansoddi galw a gallu. Dylai hyn fod yn digwydd yn barhaus, ond dylai gwaith asesu cynhwysfawr fod yn rhan o Gynlluniau Tymor Canolig Integredig y Byrddau a'r Ymddiriedolaethau Iechyd ar gyfer mis **Mawrth 2023**.

Bydd **Llywodraeth Cymru** yn mynnu bod **Byrddau Iechyd** yn atebol am gyflawni targedau amseroedd aros cancer a thrywyddau adfer yng nghyd destun yr ôl-groniadau a sicrhau eu bod yn rhoi mwy o bwyslais ar weithio ar lefel ranbarthol, e.e. ar draws safleoedd gwasanaethau cancer, gan sefydlu rhestrau aros ranbarthol ar gyfer nifer o wasanaethau diagnostig a thriniaethau. Bydd y **Tîm Gwella ac Adfer ar gyfer Gofal wedi'i Gynllunio** yn datblygu blaenoriaethau a threfniadau gwaith ranbarthol gyda **Gweithrediaeth y GIG**, y **Byrddau Iechyd**, yr **Ymddiriedolaethau a Rhwydwaith Cancer Cymru**. Bydd **Llywodraeth Cymru** yn cefnogi defnyddio'r sector annibynnol lle bo'n briodol. Bydd **Gweithrediaeth y GIG** yn nodi cyfleoedd a rhaglenni gwella i gefnogi'r gwaith o adfer amseroedd aros cancer a gwella sefyllfa cleifion sydd wedi aros am amser hir, gan wneud y mwyaf o gydweithio rhwng asiantaethau i wneud y gorau o'r gallu i wella.

Bydd y **Tîm Gwella ac Adfer ar gyfer Gofal wedi'i Gynllunio** a **Grŵp Teledermosgopi Cymru Gyfan** yn gweithio gyda'r **Byrddau Iechyd** i sefydlu gwasanaethau teledermosgopi ar gyfer eu poblogaethau, a'u cefnogi yn y gwaith hwnnw, erbyn **diwedd mis Mawrth 2024**, gan anelu at leihau'r nifer o gleifion allanol dermatoleg ar restrau aros gan 30% o fewn y 18 mis cyntaf.



Isod, nodir **ymrwymiadau'r Byrddau Iechyd** ar gyfer cynlluniau presennol ac uniongyrchol ar gyfer gofal wedi'i gynllunio, sef ymrwmiadau a wnaed yn ystod yr Uwchgynhadledd Cancer Genedlaethol a gynhaliwyd ym mis Hydref 2022.

### Bwrdd Iechyd Prifysgol Aneurin Bevan

- Gwneud y mwyaf o botensial y llwybr un stop endosgopi i domographeg gyfrifiadurol ar gyfer canserau'r colon a'r rhefr
- Gweithredu cynllun peilot i lleihau nifer y cleifion ar restrau aros cancer a chyflymu'r daith ar hyd y llwybrau
- Cwblhau achos busnes ar gyfer anghenion staffio yn y dyfodol ar gyfer cydymffurfio â'r Llwybr Optimaidd Cenedlaethol

### Bwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr

- Gwella'r capasiti ar gyfer cleifion allanol yn unol â'r 80fed canradd ar gyfer yr holl Lwybrau Optimaidd Cenedlaethol
- Cynnal y gwelliant presennol mewn amseroedd triniaeth Therapi Systemig Gwrth-Ganser
- Sicrhau camau gweithredu i sefydlogi materion cynaliadwydd gwasanaethau radiotherapi yn unol ag argymhellion yr Adolygiad gan Gymheiriaid o Wasanaethau Radiotherapi a gynhaliwyd gan Rwydwaith Cancer Cymru yn 2022

### Bwrdd Iechyd Prifysgol Caerdydd a'r Fro

- Parhau i allanoli gwaith adrodd ar batholeg a recriwtio ychwanegol ar gyfer yr adran batholeg er mwyn adfer a chynnal amseroedd prosesu ac adrodd y gwasanaethau patholeg
- Gwneud y mwyaf o gapasiti ychwanegol drwy ddefnyddio'r uned endosgopi symudol yn unol â'r lefelau gweithgarwch ychwanegol y cytunwyd arnynt. Symud ymlaen â'r cynllun tymor hwy ar gyfer dwy theatr newydd (i'w gwblhau erbyn **diwedd mis Awst 2023**)
- Parhau â gwaith y llwybr ar gyfer cynnal Profion Imiwnogemegol ar Ysgarthion (FIT) yn y gymuned cyn atgyfeirio cleifion i ofal eilaidd
- Parhau â'r mesurau gwella y cytunwyd arnynt yn y cynllun gwella systosgopi hyblyg
- Parhau tuag at wythnos waith estynedig ar gyfer llwybrau syth at brawf wroleg

### Bwrdd Iechyd Prifysgol Cwm Tâf Morgannwg

- Parhau i ddysgu o waith cydweithredol ynglŷn â'r fron gydag Uned y Fron Bwrdd Iechyd Prifysgol Caerdydd a'r Fro
- Cyflawni'r gweithgareddau a'r gwaith effeithlonrwydd y cytunwyd arnynt sy'n gysylltiedig â phenodi llawfeddyg ychwanegol i Uned y Fron
- Ymestyn y gwasanaeth Uwchsain Endobronciol yr Ysgyfaint i gynnwys cleifion o Ysbyty Tywysoges Cymru
- Yr adran wroleg i barhau i allanoli Biopsïau'r Prostad dan Anesthetig Lleol gan ymgynhyrchu at ddatrysiad cynaliadwy
- Gweithredu siop gynaeoleg un stop a chapasiti ychwanegol ar gyfer hysterosgopi fel y cynlluniwyd
- Gweithredu wythnos waith estynedig yng ngwasanaethau'r Pen a'r Gwddf
- Parhau â chynlluniau i ddatblygu datrysiad rhanbarthol ar gyfer ôl-groniadau yn y gwasanaethau radioleg a phatholeg, a'r galw fydd arnynt yn y dyfodol



## Bwrdd Iechyd Prifysgol Bae Abertawe

- Parhau i wella'r cyfnod amser gyda'r nod o gynnal endosgopïau o fewn cyfnod o saith niwrnod
- Ailgynllunio llwybrau gyda'r gwasanaethau gofal sylfaenol i leihau oedi a chefnogi llwybrau syth at brawf ar gyfer lleoliadau tiwmor ychwanegol
- Sicrhau capasiti ychwanegol ar gyfer apwyntiadau wroleg cyntaf cleifion allanol er mwyn lleihau'r amser cyn cael diagnosis
- Sicrhau peiriant mamogram ychwanegol a chynyddu'r cyfnod gwaith i chwe diwrnod er mwyn lleihau'r amser cyn cael diagnosis

## Bwrdd Iechyd Prifysgol Hywel Dda

- Adolygu'r holl atgyfeiriadau cyntaf ar gyfer cleifion allanol bob wythnos er mwyn cynyddu nifer y bobl sy'n cael Prawf Imiwnocemegol ar Ysgarthion (FIT) yn syth ac endosgopi ar gyfer atgyfeiriadau gastroberfeddol isaf
- Mae gweithredu Profion Imiwnocemegol ar Ysgarthion mewn gofal sylfaenol wedi'i gynllunio i ddigwydd ym **mis Ebrill 2023**
- Cyflawni'r capasiti a'r arbedion effeithlonrwydd y cytunwyd arnynt sy'n gysylltiedig â sicrhau mwy o gapasiti o ran ymgynghorwyr y colon a'r rhefr (Bronglais) erbyn **mis Mawrth 2023**

## Ymddiriedolaeth GIG Prifysgol Felindre

- Cynyddu capasiti allgymorth ar gyfer Therapïau Systemig Gwrth-Ganser er mwyn adfer perfformiad y gwasanaeth erbyn **diwedd mis Mawrth 2023**. Sicrhau gwasanaeth allgymorth llawn gyda Bwrdd Iechyd Prifysgol Aneurin Bevan erbyn **diwedd mis Mehefin 2023**
- Cyflawni dull seiliedig ar frachytherapi a meddygaeth niwclear ar lefel ranbarthol



# 11 Cydymffurfio â'r Llwybr Canser Sengl a'r Llwybrau Optimaidd Cenedlaethol

**Mae'r Llwybr Gofal Canser Sengl bellach yn bolisi ac yn darged perfformiad y mae disgwyl i'r Byrddau Iechyd a'r Ymddiriedolaethau ledled Cymru ei gyrraedd, gan adrodd ar eu cydymffurfedd i Lywodraeth Cymru. Erbyn 2026, y targed ar gyfer pob un o'r Byrddau Iechyd yw sicrhau bod 80% o gleifion yn dechrau eu triniaeth ddiffiniol gyntaf o fewn 62 diwrnod o'r pwynt y tybir bod cancer arnynt.**

Gyda chytundeb y Byrddau Iechyd a'r Ymddiriedolaethau, mae'r Tîm Gwella ac Adfer ar gyfer Gofal wedi'i Gynllunio wedi gosod targed cydymffurfedd o 70% fel carreg filltir i'w chyflawni erbyn mis Mawrth 2023 a 80% erbyn Mawrth 2026.

Mae Cymru wedi arwain y ffordd yn y DU o ran datblygu Llwybrau Optimaidd Cenedlaethol a gytunwyd ar lefel genedlaethol gan y Grwpiau Safle Canser o dan arweiniad clinigwyr, ar gyfer 21 o safleoedd gwasanaethau cancer sy'n cwmpasu ymhell dros 90% o achosion o ganser. Mae'r Llwybrau Optimaidd Cenedlaethol yn disgrifio beth ddylai ddigwydd er mwyn sicrhau mynediad amserol at ddiagnosis a thriniaeth sy'n seiliedig ar dystiolaeth, a'r cymorth y dylai cleifion ei gael ar hyd y Llwybrau hyn. Maent yn darparu'r fframwaith i ddatblygu capasiti'r gwasanaeth i fodloni'r galw presennol a'r galw a ragwelir o fewn amserlenni sy'n gyson â'r arferion gorau, ac yn archwilio'r modd y cyflawnir y gwasanaeth yn erbyn y canllawiau arferion gorau hyn. Mae gofal sy'n canolbwyntio ar y claf, cyd-gynhyrchu a diwallu anghenion unigolyn drwy gyflenwi'r Llwybrau gofal hyn yn hollbwysig.

Er bod llawer o'r newid sydd ei angen i gefnogi cydymffurfedd â'r Llwybrau Optimaidd Cenedlaethol yn gofyn am gynnydd mewn capasiti, a gwelliannau mewn effeithlonrwydd a chynhyrchiant, sydd ynddo'i hun yn gofyn am gynllunio ac ailgynllunio'r gweithlu, mae cyfleoedd hefyd i ddefnyddio'r capasiti sydd ar gael ar hyn o bryd mewn modd mwy effeithiol ac arloesol, gan ddiystyru ffiniau gofal iechyd pan fo angen. Yn ogystal, mae Clinigau Diagnosis Cyflym wedi gweithio'n dda gan ddefnyddio dull y clinigau un stop, adrodd yn gyflym ar sganiau tomograffeg gyfrifiadurol a chydlynu gofal pellach. Mae hyn yn fuddiol iawn o ran profiad y claf a phrofiad gweithwyr proffesiynol. Mae'r egwyddorion yma yn berthnasol i lwybrau tiwmorau mewn lleoliadau penodol, gan gynnwys Llwybrau ar gyfer cancer yr ysgyfaint, canserau gastroberfeddol, cancer y prostad, canserau gynaecelegol, a llawer mwy.

<sup>12</sup> Llywodraeth Cymru. (2022). *Cynllun Archwiliadau Clinigol Cenedlaethol ac Adolygu Canlyniadau GIG Cymru: Rhaglen Dreigl Flynyddol 2022 i 23 Is-adran Iechyd y Boblogaeth*. Caerdydd: Grŵp Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol, Llywodraeth Cymru. Ar gael yn <https://www.llyw.cymru/cynllun-archwilio-clinigol-cenedlaethol-ac-adolygu-canlyniadau-2022-i-2023>

**Mae Archwiliadau Canser Cenedlaethol yn ei gwneud yn bosibl meincnodi gwasanaethau yng Nghymru ar y cyd â gwasanaethau eraill yn y DU yn erbyn mesurau ansawdd gwasanaeth y cytunwyd arnynt yn genedlaethol.**

Mae gan gydlynwyr a llywyr llwybrau gofal cancer y potensial i wella gofal cleifion drwy ymdrin â'u hanghenion a'u llesiant emosiynol mewn modd cyfannol, a thrwy hwyluso cyfathrebu rhwng timau amrywiol sy'n ymwneud â gofal y claf. Mae angen gwneud rhagor o waith i archwilio'r rhan y mae technoleg ddigidol yn ei chwarae o ran cefnogi cleifion i gadw apwyntiadau amrywiol, a monitro eu taith ar y Llwybr Canser Sengl, gan eu gwthio a'u tynnu ar hyd y llwybr.

Mae Archwiliadau Canser Cenedlaethol yn ei gwneud yn bosibl meincnodi gwasanaethau yng Nghymru ar y cyd â gwasanaethau eraill yn y DU yn erbyn mesurau ansawdd gwasanaeth y cytunwyd arnynt yn genedlaethol, ac mae adolygiadau gan gymheiriaid o wasanaethau yn cefnogi'r gwaith o weithredu arferion gorau, yn ogystal ag amlygu amrywiadau lleol a chenedlaethol diangen. Mae cynllun y rhaglen a'r cyfrifoldeb am y Byrddau Iechyd ac Iechyd a Gofal Digidol Cymru wedi'u nodi yng Nghylchlythyr Iechyd Cymru 2022/022 (Llywodraeth Cymru, 2022)<sup>12</sup>. Bydd pum archwiliad cancer ychwanegol (cancer yr arennau, cancer yr ofari, cancer y pancreas, cancer metastatig y fron a lymffoma nad yw'n Hodgkins) yn cael eu hychwanegu at y pum archwiliad cancer (cancer yr ysgyfaint, cancer y fron -mewn pobl hŷn, cancer yr oesoffagws a'r stumog, cancer y coluddyn a chaner y prostad). Bydd hyn yn gofyn am arweinyddiaeth glinigol benodol a mewnbwn gwybodaeth gan y Byrddau Iechyd a'r Ymddiriedolaethau a Rhwydwaith Canser Cymru. Drwy gydweithio â'r Ganolfan Gydweithredol Archwilio Canser Genedlaethol, Iechyd a Gofal Digidol Cymru, mae Rhwydwaith Canser Cymru yn bwriadu symleiddio llofoddd data'r archwiliadau newydd hyn. Disgwylir i'r Byrddau Iechyd fod yn gyfrifol am y canfyddiadau mewn adroddiadau archwilio a chymryd camau i fynd i'r afael â meysydd lle ceir amrywiadau neu feysydd sy'n peri pryder. Bydd canfyddiadau archwiliadau cenedlaethol yn cael eu cyflwyno i Fwrdd y Rhwydwaith Canser i'w hystyried a chynllunio camau gweithredu yn eu cylch.

Mae angen gwneud gwaith i ymestyn egwyddorion y Llwybr Canser Sengl a'r Llwybrau Optimaidd Cenedlaethol i driniaethau sy'n dilyn y driniaeth ddiffiniol gyntaf ar gyfer cleifion â chlefyd metastatig neu gylchol. Yn ogystal, mae angen sicrhau bod gweithwyr yn y gwasanaethau gofal sylfaenol a chymunedol, ac ymhen amser, cleifion, yn ymwybodol o ddisgwyliadau'r Llwybrau Optimaidd Cenedlaethol hyn.



Cymerir y camau canlynol ar draws y system i wella cydymffurfiaeth â'r Llwybr Cancer Sengl a'r Llwybrau Optimaidd Cenedlaethol:



Mae'r **Byrddau Iechyd** yn atebol i **Lywodraeth Cymru** am gyrraedd carreg filltir **gydymffurfedd y Llwybr Cancer Sengl, sef 70%, erbyn diwedd mis Mawrth 2023, ac 80% erbyn diwedd Mawrth 2026**, ac am gydymffurfio â gofynion y Llwybrau Optimaidd Cenedlaethol, a byddant yn nodi eu cynlluniau i wella perfformiad yn erbyn y targedau hyn yn eu Cynlluniau Tymor Canolig Integredig blynyddol.

Bydd **Llywodraeth Cymru** yn mynnu bod y **Byrddau Iechyd** yn atebol am gyflawni'r targedau hyn a chyflawni'r Llwybrau Optimaidd Cenedlaethol, ac yn gweithio gyda **Gweithrediaeth y GIG** i fonitro, adolygu ac olrhain cynlluniau'r **Byrddau Iechyd** er mwyn cyrraedd y targedau hyn.

Bydd **Gweithrediaeth y GIG a Rhwydwaith Cancer Cymru** yn monitro, yn cefnogi ac yn gwella cydymffurfedd drwy ddatblygu fframwaith ansawdd, gyda chefnogaeth gan **Iechyd a Gofal Digidol Cymru**, gan gynnwys data o set ddata'r Llwybr Cancer Sengl, cam y cancer ar adeg y diagnosis ar sail poblogaeth a'r math ac is-deip o ganser, arolygon profiad cleifion ac arolygon ansawdd bywyd, archwiliadau cenedlaethol ac adolygiadau gan gymheiriaid.

Bydd **Byrddau Iechyd** ac **Ymddiriedolaethau'r GIG** yn casglu 100% o'r data amserol sydd ei angen ar gyfer yr Archwiliadau Cancer Cenedlaethol a sicrhau bod y data ar gael pan fo angen ei gyflwyno, gyda chefnogaeth **Rhwydwaith Cancer Cymru**.

Bydd **Bwrdd Rhwydwaith Cancer Cymru** yn rhoi blaenoriaeth i ddyraniad ariannol y Llwybr Cancer Sengl er mwyn cefnogi'r **Byrddau Iechyd a'r Ymddiriedolaethau** i fynd i'r afael â chyfyngiadau yn y Llwybr gofal ac fel llwyfan ar gyfer profi bod gwelliannau'n digwydd.

Bydd **Rhwydwaith Cancer Cymru** yn cefnogi'r gwaith o godi ymwybyddiaeth gweithwyr gofal sylfaenol a chymunedol a gweithwyr mewn gwasanaethau nad ydynt yn arbenigo mewn cancer o'r hyn a olygir gan ofal delfrydol ar draws y llwybrau gofal, o'r adeg y gwneir atgyfeiriad i'r adeg y ceir diagnosis a thrwy gydol y driniaeth a gofal cefnogol.



Isod, nodir **ymrwymiaidau'r Byrddau Iechyd** ar gyfer cynlluniau presennol ac uniongyrchol ar gyfer cydymffurfio â gofynion y Llwybr Cancer Sengl a'r Llwybrau Optimaidd Cenedlaethol, sef ymrwymiaidau a wnaed yn ystod yr Uwchgynhadledd Cancer Genedlaethol a gynhaliwyd ym mis Hydref 2022.

### Bwrdd Iechyd Prifysgol Aneurin Bevan

- Ailsefydlu llwybr gofal un-stop y fron
- Treialu, adolygu ac ymwreiddio llwybrau gofal syth at brawf a gwasanaethau delweddu un stop carlam ar gyfer cleifion â gwaedu endometriaidd ar ôl y menopos, cancer yr oesoffagws a chanser y colon a'r rhefr
- Parhau â chynlluniau gwella canlyniadau'r llwybr gofal ar gyfer cyflyrau mwcosaidd y pen a'r gwddf

### Bwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr

- Ymestyn gwaith gwella canlyniadau'r llwybr Optimaidd Cenedlaethol ar gyfer cancer y prostad gan ganolbwyntio ar atgyfeirio, llwybrau syth at brawf, mpMRI ac olrhain antigenau sy'n benodol i'r prostad
- Parhau â'r prosiect ailgynllunio ar gyfer gwasanaethau'r colon a'r rhefr gan gynnwys cynyddu nifer y bobl sy'n cael prawf yn syth

### Bwrdd Iechyd Prifysgol Cwm Tâf Morgannwg

- Safoni meini prawf atgyfeirio a gwaith diagnostig syth at brawf, a gwasanaethau delweddu a phennu camau cyflymach ar gyfer cleifion â chanser gastroberfeddol isaf ac uchaf a chleifion wroleg
- Safoni meini prawf atgyfeirio a diagnosteg syth at brawf ar gyfer lymphiau yn y gwddf, a gwella amseroedd gweithredu ar gyfer ymchwiliadau diagnostig a phennu camau cancer

### Bwrdd Iechyd Prifysgol Caerdydd a'r Fro

- Ailsefydlu llwybr gofal un stop y fron
- Parhau i wella llwybr gofal y prostad fel bod sganiau MRI yn cael eu gwneud erbyn y pumed diwrnod a sganiau uwchsain trawsrefrol erbyn diwrnod 14
- Parhau â chynllun gwella gofal y bledren er mwyn gwella brysennu ar y diwrnod cyntaf a gwella'r capasiti er mwyn gallu cyflawni echdoriad trawswrethrol tiwmor y bledren erbyn diwrnod 49

### Bwrdd Iechyd Prifysgol Bae Abertawe

- Rhagor o waith ymgysylltu â Bwrdd Iechyd Prifysgol Caerdydd a'r Fro ynglŷn â'r driniaeth prostatectomi laparosgopig â chymorth robot er mwyn lleihau amseroedd aros ar gyfer y driniaeth hon
- Comisiynu Uned Adferiad Gwell yn Ysbyty Singleton ar gyfer llawdriniaethau cymhleth / cleifion risg uchel er mwyn lleihau'r galw am theatrau llawdriniaeth / gwelyau yn Ysbyty Treforys
- Rhoi mwy o sylw i amseroedd aros cyn cael diagnosis ac echdoriadau trawswrethrol tiwmor y bledren drwy sicrhau bod capasiti ar gael yn Ysbyty Castell-nedd Port Talbot ar gyfer mwy o gleifion risg uchel
- Ymwreiddio effaith y gwaith recriwtio Llawfeddygon Ymgynghorol y Fron a Radiolegwyr a wnaed yn ddiweddar, gan ganolbwyntio'n benodol ar leihau amseroedd aros ar gyfer achosion llawfeddygol yn Ysbyty Treforys yn unig

### Bwrdd Iechyd Prifysgol Hywel Dda

- Cyflawni gwaith i ddatblygu datrysiad cynaliadwy ar gyfer cynyddu capasiti gwasanaethau tomograffeg gyfrifiadurol ar gyfer lymphiau yn y gwddf
- Sicrhau capasiti cynaliadwy ar gyfer gwasanaethau biopsi yr ysgyfaint yn dilyn tomograffeg gyfrifiadurol
- Sicrhau cynnydd yng nghapasiti gwasanaethau hysterosgopi ar gyfer cleifion allanol a gweithredu'n llawn y llwybr ar gyfer cleifion sy'n gwaedu ar ôl y menopos
- Cyflawni cynllun peilot ar gyfer clinig dau gam tebyg i Glinigau Diagnosis Cyflym ar gyfer cleifion y gwasanaethau prostad

# 12 Triniaethau Effeithiol



**Mae llawdriniaeth cancer yn iachaol ar gyfer nifer sylweddol o gleifion sy'n cael diagnosis cynnar, a gall ymestyn a gwella ansawdd bywyd hyd yn oed y cleifion hynny sydd wedi cael diagnosis lle nad oes modd gwella.**

## **a. Llawfeddygaeth**

Mae'r rhan fwyaf o lawdriniaethau cancer wedi'u gwreiddio ac yn cael eu darparu o fewn ffiniau byrddau iechyd lleol a thimau amlddisgyblaethol (MDTs). Pan fo angen gwneud hynny, ar sail canllawiau ansawdd sy'n seiliedig ar dystiolaeth, dylid trefnu gwasanaethau ar lefel fwy rhanbarthol neu genedlaethol, a hynny er mwyn darparu gwasanaethau gwydn a chynaliadwy nad amharir arnynt gan bwysau gofal heb ei drefnu, er y dylid cydnabod yr effaith bosibl y gall hyn ei chael ar allu cleifion i gael mynediad at wasanaethau. Dylai gwaith datblygu canolfannau triniaeth a gynlluniwyd a/neu lwybrau gwarchodedig o fewn ysbytai fod yn agwedd bwysig ar gynlluniau adfer o ganser, a sicrhau atebion cynaliadwy ar gyfer y dyfodol.

Mae'n bwysig bod gan gleifion fynediad hefyd at lwybrau megis Adferiad Gwell ar ôl Llawdriniaeth (ERAS) a mynediad i'r timau gofal iechyd ehangach drwy ddull timau amlddisgyblaethol, er mwyn sicrhau eu bod yn cael eu cefnogi'n llawn drwy gydol eu triniaeth, gyda chymorth rhagsefydlu ac adsefydlu digonol er mwyn lleihau cymhlethdodau a hyd eu harhosiad.

Mae angen i wasanaethau llawfeddygol arloesi (er enghraifft drwy ehangu'r Rhaglen Roboteg Genedlaethol) a gwneud gwaith ymchwil (megis trwy Gemotherapi Aerosoledig Rhyng-beritoneol dan Bwysedd (PIPAC)).

Mae llawer o waith yn cael ei wneud yn genedlaethol i wella gwaith modelu galw a gallu, cynllunio gwasanaethau, arloesi, ac effeithiolrwydd ac effeithlonrwydd gwasanaethau llawfeddygol. Mae llawer o hyn yn cael ei arwain drwy'r Tîm Gwella ac Adfer Cenedlaethol ar gyfer Gofal wedi'i Gynllunio, ond bydd angen i'r holl randdeiliaid sy'n rhan o'r cynllun hwn gydweithio i sicrhau bod y buddion a geir mewn rhaglenni gwella llawfeddygaeth a gynlluniwyd yn cael eu blaenoriaethu o fewn agweddau llawfeddygol ar y Lwybrau Optimaidd Cenedlaethol. Bydd Rhwydwaith Cancer Cymru yn parhau i gefnogi Coleg Brenhinol y Llawfeddygon, y Rhaglen Genedlaethol ar gyfer Gofal wedi'i Gynllunio a'r gymuned lawfeddygol ym mhob tîm amlddisgyblaethol cancer i wella prydlondeb, ansawdd a gwynnwrch gwasanaethau llawfeddygol cancer yng Nghymru.



### Cymerir y camau canlynol ar draws y system i wella triniaeth lawfeddygol am ganser:

Bydd Grwpiau Safleoedd Cancer **Rhwydwaith Cancer Cymru** yn archwilio'r ffordd orau o gynnwys gwasanaethau llawfeddygol lleol, rhanbarthol a chenedlaethol mewn trafodaethau ynglŷn â'r cyfluniad gorau ar gyfer gwasanaethau (er mwyn gwarantu bod llawfeddygaeth cancer o safon ar gael i boblogaeth Cymru gyfan).

Bydd Grwpiau Safleoedd Cancer **Rhwydwaith Cancer Cymru** yn datblygu dangosyddion perfformiad ansawdd (QPIs) ar gyfer llawfeddygaeth sydd eu hangen i sicrhau y darperir gwasanaeth llawfeddygaeth cancer teg, o safon, ac yn parhau i hwyluso ac arwain adolygiadau gan gymheiriaid rheolaidd o wasanaethau safleoedd cancer gan ddefnyddio'r dangosyddion perfformiad ansawdd, gan gynnwys ond heb fod yn gyfyngedig i'r amser cyn cael triniaeth – o'r pwnt gwneud y penderfyniad hyd bwynt trin y claf – a marwolaethau yn yr ysbyty o fewn 30 diwrnod yn dilyn rhai llawdriniaethau. Caiff y rhain yn cael eu cymeradwyo gan **Lywodraeth Cymru** a bydd y **Byrddau Iechyd** yn adrodd ar eu perfformiad yn erbyn y dangosyddion hyn.

Mae'r defnydd o therapi systemig gwrth-ganser, a'i gymhlethdod, wedi cynyddu'n sylweddol dros y degawd diwethaf a bydd y galw am y driniaeth yn parhau i gynyddu. Mae pryder cynyddol am y diffygion mewn capasiti, yn y gweithlu ac mewn gwasanaethau cymorth o fewn modelau triniaeth presennol therapi systemig gwrth-ganser.

## b. Therapi Systemig Gwrth-Ganser (SACT)

Bydd Grŵp SACT Cymru Gyfan yn archwilio gwahanol fodelau triniaeth a ffyrdd o weithio i hwyluso mynediad teg i therapi systemig gwrth-ganser diogel o safon sy'n cael ei ddarparu yn ôl yr amserlenni y cytunwyd arnynt yn genedlaethol er mwyn sicrhau'r profiadau a'r canlyniadau gorau posibl i gleifion. Yn sgil y ffaith bod dulliau triniaeth newydd yn datblygu'n gynyddol gyflym, mae'n hanfodol sicrhau bod hyfforddiant a gwybodaeth ar gael i weithwyr gwasanaethau SACT arbenigol, a thimau gofal iechyd ehangach, er mwyn eu galluogi i gefnogi a gofalu am gleifion sy'n derbyn triniaethau newydd, a hynny mewn modd diogel. Fel rhan o waith comisiynu, mae hefyd yn hanfodol ystyried y llwybr cyfan, gan gynnwys profi, fferylliaeth ac asesu a darparu SACT, yn ogystal â chostau'r triniaethau eu hunain.



Cymerir y camau canlynol ar draws y system i wella triniaethau SACT am ganser:

Bydd **Rhwydwaith Cancer Cymru** yn gweithio gyda'r **Byrddau Iechyd** i lansio ap rhybuddio cleifion, ar gyfer cleifion cancer sy'n derbyn triniaeth, erbyn **diwedd mis Mawrth 2024**. Dros y tymor hwy, bydd **Rhwydwaith Cancer Cymru** ac **Iechyd a Gofal Digidol Cymru** yn archwilio ffyrdd o gysylltu'r ap â Phorth Clinigol Cymru.

Bydd **Rhwydwaith Cancer Cymru** y **Byrddau Iechyd a'r Ymddiriedolaethau** yn cynnal asesiad o wasanaethau cyngor a brysbennu 24 awr erbyn **diwedd mis Mawrth 2023**, ac yn gwneud argymhellion ar gyfer sicrhau gwasanaeth hygyrch diogel i ddarparwyr SACT a gwasanaethau gofal heb ei drefnu ledled Cymru. Ar ôl ysgrifennu'r papur, bydd **Rhwydwaith Cancer Cymru** yn hwyluso cydweithredu ar lefel genedlaethol er mwyn nodi modelau â photensial yn ogystal â datblygu manyleb gwasanaeth.

Bydd **Rhwydwaith Cancer Cymru** yn cefnogi gwaith gyda **Llywodraeth Cymru, Cydweithrediad Iechyd GIG Cymru, y Byrddau Iechyd ac Iechyd a Gofal Digidol Cymru** er mwyn cydweithio i sicrhau bod modd caffael ar raddfa genedlaethol, ddatrasiad e-ragnodi therapi systemig gwrth-ganser cenedlaethol gyda'r nod o weithredu un cymhwysiad e-ragnodi ar gyfer gwasanaethau SACT erbyn **diwedd mis Rhagfyr 2024**.



Bydd **Iechyd a Gofal Digidol Cymru** yn cytuno ar amserlen ar gyfer sefydlu llifoedd data rhwng y systemau e-ragnodi SACT a'r Storfa Ddata Genedlaethol erbyn **diwedd mis Rhagfyr 2023**.

Bydd Gwasanaethau SACT y **Byrddau Iechyd a'r Ymddiriedolaethau** yn casglu data yn unol â Safonau Data Cancer Cenedlaethol Cymru a'r dangosyddion perfformiad ansawdd y cytunwyd arnynt erbyn **diwedd mis Mawrth 2023**. Bydd y rhain yn dechrau gydag adrodd am farwolaethau o fewn 30 diwrnod yn dilyn triniaeth therapi systemig gwrth-ganser ac adrodd ar yr amser o'r adeg y gwnaed y penderfyniad i drin hyd at gael y driniaeth yn unol â'r rhaglen Gofal Cancer Sengl.

Bydd **Rhwydwaith Cancer Cymru** yn arwain datblygiad o fanyleb gwasanaeth ar gyfer therapi systemig gwrth-ganser erbyn **diwedd mis Mawrth 2024**, a cheir mewnbwn clinigol gan **dimau SACT** a'r **Byrddau Iechyd a'r Ymddiriedolaethau** ledled Cymru.

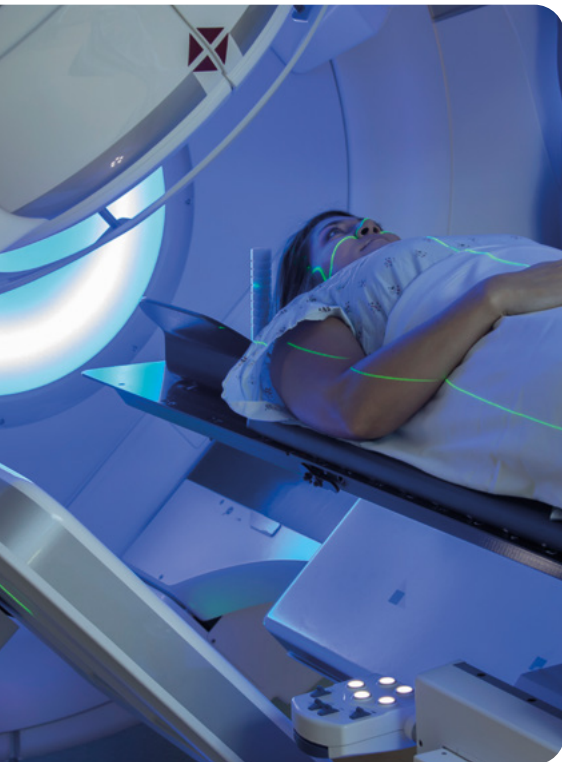
Bydd **Rhwydwaith Cancer Cymru, y Byrddau Iechyd a'r Ymddiriedolaethau** a'r **Uned Gyflawni** yn cwblhau dadansoddiad cynhwysfawr o alw a chapasiti ar gyfer gwasanaethau SACT (gan ystyried y gweithlu, galw, cymhlethdod y gwaith, fferylliaeth ac arloesi) erbyn **diwedd mis Medi 2023**.

Bydd **Partneriaeth Cydwasanaethau GIG Cymru** yn mynd i'r afael â diogelwch, effeithlonrwydd, a gwerth darparu gwasanaethau SACT drwy'r Rhaglen Trawsnewid Mynediad i Feddyginiaethau (TrAMS). Mae hon yn rhaglen drawsnewidiol sy'n mynd i'r afael ag agweddau'n ymwneud â'r gweithlu, hyfforddiant, materion digidol, materion sefydliadol a chyfleusterau mewn perthynas â chyflenwi meddyginiaethau mewnwythiennol a meddyginiaethau i'w chwistrellu sydd ar ffurf barod i'w defnyddio. Bydd y rhaglen yn para **tan 2031**.



## c. Radiotherapi

Mae'r defnydd o wasanaethau radiotherapi wedi cynyddu'n sylweddol dros y degawd diwethaf, wrth i driniaethau ddatblygu'n rhai y mae modd eu targedu'n well ac yn llai gwenwynig, gyda llai o sgil-effeithiau, a rhagwelir y bydd cynnydd yn y tyfu o 50% i 60% o'r holl gleifion cancer. Yn gynyddol, gellir darparu triniaethau dros nifer llai o ymweliadau a gellir cynnig opsiynau triniaeth arbenigol fel radiotherapi stereotactig ar gyfer ystod o gyflyrau. Mae hypoffracsiynu eisoes wedi'i roi ar waith ar draws y tair canolfan radiotherapi i drin cancer y fron. Mae'r broses o gyflwyno gwasanaeth hypoffracsiynu ar gyfer trin y prostad yn mynd rhagddo yng Nghanolfan Ganser De-orllewin Cymru ac mae achos busnes yn cael ei ddatblygu yng Nghanolfan Ganser Felindre. Mae cynlluniau Canolfan Ganser Gogledd Cymru wedi'u hoedi ar hyn o bryd oherwydd pwysau ar y gweithlu meddygol, ond mae Rhwydwaith Cancer Cymru a Chanolfannau Cancer De Cymru yn darparu cymorth er mwyn hwyluso'r sefyllfa.



Mae pryder cynyddol am y diffygion mewn capasiti, yn y gweithlu, mewn gwasanaethau cymorth ac yn y gallu i fabwysiadu'n gyflym dechnegau newydd sy'n seiliedig ar dystiolaeth o fewn y system radiotherapi bresennol. Gall triniaethau radiotherapi fod yn gymhleth ac mae angen sicrhau bod seilwaith y gwasanaethau yn cael ei ddiweddarau'n rheolaidd (cyflymyddion llinol, efelychyddion atseiniol magnetig, efelychyddion tomograffeg gyfrifiadurol, mynediad at domograffeg allyrru positron (PET)) ac yn weithredol. Mae ailosod offer mor sylweddol yn broses hir (chwech i naw mis), felly mae'n hanfodol cytuno ar gynlluniau yn gynnar er mwyn cynnal capasiti.



**Cymerir y camau canlynol ar draws y system i wella triniaethau radiotherapi am ganser:**

Bydd **Rhwydwaith Cancer Cymru** a'r Is-bwyllgor Oncoleg Glinigol (COSC), drwy'r tair canolfan radiotherapi, yn arwain y gwaith o ddatblygu cynllun seilwaith cenedlaethol i sicrhau bod y gofal yn cael ei ddarparu yn nes at gleifion lle bo modd, ac i gynyddu capasiti'r system. Dylid datblygu'r cynllun hwn a dechrau ei weithredu **yn ystod 2023**.

Bydd y **Byrddau Iechyd a'r Ymddiriedolaethau** yng Nghymru yn adrodd yn erbyn y metrigau amser cyn cael radiotherapi a ddatblygwyd drwy'r Is-bwyllgor Oncoleg Glinigol **erbyn diwedd mis Mawrth 2023**, ac yn ceisio datblygu'r gwaith o adrodd ar farwolaethau ac afiachedd **yn ystod 2023**.

Bydd y **Byrddau Iechyd a'r Ymddiriedolaethau** sy'n cynnal canolfannau radiotherapi yn sicrhau mynediad teg at wasanaethau hypoffracsiynu erbyn **diwedd mis Medi 2023**.

Bydd y **Byrddau Iechyd a'r Ymddiriedolaethau** sy'n cynnal canolfannau radiotherapi yn sicrhau mynediad teg at wasanaethau arbenigol yn cynnwys radiotherapi abladol stereotactig y corff (SABR) a thechnegau radiotherapi uwch eraill yn unol â mesurau sicrhau ansawdd gyda chefnogaeth **yr Is-bwyllgor Oncoleg Glinigol**. Mae is-grŵp yr **Is-bwyllgor Oncoleg Glinigol** yn gyfrifol am gytuno ar roi is-safleoedd radiotherapi abladol stereotactig y corff arbenigol ar waith, a chynllunnir gweithredu'r is-safleoedd hyn **yn ystod 2023** ar ôl i **Bwyllgor Gwasanaethau Iechyd Arbenigol Cymru** (WHSSC) gytuno ar y cynllun.

Bydd **Iechyd Cyhoeddus Cymru** yn datblygu Dangosfwrdd Radiotherapi i Gymru erbyn **diwedd mis Mawrth 2023** (yn dibynnu ar gyflwyno'r Set Ddata Radiotherapi ar gyfer y DU gyfan sydd yn awr yn cael ei phrofi) er mwyn hwyluso gwaith monitro, meincnodi a gwella gwasanaethau, gyda chymorth gan **Rwydwaith Cancer Cymru** a'r **Is-bwyllgor Oncoleg Glinigol**.

Bydd yr **Is-bwyllgor Oncoleg Glinigol** yn arwain ar y gwaith o ddatblygu manyleb gwasanaeth ar gyfer gwasanaethau radiotherapi pelydr allanol, gan weithio gyda'r tair canolfan radiotherapi, a disgwylir i'r gwaith gael ei gwblhau a'i gyhoeddi yn ystod **2023**, gan gynnwys adrodd i **Fwrdd Rhwydwaith Cancer Cymru** a **Phwyllgor Ymgynghorol Gwyddonol Cymru**.

Bydd y **Byrddau Iechyd a'r Ymddiriedolaethau** sy'n cynnal canolfannau radiotherapi yn casglu data yn unol â'r setiau data radiotherapi a'r dangosyddion perfformiad ansawdd (QPIs) y cytunwyd arnynt erbyn **diwedd mis Mawrth 2023**.



**Mae gan nifer sylweddol o gleifion cancer sy'n ymgyflwyno fel achosion brys falaeneddau nad ydynt wedi cael diagnosis ar eu cyfer. Mae hyn yn arbennig o wir yn achos canserau y mae'r siawns o'u goroesi yn llai, megis cancer yr ysgyfaint, cancer yr ymennydd, cancer yr afu, a chanser y pancreas, lle mae cyfraddau'r cleifion sy'n cael diagnosis hwyr a chyfraddau diagnosis yn dilyn ymgyflwyniad brys yn uwch.**

## **d. Gwasanaethau Oncoleg Aciwt (AOS)**

Mae gan nifer sylweddol o gleifion cancer sy'n ymgyflwyno fel achosion brys falaeneddau nad ydynt wedi cael diagnosis ar eu cyfer. Mae hyn yn arbennig o wir yn achos canserau y mae'r siawns o'u goroesi yn llai, megis cancer yr ysgyfaint, cancer yr ymennydd, cancer yr afu, a chanser y pancreas, lle mae cyfraddau'r cleifion sy'n cael diagnosis hwyr a chyfraddau diagnosis yn dilyn ymgyflwyniad brys yn uwch. Mae'r llwybr hwn tuag at gael diagnosis yn gysylltiedig yn gyffredinol â chanlyniadau cancer gwaeth o ran goroesi a phrofiad cleifion. Mae cleifion eraill yn ymgyflwyno o ganlyniad i gymhlethdodau sy'n deillio o'u clefyd neu o ganlyniad i'w triniaeth cancer.

Mae angen gwasanaethau oncoleg aciwt er mwyn darparu cyngor a gofal arbenigol i'r cleifion hyn er mwyn lleihau derbyniadau i ysbytai a hyd arosiadau, a hynny drwy sicrhau mynediad amserol at ymyriadau gofal brys penodol i ganser (fel gwrthfotigau mewnwythiennol ar gyfer sepsis niwtropenig neu radiotherapi yn achos cleifion sy'n dioddef cywasgiad metastatig llinyn asgwrn y cefn), er mwyn sicrhau bod cleifion yn cael eu hatgyfeirio i lwybr gofal eilaidd neu drydyddol sy'n briodol i'w cancer, ac er mwyn integreiddio gofal oncolegol â gwasanaethau gofal heb ei drefnu ehangach.

Mae imiwnotherapiau, ac atalyddion pwynt gwirio yn benodol, wedi newid tirwedd gofal cancer yn gyflym, gan gynnig y posibilrwydd o sicrhau gwellhad parhaol i gleifion sydd wedi derbyn triniaeth. Mae gan imiwnotherapi set wahanol o wenwyndra a llwybrau i reoli gwenwyndra imiwnotherapi a bydd y cylch gwaith hwn yn cael ei gynnwys yn y fanyleb gwasanaeth ar gyfer oncoleg aciwt.

Mae malaenedd o darddiad sylfaenol anniffiniedig (MUO) yn cyfeirio at falaenedd metastatig nad oes ganddo safle cychwynnol tiwmor amlwg, sydd wedi cael ei nodi yn dilyn nifer cyfyngedig o brofion cyn i ymchwiliad cynhwysfawr gael ei gynnal. Mae carsinoma safle cychwynnol anhysbys (CUP) yn cyfeirio at falaenedd epithelial metastatig neu falaenedd niwro-endocrin. Gall hwn fod yn garsinoma safle cychwynnol anhysbys dros dro yn seiliedig ar histoleg neu sytolog, lle nad oes unrhyw safle cychwynnol wedi'i ganfod yn dilyn ymchwiliadau dechreuol cyn i'r achos gael ei adolygu gan arbenigwr a chyn cynnal ymchwiliadau arbenigol pellach o bosibl; neu gall fod yn garsinoma safle cychwynnol anhysbys sydd wedi'i gadarnhau ar sail histoleg derfynol, lle nad oes unrhyw safle cychwynnol wedi cael ei ganfod yn dilyn ymchwiliadau dechreuol, adolygiad gan arbenigwr a rhagor o ymchwiliadau arbenigol priodol. CUP yw'r pedwerydd achos mwyaf cyffredin o farwolaeth o ganser a rhoddir diagnosis o garsinoma safle cychwynnol anhysbys mewn mwy na 10,000 o achosion yng Nghymru a Lloegr yn flynyddol.

Yn hanesyddol, ni chafodd y gwasanaethau hyn gydnabyddiaeth ond, dros yr ychydig flynyddoedd diwethaf, gwnaed gwaith i'w ffurfioli gyda thimau amlddisgyblaethol rhanbarthol carsinoma safle cychwynnol anhysbys (CUP MDTs) yn cael eu sefydlu yn Ne-orllewin Cymru a Gogledd Cymru. Mae tîm amlddisgyblaethol a gwasanaeth carsinoma safle cychwynnol anhysbys yn y broses o gael eu sefydlu yn Ne-ddwyrain Cymru ar hyn o bryd. Mae anghenion o ran gweithlu yn her fawr wrth ddatblygu'r gwasanaethau hyn.



Wrth i wasanaethau oncoleg aciwt ddatblygu er mwyn diwallu anghenion cleifion, mae'n hanfodol bod gweithwyr y gwasanaethau sylfaenol, cymunedol a fferylliaeth yn cael eu cynnwys yn y gwaith er mwyn cadw pobl yn iach a/neu sicrhau eu bod yn deall sut i gael cyngor arbenigol.



### Cymerir y camau canlynol ar draws y system i wella Gwasanaethau Oncoleg Aciwt (AOS):

Bydd **Rhwydwaith Cancer Cymru**, ar y cyd â'r **Byrddau Iechyd**, yn datblygu Manyleb Gwasanaeth Genedlaethol ar gyfer gwasanaethau oncoleg aciwt - bydd ar gael ar gyfer ymgynghoriad erbyn **diwedd mis Mawrth 2023**, ac a fydd hefyd yn cyd-fynd â Chwe Nod Llywodraeth Cymru ar gyfer Gofal Brys ac Argyfwng.

Bydd **Rhwydwaith Cancer Cymru** yn cefnogi **Grŵp MUO/CUP Cymru Gyfan** i ddatblygu Llwybr Optimaidd Cenedlaethol ar gyfer Metastatis o Darddiad Anhysbys. Mae'r grŵp hwn yn derbyn mewnbwn amlddisgyblaethol o bob rhan o Gymru, ac yn cydlynu gwaith cyflawni drwy raglenni'r gwasanaethau oncoleg aciwt a'r Clinigau Diagnosis Cyflym. Mae'r **Grŵp MUO/CUP Cymru Gyfan** yn casglu data er mwyn adrodd ar ddatblygiad y llwybr a nodi cyfleoedd i wella gwasanaethau er mwyn cyrraedd targedau'r Llwybr Cancer Sengl.

Bydd y **Byrddau Iechyd a'r Ymddiriedolaethau** yn sefydlu gwasanaethau yn unol â'r fanyleb gwasanaeth genedlaethol ar gyfer oncoleg aciwt erbyn **diwedd mis Mawrth 2024**.

Bydd **timau Gwasanaethau Oncoleg Aciwt a thimau Clinigau Diagnosis Cyflym y Byrddau Iechyd a'r Ymddiriedolaethau** yn cydweithio i ddeall ac adolygu eu cleifion priodol o blith eu poblogaethau er mwyn gwella prosesau brysbennu a llwybrau diagnostig triniaeth dydd ar gyfer cleifion sy'n ymgyflwyno trwy'r llwybrau cancer tybiedig nad ydynt yn achosion brys a sicrhau bod cleifion yn gallu cael mynediad at driniaeth a gofal fel y disgrifir yn y Llwybr Delfrydol Cenedlaethol ar gyfer Symptomau Aneglur.

Bydd **Rhwydwaith Cancer Cymru** yn cytuno ar amserlen gydag **Iechyd a Gofal Digidol Cymru** ar gyfer sefydlu llifoedd data ar gyfer y gwasanaethau oncoleg aciwt i mewn i storfa ddata ganolog erbyn **diwedd mis Rhagfyr 2023**.



Nodir isod gamau gweithredu a chynlluniau penodol y **Byrddau Iechyd a'r Ymddiriedolaethau** a gytunwyd drwy eu gwaith gyda rhaglen AOS Rhwydwaith Canser Cymru:

### Bwrdd Iechyd Prifysgol Aneurin Bevan

- Sicrhau gwelliant yn arweinyddiaeth gwasanaethau oncoleg aciwt lleol drwy weithio ar y cyd ag Ymddiriedolaeth GIG Prifysgol Felindre i ddarparu cymorth oncoleg glinigol uniongyrchol i dîm nyrsio gwasanaeth oncoleg aciwt Bwrdd Iechyd Prifysgol Aneurin Bevan. Gweithio'n unol â llwybrau cleifion safonedig, gan ddarparu datblygiad proffesiynol parhaus ar gyfer tîm nyrsio'r gwasanaeth oncoleg aciwt a darparu pecyn sefydlu cadarn i staff newydd erbyn **mis Mawrth 2024**
- Cynyddu nifer yr atgyfeiriadau i'r gwasanaeth oncoleg aciwt. Ymgysylltu â thimau clinigol sy'n darparu sesiynau addysg a hyfforddiant. Cynyddu amlygrwydd gwasanaethau oncoleg aciwt o fewn y Bwrdd Iechyd, gan amlygu pwysigrwydd mewnbwn y tîm oncoleg aciwt ar gyfer cleifion cancer
- Lleihau hyd arosiadau cleifion drwy weithio'n agos gydag unedau gofal brys yr un diwrnod i lunio llwybrau gofal dydd

### Bwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr

- Cwblhau adolygiad o'r gweithlu nyrsio i sicrhau gweithlu nyrsio cyson o fewn y gwasanaethau oncoleg aciwt ar draws y tri safle gofal aciwt erbyn **mis Mawrth 2023**
- Penodi staff i swyddi sydd wedi'u cymeradwyo erbyn **mis Mawrth 2023**

### Bwrdd Iechyd Prifysgol Caerdydd a'r Fro

- Cyflawni camau gweithredu sydd wedi'u cynnwys yn achos busnes Gwasanaethau Oncoleg Acíwt De-ddwyrain Cymru er mwyn cyflawni'r canlynol:
  - Mynediad teg – dylai unrhyw glaf cancer sy'n ymgysylltu â symptomau aciwt gael ei asesu gan aelod o'r tîm oncoleg aciwt o fewn 24 awr
  - Gwelliant ym mhrofiad a chanlyniadau cleifion - drwy gydweithio, darparu addysg i gyffredinolwyr, cyfathrebu gwell a thrwy ddatrysiadau digidol
  - Cyflawni ffyrdd o osgoi derbyniadau a lleihau hyd arosiadau drwy ddefnyddio clinigau poeth a llwybrau gofal brys yr un diwrnod

### Bwrdd Iechyd Prifysgol Cwm Taf Morgannwg

- Nodi cyllid ar gyfer y swyddi ychwanegol a nodir yn Achos Busnes De-ddwyrain Cymru. Ar ôl cytuno ar gyllid, recriwtio er mwyn penodi staff ar y raddfa ddaearyddol sy'n cyd-fynd â gofynion y gwasanaeth
- Ceisio penodi o leiaf un nyrs arbenigol erbyn **mis Mehefin 2023**, a gweithiwr cymorth erbyn **mis Rhagfyr 2023**
- Rhoi'r llwybr gofal mewnlol ffurfiol ar waith ar gyfer MUO/CUP sicrhau bod y gwasanaeth rhanbarthol ar gyfer achosion o MUO/CUP yn cael ei ddefnyddio yn llawn erbyn **mis Medi 2023**
- Hwyluso cynnydd mewn cofnodi data a dehongli data fel y gellir dangos effaith y gwasanaeth erbyn diwedd **mis Mehefin 2023**.
- Penodi tîm llawn erbyn **mis Rhagfyr 2024** a fydd yn gweithio o leiaf bum niwrnod yr wythnos, rhwng 9am a 5pm, gan gynyddu'r oriau pan fydd y tîm yn gyflawn
- Datblygu a chyflwyno cynllun addysg ar gyfer gwasanaethau generig a chymorth ar gyfer gofal sylfaenol erbyn **diwedd mis Mawrth 2025**

## Bwrdd Iechyd Prifysgol Hywel Dda

- Adolygu a gwella'n barhaus y gwasanaeth MUO a gafodd ei lansio yn 2022.
- Gweithio gyda staff y gwasanaethau aciwt i sicrhau llwybrau asesu cleifion allanol brys effeithiol ar yr un diwrnod ar gyfer cleifion cancer sy'n ddifrifol sâl erbyn **diwedd mis Mawrth 2024**
- Sicrhau cyllid Macmillan ar gyfer prosiect deuddeg mis i gwmpasu cyfleoedd gofal brys yr un diwrnod posibl ar gyfer y gwasanaethau oncoleg aciwt
  - IGwelliant ym mhrofiad cleifion (Mesur Profiad a Adroddir gan Glaf(PREMS), DATIX, gostyngiad mewn cwynion yn ymwneud â phresenoldeb aciwt)
  - I gostyngiad yn nifer y bobl yn y grŵp cleifion hwn sy'n mynychu adrannau damweiniau ac achosion brys erbyn **diwedd mis Mawrth 2024**
- I gostyngiad yn nifer y cyfnodau y mae pobl yn y grŵp hwn o gleifion yn eu treulio fel cleifion mewnol erbyn **diwedd mis Mawrth 2024**
- Cynnal adolygiad o'r gweithlu, a llunio strategaeth gweithlu'r dyfodol ar gyfer y gwasanaethau oncoleg aciwt sy'n rhoi sylw i ddatblygu rolau newydd o fewn y gwasanaeth, o rôl ymarferydd cynorthwyol i rôl uwch-ymarferydd nyrsio, wedi'i llywio gan y data gweithgaredd a'r gofynion a ragwelir erbyn **diwedd mis Mawrth 2024**
- Datblygu mynediad uniongyrchol i gyngor oncoleg aciwt ar gyfer staff gofal sylfaenol erbyn **diwedd mis Rhagfyr 2024**

## Bwrdd Iechyd Prifysgol Cwm Taf Morgannwg

- Cynnal cynllun peilot ar gyfer Uned Asesu Oncoleg a Haematoleg Aciwt o ddydd Llun i ddydd Gwener am gyfnod o dri mis cyn **mis Mawrth 2023**, gyda'r bwriad o'i datblygu'n uned annibynnol a fydd yn weithredol saith niwrnod yr wythnos **erbyn 2024**
- Cwblhau archwiliad sepsis niwtropenig misol yn dilyn therapïau SACT a chyflwyno adroddiad erbyn **diwedd mis Mawrth 2023**
- Rhoi cronfeydd data cadarn ar waith er mwyn hwyluso gwaith adrodd ac archwilio cywir ar gyfer y gwasanaethau oncoleg aciwt a brysennu erbyn **mis Mawrth 2023**
- Sicrhau bod ymgynghorwyr yn cerdded o gwmpas wardiau'r gwasanaeth oncoleg aciwt yn ddyddiol rhwng dydd Llun a dydd Gwener, erbyn **mis Mawrth 2023**
- Archwilio dichonoldeb sicrhau bod y gwasanaethau oncoleg aciwt a nyrs cancer arbenigol ar gael saith niwrnod yr wythnos
- Gweithredu clinigau poeth y gwasanaethau oncoleg aciwt yn yr adran frys er mwyn cyflymu triniaeth ar ôl cael diagnosis, erbyn **mis Mawrth 2024**
- Rhoi gwasanaeth gwenwyndra imiwnotherapi a chlinigau effeithiau hwyr ar waith erbyn **diwedd 2024**
- Penodi dau uwch ymarferydd nyrsio oncoleg aciwt erbyn **diwedd 2025**

## Ymddiriedolaeth GIG Prifysgol Felindre

- Datblygu gweithlu cynaliadwy ar gyfer y gwasanaethau oncoleg aciwt ar draws yr holl ddisgyblaethau perthnasol – gan gynnwys gweithlu o uwch ymarferwyr nyrsio (ANP), rolau nyrsio a chymorth nyrsio, gweithwyr meddygol a therapïau erbyn **mis Rhagfyr 2024**
- Datblygu pecyn addysg cofleidiol llawn i gefnogi datblygiad staff sy'n gweithio ym maes gwasanaethau oncoleg aciwt, gan weithio ar y cyd â phartneriaid o'r Ysgol Oncoleg a'r byrddau iechyd lleol erbyn **mis Rhagfyr 2024**
- Gweithio i sicrhau bod gwaith y gwasanaethau oncoleg aciwt yn cyd-fynd â gwaith gwasanaethau gofal brys yr un diwrnod (SDEC) a'r Chwe Nod Gofal Brys, gan gynnwys datblygu a gweithredu llwybrau gofal clir ar gyfer cleifion y gwasanaethau oncoleg aciwt i'w galluogi i symud i lwybr gofal brys yr un diwrnod, a defnyddio'r llwybrau i gefnogi rhyddhau cleifion yn gynt, erbyn **mis Rhagfyr 2024**
- Sicrhau bod llwybrau cadarn yn eu lle ar gyfer atgyfeirio a dychwelyd rhwng y byrddau iechyd lleol ac y cytunir arnynt ar gyfer cleifion sy'n ddifrifol wael neu sydd angen mewnbwn arbenigol nad yw'n oncoleg er mwyn sicrhau gofal diogel, effeithiol, amserol a theg
- Datblygu wardiau rhithwir a chlinigau poeth ymhellach ar gyfer cleifion y gwasanaethau oncoleg aciwt er mwyn atgyfnerthu'r broses o osgoi derbyniadau erbyn **mis Rhagfyr 2024**
- Gweithio tuag at sicrhau bod yr uned asesu a'r gwasanaethau gofal brys yr un diwrnod ar agor saith niwrnod yr wythnos er mwyn gwella'r gwasanaeth oncoleg aciwt presennol (yn unol â gofynion y fanyleb gwasanaeth ar gyfer oncoleg aciwt, sef gwasanaeth llawn saith niwrnod yr wythnos), erbyn **mis Rhagfyr 2024**
- Datblygu cyfrifoldebau arweinyddiaeth sydd wedi'u diffinio'n glir (meddygol, nyrsio a therapïau) ar gyfer y gwasanaethau oncoleg aciwt erbyn **mis Rhagfyr 2024**





**Mae Pwyllgor Gwasanaethau Iechyd Arbenigol Cymru (PGIAC / WHSSC) yn gyfrifol am gomisiynu ystod o wasanaethau cancer arbenigol ar gyfer poblogaeth Cymru, a'r Byrddau Iechyd a'r Ymddiriedolaethau sy'n gyfrifol am eu darparu.**

### **e. Cyfluniad a chynaliadwyedd gwasanaethau arbenigol / trydyddol**

Mae Pwyllgor Gwasanaethau Iechyd Arbenigol Cymru (PGIAC / WHSSC) yn gyfrifol am gomisiynu ystod o wasanaethau cancer arbenigol ar gyfer poblogaeth Cymru, a'r Byrddau Iechyd a'r Ymddiriedolaethau sy'n gyfrifol am eu darparu. Ymrwymiad cyhoeddus Pwyllgor Gwasanaethau Iechyd Arbenigol Cymru yw darparu gwasanaethau arbenigol diogel, effeithiol a chynaliadwy, mor agos at gartrefi cleifion â phosibl, o fewn yr adnoddau sydd ar gael. Tanseilir y gwaith o gomisiynu gan fanylebau gwasanaeth a pholisïau cenedlaethol sy'n sicrhau'r defnydd gorau o gyfleusterau, offer a'r gweithlu yn ogystal â sicrhau mynediad teg y cytunwyd arno i ymyriadau. Mae'r egwyddor y mae cyfluniadau gwasanaeth sy'n bodloni manylebau gwasanaeth yn seiliedig arni, yn bolisi lleol pan fo modd, ac yn ganolog pan fo angen, gan gydnabod bod natur gwasanaethau arbenigol yn golygu y caiff ymyriadau cymhleth eu darparu fel arfer mewn dim ond un neu ddwy ganolfan yn Ne Cymru a weithiau mewn canolfan yn Lloegr ar gyfer poblogaeth Gogledd Cymru.



## Cymerir y camau canlynol ar draws y system i wella gwasanaethau arbenigol/trydyddol:

Mae **Pwyllgor Gwasanaethau Iechyd Arbenigol Cymru** yn comisiynu sganiau **tomograffeg allyrru positron-tomograffeg gyfrifiadurol** (PET-CT) ar gyfer poblogaeth Cymru. Yn ogystal, mae **Pwyllgor Gwasanaethau Iechyd Arbenigol Cymru** yn hwyluso rhaglen adnewyddu cyfalaf genedlaethol drwy ddarparu'r cymorth rheoli rhaglenni ar gyfer buddsoddiad gan Lywodraeth Cymru mewn tri sganiwr PET-CT safle sefydlog digidol newydd yng Nghymru, yn ogystal â sganiwr newydd ym Mhrifysgol Caerdydd (Canolfan Delweddu PET) yn lle'r hen beiriant. Disgwylir i'r sganwyr newydd fod yn weithredol yn y Ganolfan Delweddu PET ym **mis Medi 2023**, ym **mis Rhagfyr 2023** yn Abertawe, ac ym **mis Mawrth 2025** yng Ngogledd Cymru.

Mae **Pwyllgor Gwasanaethau Iechyd Arbenigol Cymru** yn arwain ar ddatblygiad strategaeth Cymru Gyfan ac achos busnes ar gyfer rhaglen sefydlu gwasanaethau radiotherapi moleciwlaidd ledled Cymru. Mae gwaith eisoes wedi dechrau drwy sefydlu Grŵp Cyngori Cymru Gyfan, a disgwylir y bydd achos busnes a strategaeth wedi'u cwblhau erbyn **diwedd mis Mehefin 2024**.

Mae **Pwyllgor Gwasanaethau Iechyd Arbenigol Cymru** yn gweithio gydag **NHS England** i ddatblygu model gwasanaeth cynaliadwy ar gyfer gwasanaethau radiotherapi pediatrig ar gyfer poblogaeth De Cymru. Rhagwelir y bydd y gwaith o gytuno ar y model ar gyfer De Cymru yn parhau **tan ddechrau 2023** ar ôl cyhoeddi'r fanyleb gwasanaeth sydd wrthi'n cael ei datblygu ar hyn o bryd gan NHS England.

Mae **Pwyllgor Gwasanaethau Iechyd Arbenigol Cymru** yn comisiynu triniaeth SABR ar gyfer poblogaeth Cymru ar gyfer ystod o symptomau. Yn ddiweddar, mae wedi dynodi Bwrdd Iechyd Prifysgol Bae Abertawe fel ail ddarparwr, yn ogystal ag Ymddiriedolaeth GIG Prifysgol Felindre, ac mae'n gweithio gyda Bwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr i gynnal asesiad ar gyfer dynodi Canolfan Ganser Gogledd Cymru yn ddarparwr posibl. Disgwylir ar hyn o bryd i hyn ddigwydd **yn ystod 2023**.

Mae **Pwyllgor Gwasanaethau Iechyd Arbenigol Cymru** wrthi'n comisiynu gwasanaethau llawfeddygaeth thorasig gan Fwrdd Iechyd Prifysgol Caerdydd a'r Fro a Bwrdd Iechyd Prifysgol Bae Abertawe, ac mae'n cefnogi'r gwaith o ddatblygu un ganolfan lawfeddygol ym Mwrdd Iechyd Prifysgol Bae Abertawe a fydd yn cael ei arwain gan y sefydliad sy'n cynnig y ddarpariaeth. Yn dilyn cwblhau ymgynghoriad cyhoeddus dan arweiniad **Pwyllgor Gwasanaethau Iechyd Arbenigol Cymru** ynghylch dyfodol llawdriniaeth thorasig i oedolion yn Ne Cymru, bydd **Bwrdd Iechyd Prifysgol Bae Abertawe** yn llunio achos busnes amlinellol ar gyfer un ganolfan llawdriniaeth thorasig i oedolion ar safle Ysbyty Treforys erbyn **diwedd mis Rhagfyr 2023** ac achos busnes terfynol erbyn **diwedd mis Rhagfyr 2024**. Yn amodol ar gymeradwyo cyllid a'i ddyrannu, bydd y ganolfan newydd yn weithredol erbyn **diwedd mis Mawrth 2027**.

Ar hyn o bryd, mae llawdriniaeth ar yr afu/iau yn cael ei chomisiynu gan **Bwyllgor Gwasanaethau Iechyd Arbenigol Cymru** a llawdriniaeth ar y pancreas gan y Byrddau Iechyd. Fodd bynnag, cytunwyd y bydd **Pwyllgor Gwasanaethau Iechyd Arbenigol Cymru** yn ymgymryd â'r gwaith o gomisiynu'r ddau wasanaeth yn dilyn gwaith a wnaed o dan arweiniad y darparwr, a bydd y Byrddau Iechyd yn cytuno ar fodel clinigol ar gyfer y dyfodol. Rhagwelir y bydd argymhelliad ar fodel y dyfodol yn cael ei gyflwyno i **Bwyllgor Gwasanaethau Iechyd Arbenigol Cymru** erbyn **diwedd mis Mehefin 2023**. Gan ddibynnu ar natur yr argymhelliad, efallai y bydd angen cynnal ymgynghoriad cyhoeddus ar y model arfaethedig ar gyfer y dyfodol.

Yn ddiweddar, comisiynodd **Pwyllgor Gwasanaethau Iechyd Arbenigol Cymru** rwydwaith cyflawni gweithredol ar gyfer llawdriniaeth ar asgwrn y cefn a fydd yn gwella'r llwybrau gofal ar gyfer cleifion sy'n dioddef cywasgiad metastatig llinyn asgwrn y cefn (MSSC). Ar hyn o bryd, mae **Bwrdd Iechyd Prifysgol Bae Abertawe**, fel y bwrdd iechyd cynhaliol, yn bwrw ymlaen â'r broses recriwtio i sefydlu'r rhwydwaith cyflawni gweithredol. Mae cynigion pellach i gryfhau'r llwybr gofal ar gyfer cywasgiad metastatig llinyn asgwrn y cefn yn cael eu hystyried drwy broses gynllunio Pwyllgor Gwasanaethau Iechyd Arbenigol Cymru ar gyfer **2023-24**.





Mae cancer yn glefyd genetig, a achosir yn sylfaenol gan fwtaniadau genynnau a rhyngweithiadau unigolyn â'r amgylchedd o'i gwmpas, sydd hefyd yn aml yn pennu sut mae'r canserau hynny yn ymateb i driniaeth.

## f. Meddygaeth Fanwl

Mae asesu sail genomig cancer pob claf yn ganolog i wella'i ofal, ac yn sicrhau bod y triniaethau cywir yn cael eu darparu mewn ffordd sy'n ei gwneud yn bosibl iddynt gael eu cyfeirio at yr unigolyn cywir ar yr amser cywir.

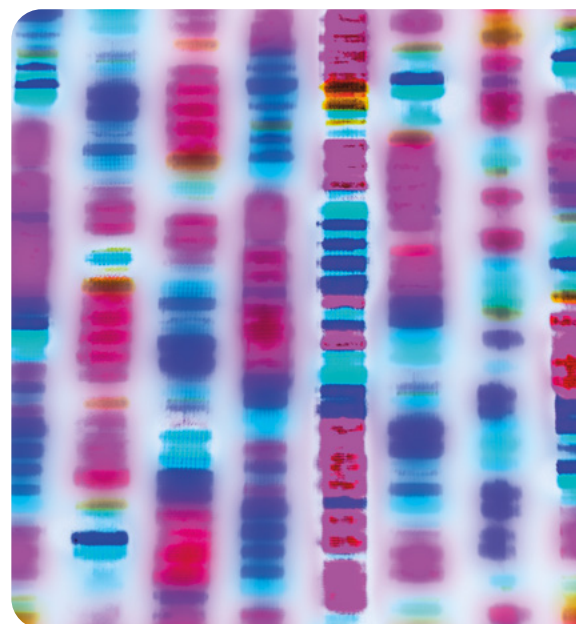
Mae datblygiadau mewn profion genomig, diagnosteg gwaed a hylifon eraill, a therapiwteg sy'n seiliedig ar enynnau, yn trawsnewid gofal cancer ac yn creu cyfleoedd ymchwil, ac mae'n arbennig o berthnasol i gleifion â chanserau gwaed. Mae datblygiadau diweddar yn golygu y gallir nodi cyfuniadau cymhleth a lluosog o genomau o fewn tiwmorau, gan ei gwneud yn bosibl darparu triniaethau wedi'u targedu i gleifion, gan osgoi triniaethau gwenwynig lluosog a thriniaethau allai fod yn aneffeithiol. Mae hyn yn gwella canlyniadau cleifion, yn osgoi gwastraffu meddyginiaethau drud, ac yn ychwanegu gwerth at y system. Mae'n debygol iawn y gallir defnyddio technoleg o'r fath i gefnogi'r gwaith o ganfod canserau'n gynt a gwneud diagnosis cyflymach o ganserau, naill ai cyn i'r symptomau ddod i'r amlwg neu er mwyn ategu profion diagnostig presennol i leihau'r angen i roi ymyriadau diagnostig neu driniaethau mwy cymhleth.



## Bu llwyddiant eisoes yng Nghymru ym maes profion genomig:

- ✓ Sefydlodd Grŵp Oncoleg Thorasig Cymru weithgor gyda'r dasg o symud y gwaith o safoni profion genomig yn ei flaen. Mae'r grŵp bellach wedi llwyddo i sefydlu llwybr cynnal profion boddangosyddion ar gyfer celloedd nad ydynt yn fach cancer yr ysgyfaint o fewn y Llwybr Optimaidd Cenedlaethol. Mae'r llwybr yn argymhell bod pob claf sydd â thystiolaeth radiolegol o ganser tybiedig ar yr ysgyfaint ac y bernir ei fod yn addas ar gyfer triniaeth, yn cael prawf boddangosydd atgyrchol.
- ✓ Mae Labordy Genetig Cymru Gyfan (AWGL) yn flaenllaw yn y DU, ac mae wedi bod yn darparu meddygaeth fanwl i gleifion cancer ym maes gwasanaethau patholeg moleciwlaidd ers 2009. Yr her ar gyfer y llwybr diagnostig cancer yw darparu'r profion boddangosyddion moleciwlaidd cysylltiedig i nodi tiwmorau sy'n gysylltiedig â charcinogenesis, sy'n ei gwneud yn bosibl i bersonoli'r driniaeth i'r claf. Mae'r ymgyrch i barhau i wella, safoni a diogelu'r gwasanaeth genomig a ddarperir i gleifion at y dyfodol wedi arwain Gwasanaeth Genomeg Meddygol Cymru Gyfan i lansio'r canlynol:
  - 'CYSGODI', sef Gwasanaeth Diagnosis Oncoleg Genomig Cymru, a lansiwyd ym mis Awst 2021. Mae gwasanaeth CYSGODI yn defnyddio'r dechnoleg brawf newydd ac arloesol TruSight Oncology 500 High-Throughput, sy'n hwyluso'r broses o ganfod 523 o enynnau ar yr un pryd. Bydd gwasanaeth CYSGODI yn sicrhau bod profion boddangosyddion genomig yn cael eu darparu yn GIG Cymru mewn ffordd gynaliadwy, gan wella canlyniadau cancer i gleifion Cymru.
- ✓ Mae DNA tiwmor sy'n cylchredeg yn y gwaed (ctDNA) wedi dod i'r amlwg fel boddangosydd a all ganfod mwtaniadau cancer ac mae'n brawf / technoleg addawol a all drawsnewid llwybr diagnostig cancer yr ysgyfaint. Mae Gwasanaeth Genomeg Meddygol Cymru Gyfan yn flaenllaw yn y DU o ran sefydlu gwasanaethau DNA tiwmor sy'n cylchredeg yn y gwaed (ctDNA), a gomisiynir gan y GIG, ar gyfer mwtaniadau mewn cancer yr ysgyfaint a chaner y colon a'r rhefr. Gwasanaeth Genomeg Meddygol Cymru yw'r unig labordy GIG yn y DU sydd wedi dilysu prawf mewnol arloesol DNA tiwmor sy'n cylchredeg yn y gwaed (ctDNA) 500-genyn TruSight Oncology drwy gydweithio â'r partner diwydiannol, Illumina.

Cyhoeddwyd Cynllun Cyflawni Genomeg i Gymru ym mis Rhagfyr 2022. Mae'r camau gweithredu penodol ar gyfer cancer, a'r hyn sydd i'w gyflawni yn y cynllun hwnnw yn gysylltiedig â'r cynllun hwn. Er enghraifft gellir cynnig dull proffilio genomig mwy cynhwysfawr ar gyfer cleifion sydd newydd gael diagnosis o ganser, parhau i weithredu biopsi hylif o fewn y Llwybrau Optimaidd Cenedlaethol a darparu treialon clinigol cancer cynnar wedi'u galluogi gan genomeg. Bydd Rhwydwaith Cancer Cymru yn gweithio gyda rhanddeiliaid fel y Moondance Cancer Initiative i ddatblygu a chefnogi'r broses o weithredu strategaeth biopsi hylifol i Gymru.



<sup>13</sup> Alliance for Regenerative Medicine. (2022). *Regenerative Medicine: The Pipeline Momentum Builds*. Alliance for Regenerative Medicine. Ar gael yn <https://alliancerm.org/sector-report/h1-2022-report>



Mae cynhyrchion meddyginiaethol therapïau uwch (ATMPau), megis therapïau celloedd, therapïau genynnol a therapïau meinwe wedi'u peiriannu, yn cynrychioli rhai o'r triniaethau technegol mwyaf arloesol heddiw. Gallant gynnig arbedion sylweddol i'r GIG drwy leihau neu ddileu'r angen am ofal cymhleth neu ofal hirdymor i rai cleifion. Oncoleg yw'r maes therapiwtig amlycaf o hyd, gan gyfrif am 52% o dreialon clinigol cynhyrchion meddyginiaethol therapïau datblygedig (Alliance for Regenerative Medicine, 2022)<sup>13</sup>, ac mae sganio'r gorwel yn dangos y bydd nifer o gynhyrchion meddyginiaethol therapïau uwch ar gyfer oncoleg yn cael eu cyflwyno i NICE i werthuso'r dechnoleg dros y blynyddoedd i ddod. Er bod nifer y cleifion yn isel ar hyn o bryd, disgwylir i hyn gynyddu wrth i fwy o gynhyrchion a dulliau o ganfod arwyddion gael eu cymeradwyo.

Yn 2019, cyhoeddodd Llywodraeth Cymru ei Ddatganiad o Fwriad ar gyfer Therapïau Uwch sy'n darparu gweledigaeth gymhellol ar gyfer dull strategol o harneisio'r buddion o'r therapïau newydd a thrawsnewidiol hyn. Rhannwyd y Datganiad o Fwriad ar gyfer Therapïau Uwch yn naw maes allweddol sy'n amlinellu'r heriau, y cyfleoedd a'r camau gweithredu. Therapïau Datblygedig Cymru yw'r rhaglen genedlaethol sydd â'r dasg o hwyluso mabwysiadu ATMPau yng Nghymru.



**Bydd y camau canlynol yn cael eu cymryd ar draws y system i ddatblygu meddygaeth fanwl ar gyfer cancer:**

Mae **Partneriaeth Genomeg Cymru** yn gyfrifol am roi'r cynllun cyflawni genomeg ar waith ac am sicrhau bod sefydliadau'n cael eu dwyn i gyfrif am y camau gweithredu sy'n berthnasol iddynt yn y cynllun cyflawni. Mewn partneriaeth â **Phartneriaeth Genomeg Cymru**, bydd **Addysg a Gwellu Iechyd Cymru** yn datblygu Cynllun Gweithlu Genomeg i sicrhau bod gweithlu digonol ar gael i gefnogi gwaith genomeg ond hefyd i addysgu'r gweithlu o fewn GIG Cymru er mwyn sicrhau eu bod yn meddu ar y sgiliau cywir i gefnogi'r datblygiadau cyflym ym maes genomeg.

Bydd **Therapïau Uwch Cymru** yn gweithio gyda sefydliadau ledled Cymru i ddarparu mynediad at ATMPau am driniaeth cancer ar gyfer cleifion cancer Cymru. Mae gan **Rwydwaith Cancer Cymru a Chanolfan Ymchwil Cancer Cymru** ran i'w chwarae mewn hwyluso'r broses o fabwysiadu'r triniaethau hyn mewn treialon clinigol ac wrth ddarparu gwasanaethau o fewn y **Byrddau Iechyd**.

Bydd y **Byrddau Iechyd a'r Ymddiriedolaethau** yn gweithio i sicrhau atebion patholeg cynaliadwy rhanbarthol a fydd yn darparu ar gyfer galw ychwanegol am genomeg yn unol â'r micro-lwybrau yn y Llwybrau Optimaidd Cenedlaethol a datblygiadau sy'n dod i'r amlwg ym maes meddygaeth fanwl.

# 13 Gofal Lliniarol a Gofal Diwedd Oes



**Mae tua 33,000 o bobl yn marw bob blwyddyn yng Nghymru, ac yn 2021, bu farw 8,795 o bobl o ganser. Rhagwelir y bydd marwolaethau yng Nghymru a Lloegr yn cynyddu o 27% erbyn 2040. Mae amcanestyniadau'n dangos y bydd yr angen am ofal lliniarol yn cynyddu'n sylweddol dros y blynyddoedd nesaf, yn enwedig yn y cartref neu mewn cartrefi gofal.**

Gall gofal lliniarol da wneud gwahaniaeth enfawr i ansawdd bywyd pobl a'r bobl hynny sy'n gofalu amdanynt, gan eu helpu i fyw bywyd cystal ag sy'n bosibl ac i farw ag urddas. Yn anffodus, gofal lliniarol a diwedd oes yw'r unig opsiwn gofal sydd ar gael i rai cleifion, ac mae angen atgyfeirio'r cleifion hyn yn gyflym er mwyn sicrhau gofal lliniarol cyfannol personol a mynediad at gymorth clinigol arbenigol a chymorth proffesiynol cysylltiedig (gan gynnwys cymorth seicogymdeithasol a deietegol) er mwyn gwella ansawdd eu bywyd.

Cydnabyddir bod y mwyafrif helaeth o'r gwaith lliniarol, gwaith rheoli symptomau a'r gefnogaeth a roddir i gleifion a theuluoedd yn cael ei ddarparu mewn cyd-destun gofal sylfaenol a chymunedol. Mae gwaith yn mynd rhagddo i sicrhau bod cleifion a gweithwyr proffesiynol yn cael eu cefnogi i ddarparu'r gofal cywir, ar yr amser cywir, yn y lleoliad cywir.

Mae'r Datganiad Ansawdd ar gyfer Gofal Lliniarol a Gofal Diwedd Oes, a oruchwylir gan Fwrdd y Rhaglen Genedlaethol ar gyfer Gofal Lliniarol a Gofal Diwedd Oes, yn nodi'r weledigaeth ar gyfer sut mae'r gwasanaethau hyn yn cael eu darparu yng Nghymru.

Bydd y gwaith o gyflawni'r priodolddau ansawdd yn y datganiad ansawdd, a gyhoeddwyd ym mis Hydref 2022, yn cael ei gefnogi gan Weithrediaeth y GIG a Chydweithrediad Iechyd GIG Cymru. Bydd yn cael ei weithredu drwy gyfres o gynlluniau galluogi'r byrddau iechyd, cydweithrediadau â rhwydweithiau a rhaglenni eraill (fel rhai sy'n ymwneud â dementia, materion cardiofasgwlaidd, niwrolegol a chanser) a thrwy raglen waith Bwrdd y Rhaglen Genedlaethol ar gyfer Gofal Lliniarol a Gofal Diwedd Oes.

Mae'r cynlluniau galluogi ar gyfer gweithredu'r Datganiad Ansawdd ar gyfer Gofal Lliniarol a Gofal Diwedd Oes yn cael eu datblygu ar hyn o bryd. Bydd unrhyw gamau gweithredu sy'n benodol i ganser a'r hyn fydd i'w gyflawni yn cael eu cynnwys yn y cynllun hwn pan gaiff ei gwblhau **yn 2023**.



**Bydd y camau canlynol yn cael eu cymryd ar draws y system i Gofal Lliniarol a Gofal Diwedd Oes canser:**

Bydd **Bwrdd y Rhaglen Genedlaethol ar gyfer Gofal Lliniarol a Gofal Diwedd Oes** yn gweithio gydag ystod eang o wasanaethau iechyd a gofal a rhwydweithiau a rhaglenni cenedlaethol eraill i ymgysylltu a chyd-gynhyrchu'r gwaith o ddatblygu camau gweithredu sy'n ymwneud â datblygiadau a gwelliannau ym maes gofal lliniarol a gofal diwedd oes er mwyn cefnogi'r rhaglen waith genedlaethol. Bydd y **Byrddau Iechyd** yn cynnwys camau gweithredu manwl yn eu Cynlluniau Tymor Canolig Integredig ar gyfer **2023-26** er mwyn rhoi sylw i ofnyion y Datganiad Ansawdd ar gyfer Gofal Lliniarol a Gofal Diwedd Oes.



# 14 Gwella profiad cleifion

Gall dilyn llwybr gofal cancer fod yn daith hirfaith a chymhleth ar draws nifer o sefydliadau ac mae'n bwysig bod cleifion yn derbyn gwybodaeth dda, yn cael arweiniad ynglŷn â'r hyn i'w ddisgwyl o'r broses gyfan, ac yn cael eu cefnogi ar hyd y daith hon.

<sup>14</sup> Turakhia, P. and Combs, B., 2017. *Using principles of co-production to improve patient care and enhance value*. *AMA journal of ethics*, 19(11), pp.1125-1131.



## a. Cyd-gynhyrchu gofal

Mae tystiolaeth yn dangos bod profiadau cleifion a'u canlyniadau yn well pan fyddant yn wirioneddol wybodus ac yn rhan o'r gwaith o gynllunio a rheoli eu gofal<sup>14</sup>. Yn ogystal â rhoi cyngor ynglŷn â phrognosis, risgiau a manteision triniaethau, dylid annog cleifion a gofalmwyr i gymryd rhan yn y broses er mwyn cadw'n iach a chael eu cefnogi i gynnal eu hiechyd ar y lefel orau bosibl drwy gydol eu taith.

Mae ymgorffori mesurau canlyniadau a adroddir gan gleifion (PROMs) penodol fel rhan o ofal arferol cleifion cancer ar hyd y llwybr gofal ar gyfer pob lleoliad tiwmor yn hanfodol er mwyn nodi canlyniadau a phroblemau seicolegol a chorfforol, eu monitro dros amser, hwyluso'r cyfathrebu rhwng cleifion a darparwyr a grymuso cleifion wrth iddynt wneud penderfyniadau.

Dylid ystyried bod profiad y claf yn fesur deilliant allweddol ochr yn ochr â goroesi ac ansawdd bywyd. Mae mesurau profiad a adroddir gan gleifion (PREMs) yn ddulliau o adborth gan gleifion i helpu gweithwyr proffesiynol i ddeall profiad cleifion o wasanaethau'r GIG. Mae'r wybodaeth hon yn hanfodol i ddeall gwerth gofal iechyd fel y'i canfyddir gan gleifion, a dysgu o'u profiad er mwyn gwella ymarfer.



Bydd y camau canlynol yn cael eu cymryd ar draws y system i wella cyd-gynhyrchu gofal cancer:

Bydd **Rhwydwaith Cancer Cymru** yn gweithio gyda'r **Tîm Gofal Iechyd Seiliedig ar Werth** i ymgorffori mesurau canlyniadau a adroddir gan gleifion yn y llwybrau gofal ar gyfer cleifion â chanser gastroberfeddol uchaf, cancer y colon a'r rhefr a chanser yr ysgyfaint erbyn **diwedd mis Mawrth 2023**.

Bydd **Rhwydwaith Cancer Cymru** yn rhoi cynllun mesurau profiad a adroddir gan gleifion cenedlaethol ar waith drwy wefan Rhwydwaith Cancer Cymru erbyn **diwedd mis Mawrth 2023**. Bydd hwn ar gael i bob Grŵp Safle Cancer ei gyrchu fel modd o gael mynediad at fesurau profiad cleifion er mwyn cefnogi'r gwaith o werthuso a gwella gwasanaethau.

Bydd y **Byrddau Iechyd** yn coladu'r mesurau canlyniad a'r mesurau profiad a adroddir gan gleifion ac yn gweithredu arnynt yn unol â gofynion y Llwybrau Optimaidd Cenedlaethol, yn barhaus, gyda chymorth gan **Grwpiau Safleoedd Cancer Rhwydwaith Cancer Cymru**.

Bydd y **Byrddau Iechyd** yn datblygu cynlluniau gweithredu erbyn **diwedd mis Mawrth 2023** er mwyn mynd i'r afael â chanfyddiadau Arolwg Profiad Cleifion Cancer Macmillan Cymru (CPES). Bydd y cynlluniau hyn yn cael eu monitro ar lefel genedlaethol gan **Rwydwaith Cancer Cymru**. Bydd y **Byrddau Iechyd** yn olrhain perfformiad eu Bwrdd yn erbyn eu cynlluniau gweithredu arolwg profiad cleifion cancer drwy eu pwyllgorau ansawdd a diogelwch neu drefniadau tebyg.

Bydd **Rhwydwaith Cancer Cymru** yn datblygu cynllun gweithredu cenedlaethol ar gyfer yr arolwg profiad cleifion cancer erbyn **diwedd mis Mawrth 2023**. Bydd hwn yn nodi amcanion gwella ansawdd allweddol sy'n gofyn am ddull cydweithredol cenedlaethol.

Bydd **Rhwydwaith Cancer Cymru** yn sefydlu fforwm cleifion erbyn **diwedd mis Mawrth 2023**, i sicrhau bod llais y claf yn cael ei gynrychioli ym mhob un o'r prosiectau a rhaglenni a ddarperir gan Rhwydwaith Cancer Cymru, a bydd yn gweithio gyda rhwydweithiau a sefydliadau eraill i sicrhau bod y cyhoedd yn cymryd rhan ac yn cael eu cynnwys wrth i fodelau gofal gwasanaeth newydd gael eu datblygu.



Dylai'r bobl yr effeithir arnynt gan ganser gael y cyfle i drafod eu hiechyd, eu credoau, eu pryderon a'r dewisiadau sydd orau ganddynt er mwyn llywio'u gofal unigol, a dylid asesu eu hanghenion unigol yn rheolaidd, gan gynnwys eu profiad o fyw gyda chanser neu ar ôl cael canser, a chofnodi hyn yn glir yng nghofnodion y claf. Mae'r cyfle i fynegi'r hyn sy'n bwysig yn rhoi gwell profiad iddynt ac yn dylanwadu ar ganlyniadau.

## b. Asesu a diwallu anghenion pobl

Dylai'r bobl yr effeithir arnynt gan ganser gael y cyfle i drafod eu hiechyd, eu credoau, eu pryderon a'r dewisiadau sydd orau ganddynt er mwyn llywio'u gofal unigol, a dylid asesu eu hanghenion unigol yn rheolaidd, gan gynnwys eu profiad o fyw gyda chanser neu ar ôl cael canser, a chofnodi hyn yn glir yng nghofnodion y claf. Mae'r cyfle i fynegi'r hyn sy'n bwysig yn rhoi gwell profiad iddynt ac yn dylanwadu ar ganlyniadau.

Dylid cynnal asesiad drwy sgysiau â chymorth a chan ddefnyddio offeryn asesu i helpu cleifion i fynegi eu hanghenion yn glir (e.e. Asesiad Anghenion Cyfannol electronig Macmillan; thermomedr cystudd). Dylid sicrhau bod gan gleifion fynediad at gymorth gan weithwyr proffesiynol perthynol i iechyd, cymorth seicolegol ac unrhyw gymorth arall lle bo'n berthnasol. Dylid llunio cynllun gofal manwl a'i rannu â'r claf a'r holl weithwyr gofal iechyd proffesiynol perthnasol er mwyn sicrhau bod unrhyw newidiadau yn y gofal yn digwydd yn ddi-dor.

Mae rôl y gweithiwr allweddol canser yn hollbwysig fel pwynt cyswllt cyson a phenodol a all ddarparu gwasanaeth cyfeirio a chymorth i glaf drwy gydol ei daith canser. Fel rhan o'u triniaeth canser, dylid sicrhau bod gan bawb sy'n byw gyda chanser weithiwr allweddol penodol, a bod enw'r sawl hwnnw wedi'i nodi'n glir yn eu cofnod clinigol. Dylai hyn gynnwys cleifion â chanser metastatig. Yn hanesyddol, cydnabyddir mai nyrs glinigol arbenigol sy'n cyflawni rôl y gweithiwr allweddol gan amlaf, ond wrth i arferion gwaith addasu ac wrth i aelodau timau clinigol amrywio dros amser, mae aelodau gwahanol o'r tîm wedi ymgymryd â chyfrifoldebau'r gweithiwr allweddol o ddydd i ddydd.



**Cymerir y camau canlynol ar draws y system i wella'r broses o asesu anghenion cleifion â chanser a diwallu'r anghenion hynny:**

Bydd **Rhwydwaith Canser Cymru** yn cynnal gwerthusiad o'r gwasanaeth er mwyn archwilio rôl y gweithiwr allweddol canser a sut mae'r sawl sy'n ei chyflawni'n gallu asesu a chefnogi anghenion cleifion ar hyd eu taith canser. Mae'r amcanion yn cynnwys: darparu gwybodaeth ar gyfer cyhoeddi Cylchlythyr Iechyd Cymru diwygiedig (Gweithwyr allweddol ar gyfer cleifion canser WHC/2914/001) erbyn **diwedd mis Mawrth 2024**; a datblygu offeryn asesu digidol cenedlaethol, ar y cyd ag **Iechyd a Gofal Digidol Cymru**, erbyn **diwedd mis Mawrth 2024**, a fydd yn diwallu anghenion pobl ac yn integreiddio â System Wybodeg Cymru.

Bydd **Rhwydwaith Cancer Cymru** yn gweithio gyda'r **Byrddau Iechyd** i lansio gwefan gwybodaeth ac ap iechyd a llesiant ar gyfer cleifion cancer erbyn **diwedd mis Mawrth 2024**. Dros y tymor hwy, bydd **Rhwydwaith Cancer Cymru** ac **Iechyd a Gofal Digidol Cymru** yn archwilio ffyrdd o gysylltu'r rhaglen â'r platfformau digidol cenedlaethol.

Bydd **Rhwydwaith Cancer Cymru** yn arwain y gwaith o gynnal cynllun peilot i greu crynodebau triniaeth electronig gyda'r **Byrddau Iechyd**, a fydd yn cael ei ehangu dros amser, gan anelu at ei gyflwyno'n genedlaethol erbyn **diwedd mis Mawrth 2024**.

Bydd **Rhwydwaith Cancer Cymru, y Tîm Gwella ac Adfer ar gyfer Gofal wedi'i Gynllunio a'r Byrddau Iechyd a'r Ymddiriedolaethau** yn darparu platfform ar-lein i alluogi cleifion cancer y prostad i reoli eu cyflwr eu hunain erbyn **diwedd mis Mawrth 2024**, gan archwilio a ellid ei gyflwyno'n ehangach ar gyfer lleoliadau tiwmor eraill.

Bydd y **Byrddau Iechyd** yn gallu dangos bod cleifion wedi cael cyfle i drafod unrhyw anghenion nad ydynt wedi'u diwallu, drwy ddefnyddio sgysiau â chymorth ac offer asesu anghenion cleifion erbyn **diwedd mis Mawrth 2024**.

Bydd y **Byrddau Iechyd** yn sicrhau bod gan bob claf fynediad at wybodaeth iechyd a llesiant erbyn **diwedd mis Mawrth 2024**.

Bydd gan y **Byrddau Iechyd** brosesau ar waith erbyn **diwedd mis Mawrth 2024** i ddatblygu crynodebau triniaeth electronig ar gyfer pob claf.

Bydd y **Byrddau Iechyd** yn sicrhau bod gan bob claf fynediad at weithiwr allweddol cancer erbyn **diwedd mis Mawrth 2024**.





Gall diagnosis o ganser esgor ar ystod eang o deimladau ac emosiynau, felly mae'n bwysig cael mynediad at weithwyr proffesiynol sy'n gallu darparu cymorth arbenigol i helpu unigolion a'u hanwyliaid i ddod i delerau â'r hyn y mae byw gyda chanser yn ei olygu.



### c. Cyfeirio at gymorth emosiynol, cyngor ar fudd-daliadau a gwasanaethau cyfannol eraill

Gall diagnosis o ganser esgor ar ystod eang o deimladau ac emosiynau, felly mae'n bwysig cael mynediad at weithwyr proffesiynol sy'n gallu darparu cymorth arbenigol i helpu unigolion a'u hanwyliaid i ddod i delerau â'r hyn y mae byw gyda chanser yn ei olygu. Mae lefelau gorbryder yn aml yn cynyddu, a gall emosiynau fel dicter, ymwadu, pryder ac unigedd fod yn anodd ac yn ddryslyd. Mae cymorth i ddelio ag effaith emosiynol, yn ogystal ag effaith gorfforol diagnosis canser ar gael drwy amrywiaeth o ddarparwyr ar draws sefydliadau statudol a sefydliadau'r trydydd sector.

Bydd pobl yr effeithir arnynt gan ganser hefyd yn teimlo effeithiau'r argyfwng costau byw yn fwy dwys, a bydd ganddynt anghenion penodol o ganlyniad i'w diagnosis. Bydd diagnosis o ganser yn aml yn arwain at gynydd mewn costau teithio a biliau ynni uwch ac yn cynyddu'r pwysau ariannol ar yr aelwyd. Gyda chymorth gan sefydliadau'r Trydydd Sector, mae gan y Byrddau Iechyd a'r awdurdodau lleol system aeddfed a hirsefydlog o gynghorwyr budd-daliadau, yn benodol ar gyfer pobl â chanser. Mae'r gweithwyr proffesiynol hyn yn darparu cyngor a chymorth arbenigol i alluogi pobl i gael mynediad at fudd-daliadau a grantiau Macmillan ac yn eu cyfeirio at gyngor arbenigol os oes ganddynt ddyledion. Mae eu rôl o ran gofal canser yn hanfodol i gefnogi llesiant ehangach, a gall arwain at gyfeirio cleifion at wasanaethau pellach a nodi anghenion eraill.



**Bydd y camau canlynol yn cael eu cymryd ar draws y system i wella'r cyfeirio at gymorth i gleifion canser:**

Bydd **Rhwydwaith Canser Cymru** yn cydweithio â'r **Byrddau Iechyd, yr Ymddiriedolaethau a sefydliadau'r Trydydd Sector** i sicrhau bod gan bob claf fynediad sydd wedi'i gydgyssylltu'n well at wybodaeth a chyngor ynglŷn â budd-daliadau lles erbyn **diwedd mis Medi 2023**. Bydd y **Byrddau Iechyd** yn sicrhau bod pob claf sydd wedi cael diagnosis o ganser yn cael y cyfle i gael ei atgyfeirio er mwyn cael cyngor ar fudd-daliadau lles. Bydd y **Byrddau Iechyd** yn ymgysylltu â **sefydliadau'r Trydydd Sector** ynglŷn â gweithgareddau hyrwyddo / cyhoeddusrwydd. Bydd effaith atgyfeirio cleifion at wasanaethau cyngor ar fudd-daliadau lles yn cael ei gwerthuso drwy fesurau profiadau a adroddir gan gleifion (PREMs).

Bydd y **Byrddau Iechyd, yr Ymddiriedolaethau a darparwyr o'r Trydydd Sector** yn gweithio mewn modd cydlynus sydd wedi'i chynllunio i sicrhau bod pobl yr effeithir arnynt gan ganser a'u hanwyliaid yn cael cymorth emosiynol a'u bod yn gallu cael mynediad at ofal mewn argyfwng 24 awr y dydd, saith niwrnod yr wythnos.

# 15 Galluogwyr ar draws y System Gyfan



Cyfeirir yn aml at gapasiti a gallu'r gweithlu fel un o'r problemau pwysicaf, os nad y broblem hollbwysig, sy'n wynebu gwasanaethau cancer, ymchwil cancer a gwasanaethau iechyd a gofal yn gyffredinol.

## a. Y Gweithlu

Mae Addysg a Gwella Iechyd Cymru (AaGIC) yn canolbwyntio ar wella gofal a gwella canlyniadau drwy addysg, hyfforddiant a datblygu'r gweithlu, ac mae hyn wedi'i ategu gan uchelgais y strategaeth ddeng-mlwydd ar gyfer y gweithlu iechyd a gofal cymdeithasol a lansiwyd ar y cyd â Gofal Cymdeithasol Cymru yn 2020. Mae'n darparu cymorth ar gyfer datblygu'r datrysiadau ar gyfer y gweithlu sydd eu hangen ar lawer o'r rhaglenni cenedlaethol, gan gynnwys y rhaglenni delweddu, endosgopi, gofal brys a gofal mewn argyfwng.

Mae AaGIC yn ceisio grymuso'r Byrddau Iechyd i gydweithio ar lefel genedlaethol a/neu ranbarthol i asesu eu problemau o ran eu gweithlu cancer yn benodol ac i rannu data a'r arferion gorau er mwyn dod o hyd i ddatrysiadau. Mae datblygu staff a chyfleoedd a llwybrau i ddatblygu gyrfa yn allweddol i recriwtio a chadw staff, ac mae angen i'r rhain fod yn flaenllaw yng nghynlluniau'r Byrddau Iechyd ac yn ganolog iddynt. Bydd angen i'r Byrddau Iechyd asesu'r problemau presennol ynglŷn â'u gweithlu a'r galwadau a fydd arno yn y dyfodol, a datblygu cynlluniau gweithlu lleol a rhanbarthol, gyda chefnogaeth Addysg a Gwella Iechyd Cymru a Rhwydwaith Cancer Cymru.

Bydd Rhwydwaith Canser Cymru yn gweithio gydag AaGIC i ddatblygu dull trosfwaol o gynllunio'r gweithlu, gyda ffocws cychwynnol ar wasanaethau diagnostig, oncoleg nad yw'n llawfeddygol, nyrsys arbenigol a gweithwyr proffesiynol perthynol i iechyd, i gyd er mwyn cefnogi gweithredu'r Llwybr Canser Sengl.

Bydd camau gweithredu penodol yn canolbwyntio ar wasanaethau diagnostig yn 2023/24, gydag ymrwymiad i gydweithio â'r Bwrdd Diagnosteg Cenedlaethol i nodi datrysiadau ar gyfer y gweithlu dros y tymor byr a'r tymor canolig a fydd yn cefnogi'r blaenoriaethau cenedlaethol. Er bod llawer o fentrau'n ymwneud â'r gweithlu, y nod yw symud tuag at ddull mwy strategol a chydlynol o gynllunio'r gweithlu ar draws y pedwar piler sy'n berthnasol i'r gweithlu:

### **Recriwtio:**

Er enghraifft, anelu'r neges Hyfforddi/Gweithio/Byw at broffesiynau/gwasanaethau sy'n anodd recriwtio iddynt; cefnogi gweithwyr proffesiynol allweddol i ddychwelyd i ymarfer; recriwtio'n rhyngwladol

### **Cadw:**

Er enghraifft, gweithio gyda'r Byrddau Iechyd i ddatblygu dulliau o gadw staff; cefnogi modelau gweithio mwy hyblyg / gweithio o bell; sefydlu llwybrau gyrfa ar gyfer pob gweithiwr proffesiynol

### **Addysg a hyfforddiant:**

Er enghraifft, targedu hyfforddiant sgiliau clinigol estynedig ar gyfer y gweithlu presennol; datblygu academiâu sgiliau hyfforddi; comisiynu darpariaeth addysg newydd ar gyfer rolau newydd ac estynedig

### **Ail-gynllunio:**

Er enghraifft, datblygu sgiliau a chapasiti ar draws y gweithlu cymorth, gan gynnwys ar lefel ymarferwyr cynorthwyol, er mwyn manteisio i'r eithaf ar waith timau amlddisgyblaethol a chynyddu capasiti; ystyried pa rolau ychwanegol a newydd y gellid eu datblygu



Un o'r prif heriau yw mynd i'r afael â'r amrywiadau ledled Cymru a nodi cyfleoedd i ehangu modelau sy'n gweithio'n dda ar draws y GIG.



Cymerir y camau canlynol ar draws y system i wella gwydnwch a chynaliadwyedd y gweithlu:

Bydd **Addysg a Gwellu Iechyd Cymru** yn datblygu rhaglen gymorth **drwy gydol 2023/24** ar gyfer trawsnewid gwasanaethau diagnostig a fydd yn mynd i'r afael â'r gwasanaethau diagnostig a'r gwasanaethau triniaeth allweddol ar gyfer cancer ac yn cefnogi'r gwaith o gydymffurfio â gofynion y Llwybr Cancer Sengl a'r Llwybrau Optimaidd Cenedlaethol.

Bydd **Addysg a Gwellu Iechyd Cymru** a **Rhwydwaith Cancer Cymru** yn cydweithio â'r **Byrddau Iechyd** i ddatblygu'r gwaith o adolygu'r problemau sy'n ymwneud â'r gweithlu ar hyd llwybrau cancer penodol a chytuno ar y rhaglen waith i weithredu camau ar gyfer meysydd blaenoriaeth erbyn **diwedd mis Mawrth 2023**.

Bydd **Rhwydwaith Cancer Cymru** yn cydweithio ag **Addysg a Gwellu Iechyd Cymru** i ddatblygu fframwaith cymhwysedd cenedlaethol ar gyfer gweithwyr cymorth gofal iechyd erbyn **diwedd mis Mawrth 2023**.

Bydd **Rhwydwaith Cancer Cymru** ac **Addysg a Gwellu Iechyd Cymru** yn cwmpasu, mapio a rhagweld bylchau ac anghenion gweithwyr proffesiynol perthynol i iechyd (AHP) a'r gweithlu nysio er mwyn llywio'r broses o gynllunio'r gweithlu yn y dyfodol erbyn **diwedd mis Mawrth 2024**.



Mae **Rhwydwaith Canser Cymru** yn gweithio gydag **Addysg a Gwella Iechyd Cymru** i gymryd rhan yn y gwaith o ddatblygu rhaglen gyrfa a datblygu cancer ledled y DU a fydd yn darparu llwybr gyrfa a datblygiad diffiniol i nyrsys a gweithwyr proffesiynol perthynol i iechyd sy'n dymuno gweithio ym maes gofal cancer erbyn diwedd mis Mawrth 2024.

Bydd **Addysg a Gwella Iechyd Cymru** ar y cyd â **Phartneriaeth Genomeg Cymru** yn datblygu Cynllun Gweithlu Genomeg **yn ystod 2023/24** i'w gyhoeddi fel y nodir yn y Cynllun Cyflawni Genomeg.

Bydd **Addysg a Gwella Iechyd Cymru** yn cydweithio â'r **Rhaglen Diagnosteg Genedlaethol** i nodi camau gweithredu ar gyfer y gweithlu a fydd yn cefnogi gwella perfformiad diagnosteg yng Nghymru. Bydd hyn yn dechrau gyda digwyddiad â ffocws i'w gynnal yn **gynnar yn 2023** a fydd yn arwain at ddatblygu cynllun gweithredu erbyn **diwedd mis Mehefin 2024** er mwyn mynd i'r afael â'r bylchau presennol yn y gweithlu mewn meysydd allweddol. Bydd y gwaith yn ymgorffori'r hyn a ddysgwyd o adroddiad a gomisiynwyd gan Moondance ar y Gweithlu Diagnosteg Canser yng Nghymru a gyhoeddwyd ym mis Rhagfyr 2022.

Bydd **Addysg a Gwella Iechyd Cymru** yn datblygu cynllun gweithlu ar gyfer fferylliaeth a fydd yn ymgorffori camau gweithredu sy'n ymwneud â gofal a thriniaeth cleifion â chanser, gan sicrhau bod gan fferyllwyr y sgiliau angenrheidiol i gyfrannu at ofal cancer da. Bydd **AaGIC** hefyd yn cydweithio â **Phartneriaeth Genomeg Cymru** i ymateb i'r gofynion o ran ffarmacogenomeg.



**Mae tystiolaeth glir bod cleifion am i'r data sy'n cael ei gasglu am eu diagnosis, eu triniaeth, eu profiad a'u canlyniadau cancer gael ei ddefnyddio i wella gwasanaethau cancer ac i gefnogi gwaith ymchwil.**

## **b. Hysbysrwydd a Gwybodaeth**

Mae tystiolaeth glir bod cleifion am i'r data sy'n cael ei gasglu am eu diagnosis, eu triniaeth, eu profiad a'u canlyniadau cancer gael ei ddefnyddio i wella gwasanaethau cancer ac i gefnogi gwaith ymchwil. Felly, mae cyfrifoldeb ar yr holl sefydliadau yng Nghymru sy'n casglu, dadansoddi a chyhoeddi data ar gleifion cancer a'r llwybrau gofal i sicrhau bod y data mor amserol â phosibl, o'r ansawdd gorau posibl ac mor hygyrch â phosibl er mwyn cyflawni'r cyfrifoldeb hwnnw. Yn gwbl briodol, rhoddwyd blaenoriaeth i ddisodli'r hen blatfform cancer digidol, sef y System Gwybodaeth Rhwydweithiau Cancer Cymru (Canisc). Bydd Rhwydwaith Cancer Cymru yn gweithio gydag Iechyd a Gofal Digidol Cymru, Iechyd Cyhoeddus Cymru, y Byrddau Iechyd a'r Ymddiriedolaethau i ddarparu platfform digidol mwy integredig ar gyfer cyrchu data cancer fel rhan o ddull graddol, gan gynnwys cefnogi'r gwaith o ddatblygu camau pellach yn y rhaglen i ddisodli System Gwybodaeth Rhwydweithiau Cancer Cymru.

Yng Nghymru, mae data ar gleifion cancer yn dameidiog ac yn cael ei gasglu a'i gadw gan nifer o wahanol sefydliadau sydd â rolau a chyfrifoldebau amrywiol. Nid oes unrhyw sefydliad unigol yn gyfrifol am ddefnyddio data er budd cleifion. Mae hyn yn egluro'r lefel uchel o rwystredigaeth, sydd wedi cynyddu dros nifer o flynyddoedd, ymhlith ystod eang o randdeiliaid, ynghylch diffyg swyddogaeth sy'n casglu gwybodaeth am ganser yng Nghymru, swyddogaeth â chyfrifoldeb dros ddadansoddi data ar lefel lleoliad y cancer, lefel y boblogaeth a lefel y darparwr gwasanaeth gyda digon o fanylder i fedru gwneud newidiadau gwirioneddol i wasanaethau. Rhaid i'r gwaith o ddatblygu datrysiadau digidol arloesol fod yn elfen allweddol o adferiad y gwasanaethau cancer.

Ychydig iawn o gynnydd sydd wedi'i wneud o ran cyflawni'r camau gweithredu a nodwyd yn y ddogfen Fframwaith Gwybodaeth a Deallusrwydd Canser; Strategaeth Iechyd Ddigidol ar gyfer Canser yng Nghymru 2017-2020. Elfen allweddol o'r strategaeth hon oedd y gwelliannau o ran rhannu a chasglu data er budd cleifion, gweithwyr proffesiynol a'r system. Bydd mynediad uniongyrchol i gleifion neu grynodedbau o'u triniaeth yn helpu i sicrhau cydbwysedd rhwng llwybrau gofal iechyd, gweithgarwch a gwneud penderfyniadau rhwng y gweithiwr proffesiynol a'r claf, sef elfen allweddol o'r nod pedair-rhan Cymru lachach (Llywodraeth Cymru, 2019)<sup>15</sup>. Yng Nghymru, mae angen gwneud cynnydd ar fyrder o ran datblygu'r camau gweithredu a nodir yn y fframwaith ymhellach a mynd i'r afael â'r diffyg yn y wybodaeth am ganser sydd ar gael er mwyn gwella gofal a chanlyniadau. Bydd Rhwydwaith Cancer Cymru yn arwain y gwaith o ddatblygu'r Cynllun Canser Digidol ar ei newydd wedd. Bydd hyn yn deillio o'r Cynllun Gofal Iechyd Digidol Cenedlaethol ar ei newydd wedd.

<sup>15</sup> Llywodraeth Cymru, 2019 *Cymru lachach: ein Cynllun Iechyd a Gofal Cymdeithasol*, sl.: Hawlfraint y Goron. Ar gael yn <https://www.llyw.cymru/sites/default/files/publications/2021-09/cymru-lachach-ein-cynllun-iechyd-a-gofal-cymdeithasol.pdf>



### Bydd hyn yn golygu rhoi sylw i'r canlynol:

- ✓ Casglu data cywir ar bob cam o driniaeth cancer sylfaenol a metastatig er mwyn sicrhau bod data a gwaith dadansoddi ar gael yn gyflym.
- ✓ Swyddogaeth i wella data a chysylltu gyda chlinigwyr a chydgyssylltwyr arweiniol timau amlddisgyblaethol, rheolwyr cancer ac arweinwyr gwybodaeth cancer i fanteisio i'r eithaf ar y data a gesglir yn y tarddle a sicrhau ei fod yn gyflawn ac o ansawdd da cyn ei gyflwyno.
- ✓ Arbenigwyr ym maes data cofrestru cancer, epidemioleg a dadansoddi yn gweithio ochr yn ochr â'i gilydd i guradu'r data cancer, adrodd ar ystadegau cancer a rhoi cyngor ar ddadansoddi data cyffredinol a phenodol a darparu'r gwaith dadansoddi hwnnw. Mae angen dadgyfuno gwaith dadansoddi data fesul math ac is-fath o ganser, e.e. gwahanu'r dadansoddiad o'r llwybrau gofal ar gyfer cancer y stumog a chanser yr oesoffagws er mwyn nodi cyfleoedd i wella'r llwybrau. Mae angen iddo hefyd gynnwys, er enghraifft, dadansoddiadau o ddosbarthiad cam y cancer ar adeg y diagnosis, cydymffurfedd â chamau'r Llwylrau Optimaidd Cenedlaethol a llwybrau tuag at ddiagnosis, yn enwedig ymgyflwyniadau brys, fesul math o ganser ac is-deip ac ar lefel y boblogaeth a lefel darparwr y gwasanaeth.
- ✓ Argaeledd data haenog; o ddata sydd bron mewn amser real i ddata â sicrwydd ansawdd llawn.
- ✓ Dadansoddiadau a gwybodaeth wedi'u diffinio gan ddefnyddwyr ar gyfer ystod o gynulleidfaoedd; grwpiau rhwydwaith safleoedd clinigol, timau amlddisgyblaethol, Canolfan Ymchwil Cancer Cymru, ymchwilwyr academiaidd ac ymchwilwyr y GIG, cleifion, sefydliadau'r trydydd sector a Llywodraeth Cymru.
- ✓ Gwasanaethau cyrchu data i'w gwneud yn bosibl i geisiadau am ddata gael eu cefnogi ac i ddata gael ei ryddhau yn unol â gofynion llywodraethu gwybodaeth.



**Cymerir y camau canlynol ar draws y system i wella gwybodaeth a deallusrwydd am ganser:**

Bydd **Iechyd Cyhoeddus Cymru, Rhwydwaith Cancer Cymru** ac **Iechyd a Gofal Digidol Cymru** yn llunio fersiwn o Strategaeth Ddigidol y GIG wedi'i diweddaru ar gyfer cancer erbyn **diwedd mis Mehefin 2023**, gan gynnwys comisiynu gwaith datblygu map trywydd ar gyfer sefydlu swyddogaeth Gwybodaeth Cancer Cymru, gyda'r nodweddion a nodir uchod.

Bydd **Rhwydwaith Cancer Cymru** yn comisiynu'r gwaith o ddatblygu'r map trywydd hwn i'w gwblhau erbyn **diwedd mis Rhagfyr 2023** er mwyn mynd i'r afael â'r broblem bod data ar ganser yn cael ei gadw mewn lleoliadau ar wahân a phennu amserlenni ar gyfer symud tuag at blatfform data cancer integredig.

Bydd **Rhwydwaith Cancer Cymru** yn diweddarau'r fframwaith perfformiad cancer blaenorol i Gymru a gymeradwywyd gan Rhwydwaith Cancer Cymru erbyn **diwedd mis Rhagfyr 2023**. Bydd y fframwaith newydd yn cynnwys metrigau gwasanaeth, metrigau penodol i leoliad, metrigau ansawdd cenedlaethol a metrigau iechyd y cyhoedd e.e. amseroedd aros cancer, recriwtio i dreialon, digwyddedd achosion, marwolaethau a goroesiad.

Bydd **Iechyd a Gofal Digidol Cymru** yn sicrhau bod setiau data cancer ar gael o'r adeg y bydd Cam 1 y Datrysiaid Gwybodeg Cancer yn cael ei weithredu o **ddiwedd mis Mawrth 2023 ymlaen**.

Bydd **Iechyd a Gofal Digidol Cymru** i ddatblygu camau a chynnyrch yn y dyfodol fel yr amlinellir gan raglen y Datrysiaid Gwybodeg Cancer.

Bydd y **Byrddau Iechyd a'r Ymddiriedolaethau** yn gweithredu Cam 1 y Datrysiaid Gwybodeg Cancer a chaiff hyfforddiant ei ddarparu gan **Iechyd a Gofal Digidol Cymru** a Thimau Newid Busnes ynghyd â chymorth gan Rhwydwaith Cancer Cymru yn ystod **2023**.

Bydd y **Byrddau Iechyd a'r Ymddiriedolaethau** yn casglu data sydd ei angen ar gyfer y pum archwiliad cancer cenedlaethol a'r data craidd ar gyfer lleoliad tiwmor o bob math erbyn **diwedd mis Rhagfyr 2023**, yn ogystal â data sydd ei angen ar gyfer adolygiadau gan gymheiriaid a'r fframweithiau ansawdd a lywir gan **y Bartneriaeth Gwella Ansawdd Gofal Iechyd a Grwpiau Safleoedd Cancer**.

Bydd **Iechyd a Gofal Digidol Cymru** yn darparu'r adroddiadau mynediad i ddata crai sydd ei angen ar Rhwydwaith Cancer Cymru er mwyn ei ddefnyddio ar gyfer yr adroddiadau cenedlaethol ar archwilio cancer.





<sup>16</sup> Yr Adran Iechyd a Gofal Cymdeithasol. (2021). *Achub a Gwella Bywydau: Dyfodol Cyflenwi Ymchwil Clinigol yn y DU*. Y Gyfarwyddiaeth Gwyddoniaeth, Ymchwil a Thystiolaeth. Y Drwydded Llywodraeth Agored. Ar gael yn: <https://www.gov.uk/government/publications/the-future-of-uk-clinical-research-delivery>

## c. Ymchwil Canser

Amlinellodd Llywodraeth Cymru y dull y bydd yn ei dilyn o ran ymchwil glinigol yn Achub a Gwella Bywydau: Dyfodol Cyflenwi Ymchwil Clinigol yn y DU ym mis Mawrth 2021 (Yr Adran Iechyd a Gofal Cymdeithasol, 2021)<sup>16</sup>. Lansiwyd y Strategaeth Ymchwil Canser Cymru Gyfan gyntaf (Ymchwil Iechyd a Gofal Cymru, 2022) ym mis Gorffennaf 2022 gyda'r nod o adeiladu ar y cryfderau ymchwil cancer presennol sydd yng Nghymru er mwyn datblygu dyfnder a màs critigol o ymchwilwyr cancer i sicrhau cynaliadwyedd dros y tymor hwy sy'n canolbwyntio ar chwe thema ymchwil â blaenoriaeth. Er mwyn cyflawni hyn, bydd angen i'r gymuned ymchwil gyfan weithio gyda'i gilydd, gyda Chanolfan Ymchwil Canser Cymru yn cydgysylltu'r gwaith, gyda chefnogaeth a chydweithredu agos gan Ymchwil Iechyd a Gofal Cymru a Rhwydwaith Canser Cymru, a hynny wrth sicrhau lefel uchel o gyfranogiad gan y cyhoedd a chleifion.

Wrth ymateb i'r ddau gynllun cenedlaethol hyn, bydd angen i'r Byrddau Iechyd, Ymddiriedolaethau'r GIG a sefydliadau eraill sy'n ymwneud â darparu gwasanaethau iechyd fynd i'r afael â'r problemau gweithlu sylweddol sy'n gysylltiedig â darparu ymchwil cancer o safon. Mae hyn yn cynnwys darparu amser ymchwil penodedig ar gyfer clinigwyr amlbroffesiynol, a datblygu sgiliau staff sy'n cefnogi'r gwaith o gyflawni gweithgareddau ymchwil, e.e. cofrestru ar gyfer treialon, cynnal profion genetig. Mae angen hefyd i'r Byrddau Iechyd a'r Ymddiriedolaethau gefnogi penodiadau academiaidd clinigol newydd ym maes cancer, cysylltu sefydliadau academiaidd a sefydliadau'r GIG, a throsi darganfyddiadau newydd yn ymarfer clinigol.

Mae rheoli a monitro portffolios ymchwil lleol yn bwysig er mwyn sicrhau y gellir cynnig treialon clinigol cancer i gleifion mewn ffordd amserol a theg ledled Cymru. Mae gwella effeithlonrwydd y prosesau ar gyfer sefydlu a darparu treialon a sicrhau bod pob claf perthnasol yn cael ei holi ynghylch ymchwil yn allweddol i wella mynediad teg at ymchwil ar draws poblogaethau, yn ddaearyddol ac ar draws lleoliadau tiwmor o bob math.

Mae'r gwaith o lunio cynllun gweithredu ar gyfer cyflawni Strategaeth Ymchwil Canser Cymru Gyfan wedi dechrau a bydd yn canolbwyntio ar gerrig milltir cynnydd a luniwyd ar y cyd â'r gymuned ymchwil, er enghraifft nifer y cleifion sy'n cael eu recriwtio i astudiaethau, y nifer cyffredinol o dreialon, a metrigau tebyg eraill o weithgarwch ymchwil yn y lleoliad clinigol i'r gwasanaethau iechyd adrodd arnynt.



**Cymerir y camau canlynol ar draws y system i wella ymchwil cancer:**

Bydd y **Byrddau Iechyd a'r Ymddiriedolaethau** yn ymgysylltu â'i gilydd ac â **Chanolfan Ymchwil Canser Cymru** i gyflawni Strategaeth Ymchwil Canser Cymru, ac i ddatblygu cynlluniau gweithredu lleol i hybu ymchwil o fewn y chwe thema ymchwil â blaenoriaeth.



Bydd y **Byrddau Iechyd a'r Ymddiriedolaethau** yn sicrhau bod gwaith cynllunio'r gweithlu lleol yn darparu'r capasiti a'r cymysgedd o sgiliau angenrheidiol i gefnogi ymchwil clinigol ac ymchwil cancer drawsfudol yn ogystal â darparu gwasanaethau, cyfrannu at ddatblygu strategaeth genedlaethol y gweithlu cancer drwy Addysg a Gwella Iechyd Cymru ac ymgysylltu â'r Gyfadran Ymchwil i gefnogi a datblygu eu staff.

Bydd y **Byrddau Iechyd a'r Ymddiriedolaethau** yn monitro gwaith recriwtio ar gyfer treialon clinigol cancer a'r gwaith o gyflawni treialon cancer yn brydlon ac yn unol â'r targed, a rhoi cynlluniau gwella lleol ar waith yn ôl yr angen, i ddarparu mynediad teg i gleifion at gyfleoedd ymchwil ledled Cymru.

Bydd **Gwasanaeth Cefnogi a Chyflenwi Ymchwil Iechyd a Gofal Cymru** yn goruchwyllo'r portffolio cenedlaethol o recriwtio ar gyfer treialon clinigol cancer, yn monitro perfformiad ac yn cydweithio â **Rhwydwaith Cancer Cymru** a'r **Byrddau Iechyd a'r Ymddiriedolaethau** i sicrhau bod mynediad a chyfleoedd teg yn cael eu darparu i gleifion cancer ledled Cymru gymryd rhan mewn ymchwil cancer.

Bydd **Rhwydwaith Cancer Cymru** yn cynnwys gweithgareddau ymchwil clinigol yn ei fframwaith ansawdd a'i adolygiad gan gymheiriaid i sicrhau bod y **Byrddau Iechyd a'r Ymddiriedolaethau** yn ymwybodol o unrhyw amrywiadau, ac i hyrwyddo gweithgareddau ymchwil gan weithio gyda **Chanolfan Ymchwil Cancer Cymru** ac **adrannau ymchwil a datblygu'r Byrddau Iechyd a'r Ymddiriedolaethau**.

Bydd y **Byrddau Iechyd a'r Ymddiriedolaethau** yn defnyddio Arolwg Profiad Cleifion Cancer Macmillan Cymru 2022 drwy ddangosfwrdd Arolwg Profiad Cleifion Cancer Cymru ar wefan yr Arolwg Profiad Cleifion Cancer fel data i atgyfnerthu'r angen i annog cleifion sy'n cael y cyfle i gymryd rhan mewn treialon clinigol priodol.

Bydd **Ymchwil Iechyd a Gofal Cymru** yn sicrhau'r lefelau uchaf o gyfranogiad gan gleifion a'r cyhoedd yn y broses o gyd-greu a chyflawni mentrau ymchwil, gan sicrhau ei fod yn glynu wrth safonau'r DU ar gyfer cynnwys y cyhoedd mewn ymchwil<sup>17</sup>.

<sup>17</sup> Y Sefydliad Cenedlaethol ar gyfer Ymchwil Iechyd a Gofal. (2019). NIHR announces new standards for public involvement in research. Ar gael yn <https://www.nihr.ac.uk/news/nihr-announces-new-standards-for-public-involvement-in-research/23830>



**Dylai natur frys y sefyllfa bresennol o ran canser yng Nghymru, a'r ôl-groniad cynyddol o alw sydd wedi'i ohirio, bennu pa mor gyflym y mae angen arloesi. Mae hyn yn cynnwys datblygu gwasanaeth sy'n gynyddol gynaliadwy drwy fabwysiadu technolegau newydd, trefniadau arloesol o ran y gweithlu a thriniaethau newydd.**

<sup>18</sup> Llywodraeth Cymru. (2022). Dadansoddiad o Ymgynghoriad Strategaeth Arloesi i Gymru. Miller Research Evaluation Consulting. Ar gael yn <https://www.llyw.cymru/sites/default/files/consultations/2022-12/dadansoddiad-o-ymgynghoriad-strategaeth-arloesi-i-gymru-crynodeb-or-ymateb.pdf>

## **d. Arloesi**

Fel y mae'r Fframwaith Clinigol Cenedlaethol yn nodi, dangosodd y pandemig sut y gall y GIG a phartneriaid gydweithio i asesu'r dystiolaeth orau sydd ar gael yn gyflym, a rhoi camau arloesol ar waith gyda mesurau diogelu priodol, gan ychwanegu at y sylfaen dystiolaeth a'i datblygu a'i hymgorffori mewn ymarfer ar yr un pryd. Rhaid i Gymru gynnal momentwm y profiadau hynny, ac mae gwneud penderfyniadau amserol a sicrhau mecanweithiau llywodraethu clir yn allweddol i wireddu manteision arloesi yn llawn.

Mae angen i'r gwasanaethau canser fanteisio ar strategaeth arloesi newydd Llywodraeth Cymru i'r eithaf ac ymateb iddi (Llywodraeth Cymru, 2022)<sup>18</sup> fel y nodir gan Brif Weithredwr GIG Cymru a Chyfarwyddwr Cyffredinol Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol. Bydd Rhwydwaith Canser Cymru yn gweithio gyda phartneriaid allweddol yn yr amgylchedd arloesi, gan gynnwys Fforwm Diwydiant Canser Cymru, sefydliadau'r Trydydd Sector, Hwb Gwyddorau Bywyd Cymru, Ymchwil Iechyd a Gofal Cymru, Canolfan Ymchwil Canser Cymru, Addysg a Gwella Iechyd Cymru (AaGIC) ac arweinwyr arloesi'r GIG i asesu a chreu cyfleoedd i brofi syniadau arloesol a ffyrdd newydd o weithio. Mae angen i sefydliadau gydweithio, o fewn Cymru ac yn rhyngwladol, ar draws ffiniau proffesiynol a ffiniau clefydau, er mwyn gwneud y gorau o gyfleoedd arloesi a lleihau dyblygu ymdrechion. Bydd dulliau cadarn o goladu gwybodaeth am weithgareddau arloesi a chysylltiadau â phartneriaid rhyngwladol yn hwyluso hyn.

Er mwyn datblygu a gweithredu technolegau newydd, mae angen cyfuniad o ymchwil a gwerthuso cynlluniau peilot, ond mae angen y gallu hefyd i weithredu yn ddi-oed ac ar raddfa er mwyn darparu mynediad teg ledled Cymru.

Yn yr un modd ag ymchwil, mae arloesi yn aml yn berthnasol ar lefel ryngwladol. Mae angen bod yn rhan o weithgarwch sganio'r gorwel sy'n digwydd y tu allan i Gymru ac mae angen i ni yng Nghymru fod yn barod i fabwysiadu newidiadau yn gynnar pan fo'r profiad yn un cadarnhaol.

Yng Nghymru, rydym wedi dangos bod y gallu gennym i ymgorffori ymarfer arloesol fel mater o drefn, er enghraifft yn achos y Llwybr Cancer Sengl a'r Clinigau Diagnosis Cyflym. Mae cynlluniau peilot ar gyfer technolegau megis endosgopi trwy'r trwyn, Cytospwng ac endosgopi'r colon gan ddefnyddio capsïwl yn aeddfedu, ac mae angen i Gymru baratoi i ledaenu a chynyddu'r defnydd o'r rhain. Mae biopsïau sy'n seiliedig ar hylif sy'n defnyddio gwaed, poer, anadl, wrin ac ati yn debygol o gefnogi'r agenda meddygaeth fanwl. Mae Cymru eisoes wedi treialu'r defnydd o brofion gwaed canfod canserau lluosog yn gynnar (MCED) yn llwyddiannus, gan ddadansoddi gwaed drwy sbectrosgopeg yn defnyddio'r prawf RAMAN, a'r gobaith yn fuan yw archwilio'r defnydd o ddadansoddi DNA tiwmor sy'n cylchredeg yn y gwaed mewn cancer yr ysgyfaint ac mewn ystod o ganserau eraill. Dylai'r profion hyn hwyluso ffordd fwy cyfleus o ddarparu'r driniaeth gywir i'r claf cywir, gan wella'r diagnosis ar gyfer clefydau rheolaidd a gwneud diagnosis o ganser yn gynharach mewn cleifion â symptomau, ac mewn pobl sydd heb symptomau hyd yn oed. Rhaid i ni yng Nghymru fraenaru'r tir ar gyfer profi a mabwysiadu'r technolegau arloesol hyn a thechnolegau eraill wrth iddynt ddod i'r amlwg.

Mewn partneriaeth â'r grwpiau cynghori clinigol arbenigol, bydd Rhwydwaith Cancer Cymru yn nodi ac yn lledaenu canllawiau ar dechnegau, technolegau a thriniaethau newydd ac yn cefnogi'r gwaith o'u gweithredu ym maes gofal sylfaenol ac mewn byrddau iechyd ac ymddiriedolaethau. Mae'r Llwybr Cancer Sengl, y Clinigau Diagnosis Cyflym a'r Canolfannau Diagnostig Rhanbarthol yn darparu llwybrau delfrydol ar gyfer ymchwilio a gwerthuso technolegau newydd.

Bydd y ffocws ar arloesi ym maes diagnosis cynharach a rhyddhau capasiti'r gweithlu drwy fabwysiadu technolegau newydd. Mae angen rhoi sylw i ymestyn dulliau digidol a ffyrdd newydd o weithio, er enghraifft ym maes hunanreoli, optimeiddio iechyd a phennu ar lefel risg er mwyn helpu i leddfu'r pwysau ar y gweithlu. Bydd Rhwydwaith Cancer Cymru yn gweithio i annog partneriaid a sefydliadau ariannu i greu cronfa arloesi cancer benodol i Gymru a hyrwyddo'r gwaith o sicrhau cyllid o ffynonellau amrywiol, er enghraifft drwy bartneriaethau ag aelodau o Fforwm Diwydiant Cancer Cymru.

Bydd Hwb Gwyddorau Bywyd Cymru, Rhwydwaith Cancer Cymru ac arweinwyr arloesi'r Byrddau Iechyd yn hwyluso'r gwaith o ddatblygu mecanweithiau i gyflwyno syniadau arloesol sy'n seiliedig ar dystiolaeth a'u mabwysiadu'n gyflym.



Er mwyn datblygu a gweithredu technolegau newydd, mae angen cyfuniad o ymchwil a gwerthuso cynlluniau peilot, ond mae angen y gallu hefyd i weithredu yn ddi-oed ac ar raddfa er mwyn darparu mynediad teg ledled Cymru.





Bydd y camau canlynol yn cael eu cymryd ar draws y system i wella arloesedd mewn cancer:

Bydd **arweinwyr arloesi'r Byrddau Iechyd a'r Ymddiriedolaethau, Hwb Gwyddorau Bywyd Cymru, a Rhwydwaith Cancer Cymru**, a'i Grŵp Cyfeirio Clinigol yn benodol, yn gweithio mewn partneriaeth ag amrywiaeth o sefydliadau i asesu a chreu cyfleoedd arloesi ac annog sefydlu cronfa arloesi cancer benodol erbyn **mis Mawrth 2024**.

Bydd **Rhwydwaith Cancer Cymru** yn penderfynu ar rôl y cynrychiolydd arloesedd o'r Gronfa Arloesi Cancer Benodol i Gymru / Hwb Gwyddorau Bywyd ar Fwrdd y Rhwydwaith Cancer erbyn **diwedd mis Mawrth 2023**, ac i fod yn ei swydd ar y Bwrdd **o fis Ebrill 2023 ymlaen**.

Bydd **Rhwydwaith Cancer Cymru** yn cydgysylltu â swyddogaethau sganio gorwel rhyngwladol presennol erbyn **diwedd mis Mawrth 2023**.

Bydd **Hwb Gwyddorau Bywyd Cymru a Rhwydwaith Cancer Cymru** yn cynhyrchu golwg treiglol ymlaen o gyfleoedd ar gyfer ariannu gwaith arloesi, a chydag arweinwyr arloesi'r **Byrddau Iechyd a'r Ymddiriedolaethau** a phartneriaid eraill, bydd yn datblygu mecanwaith i hwyluso'r broses o ddatblygu ceisiadau sydd wedi'u targedu a chynyddu swm y cyllid a gesglir ar gyfer prosiectau arloesi mawr o bwys strategol.

Bydd **arweinwyr arloesi'r Byrddau Iechyd a'r Ymddiriedolaethau** yn gweithio gyda **Rhwydwaith Cancer Cymru a phartneriaid** i ddatblygu cronfa ddata o brosiectau arloesi cancer presennol sy'n mynd rhagddynt yng Nghymru, wedi'u mapio i'r llwybr cancer er mwyn hwyluso cydweithio, targedu cyllid, lleihau dyblygu, paratoi ar gyfer gweithredu a llywio penderfyniadau ynglŷn â phrosiectau newydd.

Bydd y **Byrddau Iechyd, yr Ymddiriedolaethau a phartneriaid** (e.e. yr Hwb Gwyddorau Bywyd, Technoleg Iechyd Cymru) yn cydweithio a bydd y gwaith hwnnw'n cael ei hwyluso gan **Rhwydwaith Cancer Cymru**, er mwyn datblygu map llwybr i baratoi ar gyfer y gwaith o fabwysiadu'n gyflym, ar lefel genedlaethol, syniadau arloesol ar gyfer cancer, sy'n seiliedig ar dystiolaeth briodol, erbyn **mis Mawrth 2024**.





Mae rhai prosiectau cyfalaf cancer penodol yn yr arfaeth a fydd yn darparu capasiti ymchwil a gwasanaethau cancer pwysig dros y tymor canolig a'r hirdymor, ynghyd â'r gallu i gefnogi'r gwaith o gyflawni'r cynllun gweithredu hwn.

## e. Cyfalaf Seilwaith

Mae rhai prosiectau cyfalaf cancer penodol yn yr arfaeth a fydd yn darparu capasiti ymchwil a gwasanaethau cancer pwysig dros y tymor canolig a'r hirdymor, ynghyd â'r gallu i gefnogi'r gwaith o gyflawni'r cynllun gweithredu hwn.

**Amlinellir y rhain isod, ond bydd mwy i ddilyn yn ystod amser cyflawni'r cynllun.**

Mae cynnig ar y cyd **Hwb Ymchwil Cancer Caerdydd** (ar gyfer cam cychwynnol y prosiect) wedi'i gymeradwyo gan y tri sefydliad. Mae cyllid wedi'i sicrhau gan Bwyllgor Cronfeydd Elusennol Felindre i gomisiynu cymorth allanol i ddatblygu strategaeth fuddsoddi ar ran y tri phartner. Mae blaenoriaethau ymchwil cancer ar y cyd wedi cael eu datblygu gan arweinwyr Ymddiriedolaeth GIG Prifysgol Felindre, Prifysgol Caerdydd a Bwrdd Iechyd Prifysgol Caerdydd a'r Fro, sy'n ei gwneud yn bosibl i'r Hwb gyflwyno ceisiadau mewn modd strategol a gwneud cais am fentrau ar y cyd. Mae trefniadau llywodraethu ar y cyd yn cael eu datblygu i symleiddio a chyflymu'r broses o sefydlu'r gwaith ymchwil ac ehangu'r gallu i gyflawni contractau yn gyflymach. Mae hyn yn cynnwys datblygu a llofnodi cytundeb yn nodi penawdau'r telerau (i'w gwblhau **erbyn mis Mawrth 2023**) a Memorandwm Cyd-ddealltwriaeth rhwng y tri sefydliad. Cafodd cyllid ar gyfer swydd academydd clinigol (Treialydd Cyfnod Cynnar) ei gymeradwyo'n ddiweddar ac mae trafodaethau ariannu pellach ar y gweill a fydd yn cynnwys penodi cymrodyr ymchwil clinigol i gefnogi'r Hwb ac ymgymryd â hyfforddiant ôl-raddedig, a phenodiadau i swyddi academyddion clinigol.



Mae **Ymddiriedolaeth GIG Prifysgol Felindre** yn gyfrifol am weithredu'r Achos Busnes Amlinellol sydd wedi'i gymeradwyo ar gyfer datblygu canolfan ganser newydd Felindre y disgwylir iddi agor i gleifion cyn diwedd **2025**. Yn dilyn cystadleuaeth gadarn a phroses gaffael fanwl, mae tîm o gyfranogwyr a dyluniad buddugol wedi cael eu dewis ar gyfer yr ysbyty newydd. Mae'r Ymddiriedolaeth bellach yn gweithio gyda'r tîm o gyfranogwyr buddugol i gwblhau'r contract. Yn amodol ar gymeradwyo'r Achos Busnes Llawn, bwriedir dechrau'r gwaith adeiladu yn **2023**.

Mae **Ymddiriedolaeth GIG Prifysgol Felindre** yn gyfrifol am wireddu'r Datrusiad Radiotherapi Integredig (IRS) sy'n hanfodol ar gyfer parhau i ddarparu gwasanaethau radiotherapi yn Ne-ddwyrain Cymru yn ogystal â'i gwneud yn bosibl sefydlu'r ganolfan loeren radiotherapi newydd yn Ysbyty Nevill Hall. Cynhaliwyd proses gaffael fanwl yn 2021/22, gan arwain at ddyfarnu'r contract. Cafodd yr Achos Busnes Llawn ei gyflwyno i Lywodraeth Cymru ar ddiwedd 2022. Mae'r cynllun gweithredu nawr ar waith, gan gynnwys sicrhau bod y ganolfan radiotherapi loeren yn weithredol erbyn **2024**.

Mae **Bwrdd Iechyd Prifysgol Aneurin Bevan** yn llunio achos strategol amlinellol ar gyfer hwb gwasanaethau cancer yn Ysbyty Neville Hall a fydd wedi'i leoli ochr yn ochr â'r ganolfan radiotherapi loeren. Bydd gwasanaethau'r hwb cancer yn Ysbyty Nevill Hall yn cynnwys cyfleusterau ar gyfer cleifion allanol a chyfleusterau cemotherapi a byddant yn archwilio'r swyddogaeth orau bosibl a fyddai gan hwb gwasanaethau cancer er mwyn cefnogi'r gwaith o ddarparu gofal yn nes at y cartref a gwella profiad cleifion. Bwriedir i'r hwb cancer fod ar agor i gleifion yn ystod **2024**.

Bydd **Bwrdd Iechyd Prifysgol Cwm Tâf Morgannwg** yn agor uned y fron newydd ym **mis Ionawr 2023**, ac mae'n archwilio datblygiadau cyfalaf posibl er mwyn gweithio ar lefel fwy rhanbarthol gyda chapasiti diagnostig. **Bydd Bwrdd Iechyd Prifysgol Aneurin Bevan** yn agor adran y fron unedig newydd ym **mis Ionawr 2024**.





Bydd **Bwrdd Iechyd Prifysgol Bae Abertawe a Bwrdd Iechyd Prifysgol Hywel Dda** yn datblygu Achos Rhaglen Strategol ar gyfer Canolfan Ganser De Orllewin Cymru **yn ystod 2022/2023** er mwyn disgrifio'r weledigaeth strategol a'r cynlluniau deng mlynedd ar gyfer gwasanaethau oncoleg nad ydynt yn llawfeddygol yn rhanbarth De-orllewin Cymru. Bydd hyn yn cynnwys canolbwyntio ar gynlluniau ar gyfer gwasanaethau radiotherapi ac oncoleg rhanbarthol i gleifion allanol. Mewn perthynas â gofynion seilwaith cyfalaf, bydd yr achos yn nodi proses arfarnu opsiynau er mwyn penderfynu ar y safle gorau ar gyfer y pumed cyflymydd llinellol radiotherapi yn rhanbarth De-orllewin Cymru. Bydd angen i'r pumed cyflymydd llinellol radiotherapi fod mewn lle ac yn weithredol **yn ystod 2026/2027** er mwyn ateb y galw cynyddol am radiotherapi yn y rhanbarth.

Bydd **Bwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr** yn cael cyflymydd llinellol newydd **yn ystod 2022/23** yn lle'r hen un ac yn cael un ychwanegol **yn ystod 2023/24**. Bydd y gwaith hwn yn cael ei gefnogi gan raglen LINAC sy'n cefnogi'r gwaith o gael cyflymyddion llinellol newydd er mwyn osgoi colli capasiti.

Bydd **Partneriaeth Cydwasaethau GIG Cymru** yn dwyn achosion busnes amlinellol a llawn ymlaen ar gyfer tri hwb paratoi meddyginiaethau rhanbarthol, a fydd yn cyflenwi therapïau systemig gwrth-ganser i'r gwasanaeth, gan gymryd lle pymtheg o hen gyfleusterau paratoi meddyginiaeth ledled Cymru. Caiff yr achos busnes cyntaf ei gyflwyno i Lywodraeth Cymru **yn ystod 2023**, a bydd y tri phrosiect cyfalaf i'w cwblhau **erbyn 2031**.





# 16 Crynodeb

**Lluniwyd y Cynllun hwn ar y cyd gyda'r holl randdeiliaid ac mae'n nodi'r uchelgais i Gymru i wella canlyniadau a phrofiadau, lleihau annhegwch iechyd a chanolbwyntio ar ddarparu gofal iechyd sy'n seiliedig ar werth.**

Mae'r Cynllun yn amlygu pwysigrwydd cynllunio ar gyfer darparu modelau gwasanaeth, triniaethau a thechnolegau newydd ac arloesol yn y dyfodol, a fydd yn sicrhau adferiad, cynaliadwyedd a gwelliant.

Mae'r Cynllun yn glir o ran disgrifio atebolrwydd a chyfrifoldeb am gamau gweithredu ar draws yr holl randdeiliaid, ond hefyd ar draws y llwybr gofal claf cyfan, o'r pwynt pan y tybir bod cancer, i dderbyn diagnosis a byw gyda chanser. Dylid ei ddefnyddio fel canllaw i'r Byrddau Iechyd a'r Ymddiriedolaethau wrth iddynt gynllunio a darparu eu gofal cancer a dylai'r cynnwys gael ei adlewyrchu yn holl agweddau'r Cynlluniau Tymor Canolig Integredig.

Bydd Llywodraeth Cymru yn monitro gwaith cyflawni'r camau gweithredu a'r ymrwymadau yn y Cynllun drwy eu trefniadau perfformiad a chymorth presennol.

Bydd Gweithrediaeth y GIG yn cefnogi'r holl asiantaethau sy'n ymrwymedig i gyflawni'r gwelliannau a amlinellir yn y cynllun hwn - gwelliannau a fydd yn gwella profiad, canlyniadau a gofal ar gyfer ein cleifion cancer presennol a chleifion y dyfodol ledled Nghymru.

# Glossary

## **AHPs**

Gweithwyr Proffesiynol  
Perthynol i lechyd

## **AOS**

Gwasanaethau Oncoleg Acíwt

## **ATMPs**

Cynhyrchion Meddyginiaethol  
Therapi Uwch

## **ATSOI**

Datganiad o Fwriad Therapiau  
Uwch

## **ATW**

Therapiau Uwch Cymru

## **AWGL**

Labordy Genetig Cymru Gyfan

## **AWMGS**

Gwasanaeth Genomeg  
Feddygol Cymru Gyfan

## **BAME**

Du, Asiaidd a Lleiafrifoedd  
Ethnig

## **BMT**

Trawsblaniad Môr Esgyrn

## **BSW**

Sgrinio Coluddion Cymru

## **BTW**

Bron Brawf Cymru

## **CCE**

Endosgopi'r Colon gan  
ddefnyddio capsiwl

## **CCRH**

Canolfan Ymchwil Cancer  
Caerdydd

## **CDCs**

Canolfannau Diagnostig  
Cymunedol

## **COSC**

Is-bwyllgor Oncoleg Glinigol

## **CPES**

Arolwg Profiad Cleifion Cancer

## **CRest**

Strategaeth Ymchwil Cancer

## **CSGs**

Grwpiau Safleoedd Cancer

## **CT**

Tomograffeg Gyfrifiadurol

## **ctDNA**

DNA tiwmor sy'n Cylchredeg  
yn y Gwaed

## **CUP**

Carsinoma Safle Cychwynnol  
Anhysbys

## **CYSGODI**

Gwasanaeth Diagnosis  
Oncoleg Genomig Cymru

## **DTT**

Penderfyniad i Drin

## **ERAS**

Adferiad Gwell ar ôl  
Llawdriniaeth

## **FIT**

Prawf Imiwnocemegol ar  
Ysgarthion

## **GPW**

Partneriaeth Genomeg Cymru

## **HCRW**

Ymchwil lechyd a Gofal Cymru

## **AaGIC**

Addysg a Gwella lechyd Cymru

## **HPV**

Feirws Papiloma Dynol

## **HQIP**

Partneriaeth Gwella Ansawdd  
Gofal lechyd

## **HTW**

Technoleg lechyd Cymru

## **IMTPs**

Cynlluniau Tymor Canolig  
Integredig

## **IQPD**

Ansawdd, Cynllunio a  
Chyflawni Integredig

## **IRS**

Datrustiad Radiotherapi  
Integredig



**JAG**

Grŵp Cyngori ar y Cyd

---

**LINAC**

Cyflymydd Llinol

**LSCT**

Tasglu ar gyfer Canserau  
Llai Goroeadwy

**LSH**

Hwb y Gwyddorau Bywyd

---

**MCED**

Canfod Canserau Lluosog yn  
Gynnar

**MDT**

Tîm Amlddisgyblaethol

**MRI**

Delweddu Atseiniol Magnetig

**MSCC**

Cywasgiad Metastatig Llinyn  
Asgwrn y Cefn

**MUO**

Malaenedd o Darddiad  
Sylfaenol Anniffiniedig

---

**NICE**

Sefydliad Cenedlaethol  
dros Ragoriaeth mewn Iechyd  
a Gofal

**NOPs**

Llwybrau Optimaidd  
Cenedlaethol

---

**ODN**

Rhwydwaith Cyflawni  
Gweithredol

---

**PEOLC**

Gofal Lliniarol a Gofal Diwedd  
Oes

**PET**

Tomograffeg Allyriad Positron

**PREMs**

Mesurau Profiad a Adroddir  
gan Gleifion

**PROMs**

Mesurau Canlyniadau a  
Adroddir gan Gleifion

**PSA**

Antigen Penodol i'r Prostad

---

**QPIs**

Dangosyddion Perfformiad  
Ansawdd

---

**RDCs**

Clinigau Diagnosis Cyflym

**RDHs**

Canolfannau Diagnostig  
Rhanbarthol

**RTDS**

Set Ddata Radiotherapi

---

**SABR**

Radiotherapi Abladol  
Stereotactig y Corff

**SACT**

Therapi Systemig Gwrth-ganser

**SCP**

Llwybr Cancer Tybiedig neu  
Llwybr Cancer Sengl

**SWWCC**

Canolfan Ganser De Orllewin  
Cymru

---

**TNE**

Endosgopi Trwy'r Trwyn

---

**TrAMS**

Rhaglen Trawsnewid Mynediad  
i Feddyginiaethau

---

**UK NSC**

Pwyllgor Sgrinio Cenedlaethol  
y DU

---

**WCA**

Cynghrair Cancer Cymru

**WCIF**

Fforwm Diwydiant Cancer  
Cymru

**WCRC**

Canolfan Ymchwil Cancer  
Cymru

**WHO**

Sefydliad Iechyd y Byd

**WHSSC**

Pwyllgor Gwasanaethau Iechyd  
Arbenigol Cymru

---



